

VÄRSKE RÕHK

number 41 / kevad 2015

HANNA KANGRO / KELLY TURK / MIRT VISSAK / JANAR ALA / GUIDO CATALANO

Intervjuu KRISTJAN HALJAKUGA

ANDRA TEEDE Dagmar Lambist / MÄRTEN RATTASEPP Taavi Jakobsonist

Illustratsioonid ANN PAJUVÄLI / fotod TRIIN PITSI

HANNELEELE KALDMAA

Kuidas kõneleda päikesest?

Kõik loomad saavad su sõrmikute all leopardideks,
päikesevarjutus puhkab su käsivartel
ja mõlemad laevad,
kuid sa ei kõnele.

Istun punasel diivanil nagu keset ookeani, varbad Jäämere sügavas.

Kui on külm (oh, mu kätel), pistan need alles sooja ahju.

Kui kuid ei paista, läidan kõik lambid

ja koon teed olematusse,

olematusse – kuulete?

Kõliseb.

Kolmas päev

Laps, mu laps.

Isa, mu isa.

Ema, mu ema.

Hava, Melé, Eremeneti,

kolm elu, nii palju nimesid,

nii palju nimesid on ilmas – aga inimesi on rohkem.

Valguslaike on lagedes,

lagede laike on valguses.

Kui kõrgele?

Taevas,

Hava on see, keda armastada, Melé on sõbraks ja Eremeneti

on. Nagu unustus on. Nagu on soojus seintes

ja sõepuru pihkudes. Eremeneti laulab ja hakid kukuvad okstelt.

Teda võib karta ja kahetseda,

tema kampsun ripub igavesti su nagis

ja uksepragudest voolab valgust.

Tassipõhjas, tõsta see suule, on valguslaik.

Joo see ära. Joo ära see,

nii peab.

Päev, et minna ja tagasi tulla

Nenne, Nenne, lapseke rebaseverd,
Nenneke sügises, mis ootab üha talve,
mis astub talve poole seitsme sammu kaupa,
üle katuste lendavate lindude karjetest kantud:
Ané! Ané! Ané!
Nenneke, vähemalt korra elus
peab proovima Yana vanaema suppi,
selles on nii palju valgust.
Nenneke, vähemalt korra elus peab lendama üle mägede
päikese valevas laevas –
tõmba üll oma sametpruun mantel
ja kivi najal jalga saapad,
küll öö embab sind,
koju
kui jõuad.

MAAILM

I

Maakoor mureneb, mandrid liiguvad, seilavad lagedal merel meeterhaaval. Merel, mida tundsid ja kaardistasid juba su esivanemad. Nead teadsid, kus on merede elujoon ja kui kaugele see kannab. Nead teadsid, millal tõusev tuul toob kaasa universumi raevu ja uinuv tuul tüdimuse. Iga kari on tuttav, iga laine on unenägu. Kaardistamata paiku ei ole. Aga seal? Mis see on? Pilk leiab punkti, mis on nagu magnet, mis tõmbab sind enda poole. Kontrolli, see pole vaid plekk pikksilma klaasil. Nagu kaheksajalg, mis kõigi haarmetega enda poole tõmbab. Uus maa. Uus algus. Suitsev, sisisev, värskelt maailma pilgu ette ilmunud. Vee alt tõusev ja peagi kaetud sambla, siis

rohuga. Too oma kapsapõld Abrukalt siia, ehita maja, püüa kala. Neid on siin palju. Püüa kinni see vaal, kes su vanaisa alla neelas ja tasuks vanaema kuldsõrmuse võttis. Püüa kinni see havi, kelle kõhust selle leida võib. Kui ta ellu jätab, saad kolm soovi. Kolmas on alati sama – uus maa, uus algus, see roheline ja seilav maalaev. Purjeta ümber selle ja vaata, kuidas see iga aastaga suuremaks paisub, raja uus riik, ole omaenese kuningas, müü see maha ja osta pääs maailma otsa. See ei hooli veel muust kui uutest samblikest, vintidest, randa hulpivast ajupuust. Leia palgil triivinud elevant. Universumi loteriivõit. Uus manner, triivivate sisalike kodu. Sinu oma, kui soovid. Hõika: „Maa!” ja looda, et see ei kuulu veel kellelegi, et sealsetel kividel pole veel mälu.

II

Keset ookeani – kõrb. Veetera veetera otsas ja kõrval. Ei kedagi, ühtegi kala, ühtegi lindu, ühtegi laeva. Ainult asjad. Asjade meri, veealune, hukatusest tekkinud eluta manner. Parv, suur nagu Ameerika, igaveste keeriste vahel hulpimas. Surnud. Surnud meri, kas teadsid, et see on võimalik? Meri elab, kui temas elatakse. Surnud meri on lihtsalt soolane vesi. Muud ei midagi. Sa ei ole sinna varem sattunud, tuuled tiirutavad ringiratast ja sõita on raske. Murrad endale teed ja loodad leida ammu maha mängitud õnne. Siit, ookeani keskelt, pole seda veel otsitud. Aga õnne ei ole, on ainult surm, mitte vali ja haisev nagu Niiluse verejõgi, vaid vaikne. Tonnide ja tonnide kaupa elu jälgi, teiste õnnede ja õnnetuste osakesi. Vaata ringi, kas näed oma tuhvleid, kühvleid, kõikide leibade kilekotte? Siit võib leida iga üle parda lennanud sandaleti, iga jõkke kukkunud pesupali, igaühe rööme, kurbusi, tähelepanematusi. Millise maa veed on need siia kokku kandnud? Millisest maailma otsast on teiste õnne tükid siia hävingut külvama ujunud? Põgene siit, põgene, see ei lõpe veel niipea. Veetera veetera kõrval. Kõrb keset merd. Kadunud on samblikud ja havid. See on manner, millel ei saa kõndida. Plastitera plastitera kõrval, kolmekümnemeetrised luited vee all. Isegi raisakotkaid ei ole. Ainult päike paistab kõike üha pisemateks tükkideks, ainult vesi ujutab prahti kui maailmalõpu vanniparte. Surnult sündinud manner. See maa ei kuulu kellelegi, mitte keegi ei tunnista teda omaks. Ükski triivsisalik ei jää siin ellu. Olemata maade ja õnnede pisarad segunevad mereveega, ühtmoodi soolased mõlemad.

PIRET JAAKS KOOLIBRI LEND

Sellel päeval, kui tädi Amarant mu uksekella lasi, oli kummaline lõhn. See päev lõhnas nagu märg koer, kes oli õues liiga kauaks porisse püherdama jäänud ja istus nüüd esikus, sest tal ei lubatud edasi tulla.

Tädi Amarant tuli, et tuua mulle helesinine klaasist koolibri. Ma ei olnud päris kindel, miks ta mind selle vääriliseks pidas, või vastupidi, miks ta just mind selle esemega koormama pidi, kuid ma aimasin halba. Igatahes seal ta seisis, minu helekollases esikus, nagu naerul ja käes kuldse niidi otsas rippuv helesinine nipsasjake. Me imestasime kohe selle üle, et ainus asi, mis selles avaris terveks jäi, oli tehtud kristallist. Koolibri oli juba nii kaua kadunud olnud, et see polnud mul enam meelesti. Kuid siin ta rippus, tädi kondiste sõrmede otsas, läikiv ja terve, nagu uus.

Tädi Amarant marssis sisse, vaevumata jalatseidki ära võtma, kukutas oma kitsasse villasesse seelikusse pigistatud tagumiku mu päevinäinud diivanile.

„Sina oled mind alati mõistnud,” ütles tädi Amarant heleda häälega ja aetas koolibri enda ette madalale puidust lauale. Koolibri seisis meie vahel ja ma teadsin täpselt, kuidas jutt edasi kulgeb.

„Sinu isa. Ma ütlesin sulle kohe, et ta ajab mu hulluks. Nüüd on ta selle koolibri välja otsinud. Igal õhtul panen selle riiulile tagasi ning igal hommikul vaatab see mulle jälle kohvilaualt vastu.”

„Ju ta arvab, et see sobib su pitsist laudlinaga paremini,” üritasin nalja teha, kuid tädi Amarant ei mõistnud nalja. Ta oli sündinud pedagoog ja armastas elu ranges värvingus.

„Aken on sul ka alati lahti. Ükskõik mis ilm ka ei oleks, sul on aken alati lahti,” kurtis ta. „Ma saan aru, et sa õhutad korterit, et värske õhk ... Kuid mis värske õhk sul siit magistraali äärest tulla saab? Mõtle, mida see aken kõik kaasa tõmbab?”

„Kaasa tõmbab?” küsisin üllatunult, kuigi tegelikult polnud ma põrmugi hämmeldunud. Tädi Amarantil olid alati kummalised hirmud olnud.

„Tõmbab kõik kaasa, välja, kogu toa tühjaks, vaakumisse. Tõmbab minugi kaasa ja siis istud sa siin üksi ning pead leppima ... Kõigega leppima. Pealegi, nii võib tuuletõmbe saada. Tuul tõmbab kaelast läbi ja korras ongi.”

Vaatasin aknast välja Luise tänavale. Ristmikul kihutasid autod, nad peatusid ja liikusid siis taas edasi. Siin oli tihti õnnetusi, enamasti tagant otsasõidud, harvem midagi tõsist. Veel harvem sai keegi tõsiselt vigi.

Tädi Amarant ei kannatanud kesklinnaelu. Ta oli sündinud väikeses maakohas Karki lähedal ja tal oli kaksikvend, minu isa. Isa oli pikalt ainus inimene, kellega ta üldse midagi jagama pidi. Ülerahvastatus hirmutas teda ikka veel, kuigi nüüd elas ta jälle koos minu isaga. Isa olemasolu oleks võinud teda rahustada, kuid ta tuli siia närvilisemana kui kunagi varem ja hakkas taas kiirelt sädistades rääkima.

„Meil oli koolis üks poiss, hea poiss, lihtne poiss. Ühel päeval jäi ta kadunuks. Vanemad otsisid teda kõikjalt, aga ta ei ilmunudki välja. Siis korraldasid vanemad talle matused ja hakkasid kõike juba unustama, kuni ühel päeval jäi neil kodust lahkudes aken lahti. Kogemata jäi. Saad aru, kui nad koju jõudsid, istus poiss toas. Ta ei olnud ei elus ega surnud. Midagi vahepealset. Kellele seda tuuletõmmet vaja oli, ma küsin?”

„Aga tädi ... sel juhul ei tõmmanud tuul vähemalt kedagi läbi,” püüdsin teda lohutada.

„Siin ei ole mitte mingisugust vahet,” torises tädi Amarant ja koputas küünega vastu koolibri klaasist selga. Koolibri helises õrnalt.

Ohkasin. Olen püüdnud analüüsida, miks mõned inimesed keskenduvad oma elus ainult negatiivsele, ja jõudnud järeldusele, et neil on krooniline depressioon, kuid keelduvad seda tunnistamast. See muudab nendega suhtlemise pidevaks peitusemänguks. Me mõlemad teame, et teist tuleks aidata – kuid üks meist ei taha abi saada. See on nõiarõng. Mida rohkem sa püüad abivajat toetada, seda vähem ta seda soovib, sest armastab end sellisena, nagu ta on.

Tädi Amarant, kes oli loomu poolest vinguja, armastas end samuti isendana. Inimesena, kelle nõrkuseks oli teiste inimeste elude korraldamine ja enda tahtmise pealesurumine.

On tõsi, et ma ei armastanud tädi Amaranti just väga, kuid tal oli õigus – ma olin teda eluaeg mõistnud. Sain aru tema kohutavast lapsepõlvest liiga rangete vanemate juures, kelle käest minu isa justkui normaalsena pääses, kuid kelle kätte seevastu tädi Amarant kui noorem ja õrnema hingega löksu jäi.

Ohkasin ja uurisin, kas tädi Amarant sooviks tassikese musta teed. Tädi raputas pead: „Sa ju tead, kallis, et mul on tundlik magu.” Õige jah, ma teadsin.

„Kui see jälle välja ilmus, siis ma helistasin kõigepealt arstile,” osutas ta koolibrile. „Seal ei kostnud nad loomulikult mitte midagi mõistlikku. Siis helistasin sinu emale. Ta kuulas mu kenasti ära, aga kohe, kui ma ütlesin, et asi on sinu isas ja et nüüd on see koolibri välja ilmunud, mille te kunagi Jalta reisilt ostsite, ja et ma juba tookord imestasin, miks te töite koolibri ja mitte delfiini, segas su ema mulle väga ebaviisakalt vahele ja ütles, et delfiine selles klaasipoes ei müüdnud ...”

„Tal on õigus,” katkestasin oma tädi. „Delfinid olid otsa saanud. Me küsisime mitmest kohast, kuid kõik olid otsas.”

„Kuidas sa seda mäletad, sa olid ju nii väike!” hüüdis tädi.

„Tädi, seda reisi ma muidugi mäletan. See oli mu ainus välisreis lapsena.”

„Igatahes ei osanud su ema mulle midagi mõistlikku öelda, käskis mul koolibri ära visata, et mis ma ikka rämpsus alles hoian. Aga kuidas ma siis saan ...”

Tädi vaatas mind uurivalt, et kuidas ma ta jutule reageerin, kuid ma ei lasknud end sellest ära petta. Ta armastas inimesi proovile panna.

Kui olin veel väike, küsis tädi mult, kas ma tean, mida tema nimi tähendab. Raputasin pead. „Rebasehein,” lausus ta ja kissitas kavalalt silmi. Millegipärast kangastus see lapsepõlves peetud vestlus mulle hetkel, kui tädi Amarant end minu diivanil juba liiga kaua mugavalt tundis ning päev ... see lõhnas üha enam märja looma kasuka järele.

„Kas sa tead, mis tüüpi koolibri see on?” küsisin tädilt.

„Loomulikult. Me tegime selle kohe selgeks. See on Androdon. Tal on hambad.”

„Koolibril?”

„Jah. See on ainus liik, kellel on noka sees midagi hammastelaadset. Androdon.”

Tegelikult teadsin seda väga hästi. Olime sellest isaga mitu korda rääkinud. Isa oli oma nime üle väga uhke, sest see oli ebatavaline. Nõukogude ajal oli ametnikel lubatud muuta kummalisi nimesid, mida vanemad oma lastele panna soovisid. Androdonist sooviti samuti teha Andreas, kuid ametnikul oli olnud viimane päev enne pensioni ja hoolimata lubadusest see muudatus kindlasti teha unustas ta ikkagi või segas teda keegi ning ta ei jõudnudki enam oma laua taha. Võimalik, et ta mõtles lihtsalt, et teeb

viimase heateo, või algas tal ärasaatmispidu. Seda isa ei teadnud. Nende klassis oli olnud poiss, kellele vanemad tahtsid panna kaks nime, kuid ka seda ei lubatud. Nii saigi temast Stenerik.

Tädi nimeks sai Amarant kummalisel asjaolul: vanemad tahtsid panna Aurora, aga see oli ühe sõjalaeva nimi. Nuputatigi siis koos ametnikuga, et Amarant on sama hea.

Kõike seda oli isa mulle, lapsele, jutustanud, kui me tema toas istusime ja ta oma väikeseid klaaskujukesi puhus. Ema oli tihti pahane ja rääkis, et ükskord põletab isa maja veel maha. Seda ei juhtunud kunagi. Isa läks hoopiski ema tekitatud vingugaasi seest ära ja võttis kõik klaasfiguurid kaasa. Ilmselt võttis kaasa ka väikese klaasist Androdoni.

See kõik meenus mulle helesinist koolibrit vaadates. Huvitav, miks oli see Jalta kunstnik soovinud teha just helesinise ... Androdonid ei ole ju tavaliselt sellised!

„Androdon on roheline. See aga sinine,” lausus tädi Amarant resoluutselt. „Ja sellist asja pean ma iga päev vaatama? Kallis, sa ju saad minust aru?” Ma ei talunud ta pilku.

Tädi vaatas mu korteris ringi. Krimpsutas küünlalõhna peale nina ja küsis, miks mul sööki laual ei ole. Kas ma tõesti ei austa teda? „Verikäkki, herneid, ubasid ja leiba,” luges ta üles, mis rahvakommete järgi pidanuks laual olema. Ohkasin ja läksin kööki. Tundsin teisest ruumistki, kuidas tädi Amarant mind oma kuklasilmadega vaatas. Kuulsin naksumist. Ilmselt otsis tädi diivanil mugavamat asendit. Ta tõmbas kopsud õhku täis ning hüüdis kiledalt: „Kallis, mul on sulle tegelikult halbu uudiseid!”

Miski nõõris mu kõri kinni. Alati nõõrib. Esimest korda öeldi seda siis, kui isa enam koju ei tulnud, sest oli kolinud tagasi tädi korterisse, saanud seal oma toa ning jätnud meid emaga kahekesi. Teist korda öeldi seda jälle seoses isaga. Siis oli see avarii ... Avarii, millest väljusid võitjatena vaid meie kaks – mina ja Androdon.

Vahel öeldakse seda ka siis, kui ei peaks üldse nii karmilt ütleva. Näiteks tahab keegi öelda, et „mul on sulle halbu uudiseid, su sukasilm jookseb” või „mul on sulle halbu uudiseid, sa ei saanud eksamilt läbi”. Sellistel puhkudel tahaks ütlejale korrapealt selja keerata ja ruumist lahkuda, sest ta on väärt vähemalt samasugust draamat, nagu ise külvab. Sel korral oli see tädi Amarant.

„Mul on sulle halbu uudiseid ... nüüd on ikkagi nõnda, et sa pead selle akna kinni panema. Mul löi eile kaela närvipõletik välja. Sa võid ise ette kujutada, kui niiske seal üleval on. Kõik koguneb ju sinna, mägede ümber,

pilveks ja siis muidugi sajab ühel ilusal päeval alla, kuid senikaua ... Mis elu see on?” Aitäh, tädi Amarant, laususin endale. Draama ruudus, ületähtsustatud ja tühises mõttes.

Esikulaual helises vanaaegne kettaga telefon. Teadsin, et see oli ema. Esiteks ei helistanud keegi muu sellele juba ammu ja teiseks helistas ema alati, kui tädi Amarant ta endast välja oli ajanud.

„Kas sa vastu ei võtagi?” päris tädi uudishimulikult.

Kas tädi toppis alati oma nina teiste asjadesse? Vist mitte. Meenus, et kui palju isa ja ema mind tädi juurde ka ei viinud, oli tal alati tegemist. Ta viis mu oma vabasse tuppa, mida nimetas „kassi toaks” ja lasi mul seal üksi joonistada. Kui mul joonistamisest kõrini sai, piilusin ukse vahelt tädi Amaranti. Tavaliselt ei olnud seal midagi vaadata, sest ta rippus telefoni otsas ja lobises kellegagi, kuid vahel käis tal mõni sõber külas.

Tädi muutus sääraseks pärast isa surma. Isa ei olnud juba viis aastat meiega, kuid tädi käis ikka veel minu juures. Iga kord tuli ta mõne asjakesega, mis isast maha oli jäänud. Sel korral siis koolibri ...

Tulin kõõgist tuppa, et asetada lauale vaagnatäis punaseid ube, ja võtsin klaaslinnu kätte. Tundsin oma peos tema külma siledat selga ja vaatasin tiibu, millesse olid pressitud sulgede jäljendid. Kui oleksin ekspert, ütleksin: „See on peen töö.” Kuid ma ei olnud ekspert, hoolimata isa klaasiarmastusest ei teadnud ma sellest valdkonnast suurt midagi. Minust oli saanud maalikunstnik, kes oli mõistagi töötu ning elas juhutöödest ja ema armust.

„Mulle meenub, kui sa seal minu juures maalimas käisid,” lobises tädi edasi. „Kas sa mäletad, et sa oled ka koolibrit joonistanud. Saatsid selle pildi veel Põhjanaela, kus see avaldati ... Me olime väga uhked. Isa oli väga uhke. Ta lootis, et sinust saab samuti klaasikunstnik.”

„See oli tuukan,” lõikasin tädi jutule vahele.

„Tuukan?”

„Jah, see lind oli tuukan, mitte koolibri. Pildi allkiri oli „Maailm on lahti”. See oli aastal 1988. Pole ime, et nad selle avaldasid.”

„Issand, kallid, ma ei ole endale kunagi aru andnud, et sa nii vana oled. 1988 ütled sa ... Sa oskasid siis juba kirjutada?”

„Jah. Ma olin kaheksa-aastane.”

„Kaheksa ... issand, kuidas aeg lendab. Mis sa nüüd teed?”

Ta küsib seda iga kord.

„Õige, sa maalid, eks?”

„Ei, ma ei maali, tädi. Mul on ju see käsi ...” laususin ja näitasin talle oma allapoole murtud labakätt.

„Oh jah ... nagu kärbitud tiibadega ...” ohkas tädi Amarant. „Kallis, aga tead, ma olen mõelnud, et sa peaksid endale mingi muu hariduse vaatama. Sellise, kus tuleb rohkem rääkida,” hakkas tädi taas mu elu korraldama, kuid ma ei kuulanud teda. Mu mõte rändas tollesse päeva, kui olime isa ja tädiga ujuma sõitnud. Tädil oli seljas kollane kleit, mis voogas tema täidlaste kintsude ümber, ja peas päikesekatteks kübar. Isa püüdis vilus istuda, et oma kõhetut valkjat keha kõrbemise eest kaitsta, kuid lõpuks õnnestus tädil temagi ujuma meelitada. Siis korraldas tädi meile pikniku, avades šampuse, mida me isaga ei joonud ja mille ta oli sunnitud üksi sisse kummutama. Järve äärest tagasi sõites peksid pajuoksad vastu lahtiseid autoaknaid ja tädi kübarat, parmud pinisesid esiklaasi all ja tädi muutus närviliseks. Ta palus mul mitu korda aken kinni panna, kuid mul oli liiga palav. Torkasin käe aknast välja, et tuul mu näppe silitaks, ja jälgisin auto tahavaatepeegli küljes kõlkuvat helesinist koolibrit. Isa oli selle sinna kohe pärast reisi sidunud. Tädi katsus samal ajal kõiki uste küljes olevaid nuppe, kuni vajutas need korraga alla. Mäletan, et oli väga valus ja siis ärkasin juba haiglas. Mulle öeldi, et käsi saadi akna vahelt kätte, kuid kõõlused olid nii pahasti vigastatud, et see ei hakka enam kunagi päris sirgelt hoidma. Tädi oli pärast seda õnnetust paar kuud kadunud. Siis ilmus ta välja, kaasas hunnik kingitusi. Nii hakkas see iga nädal olema. Ikka tädi minu ukse taga, kaasas mõni kingitus. Me pole sellest siiani rääkinud. Kuid ma tean, et ta teab, mida ma tunnen.

„Kallis, kas sa saaksid selle omale võtta, see ajab mu hulluks. *Tema* ajab mu hulluks,” lausus tädi Amarant süütul ilmel.

Noogutasin mõistvalt ja lubasin koolibri ära panna, et ta ei peaks seda nägema. Mul oli isa asjade jaoks eraldi tuba. See hakkas vaikselt täis saama, kuid sest polnud lugu, mul oli paar vaba tuba veel.

Tädi asutas end minekule. Järsku mulle koitis ...

„Kas see oli isa?”

„Eh?”

„Kas see on isa, kes palub sul siin käia ja mind kontrollida? Kas sa selle pärast toodki iga kord mingi tema asja, et ta tahab teada, kas minust on midagi ... kedagi olulist saanud? Et ma mäletaksin kogu aeg seda, et kannan veresideme tõttu tema ees vastutust saada suureks kunstnikuks?”

„Ole nüüd ... Kõik on hästi, kallis,” lausus tädi Amarant ootamatu soojusega ja vaatas mind sellise pilguga, nagu murelik lapsevanem vaatab haiget last. Tajusin, et läksin üle piiri.

Sees hakkas keerama ja avasin uuesti akna, et tube sellest lõhnast tuulutada. Tädi istus aknalauale ja asutas end lennule. Kõigepealt tänas mind ja siis mainis igaks juhuks, et ka tema oli selles autos, mida ma tollal oma vigase käega roolida püüdsin ning kust pääsesid vaid koolibri ja mina. Noogutasin vaikides nagu ikka ja vaatasin, kuidas tädi üle katuste minema hõljus. Ohkasin kergendunult: „Järgmise hingedepäevani, tädi Amarant.”

HANNA KANGRO

*

olen juba läinud
võtsin oma viis asja
pooliku veinipudeli
ja kontsuplekkideta kingad
nüüd on mul mere ääres väike tuba
ja natuke raha
mu haavad on desinfitseeritud
kirjad ammu saadetud teele
külmunud näpud soojade kinnaste sees
ei oota enam kedagi
ma ei tuigerda
vaid kõnnin sirgelt
ei vahi tühja pilguga taevasse
vaid tõusen vara
ja teen mis vaja
kuidas sul läheb?
hästi

*

valge paks lumi
tuli see aasta enne kui jõudsin ärgata
äratuskella ja rem-une vahepeal
somewhere in between darling
juhtus enneolematuid asju
valgete linade vahel kärgatas pomme
ahjus praksuv tuli levis kiirelt elutuppa
põlesid paberid ja kogu inimkonna maine vara
suitsuandur undas infraheli sagedusel
paratamatus kulges lainetena üle katuste
tagasitee ära lõigatud
sillad tuhaks põlenud
enam pole pääsu
ja jumal teab
kas ma seda tahangi

*

ma igatsen neid kadunud pühapäevi
tänavate apokalüptilist tühjust
kerget tuult
ja õhtuse päikese varje
kuskil kostvaid huikeid
algava nädala hõrku paratamatust
sinise esmaspäeva ootust
kui tabad taevas kaootiliselt lendavat lindu
lennuki hajuvaid triipe
valgumas laiali ühtlaseks massiks
longero sky mu kallis
homme on parem
ja eilne lõhnab
kui hõrk nostalgia

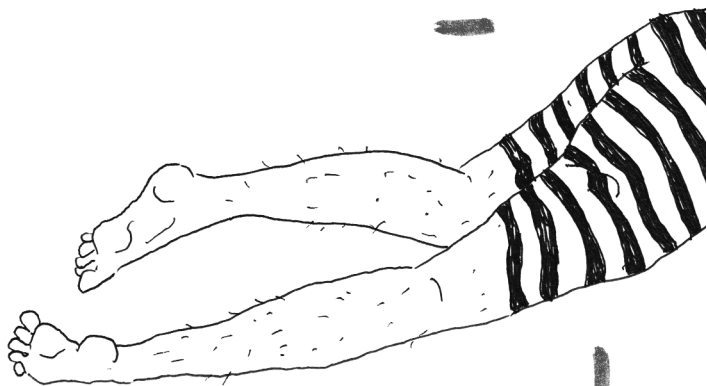
*

kargel talvehommikul
lumeväljadel
lennukimootorid soojenevad
rajatuled vilguvad
puhastusmasinad töötavad
täisvõimsusel
mu ajusoppide
poeetilised maastikud
hääbuvad argipäevaulma
enne kui pole hilja
vii mind ära
kaugele saarele
kuhu ehitasid silla
me kütaksime ahju
püüaksime kala
ja ärkaksime kevadel
suurvee ajal
paremasse ilma

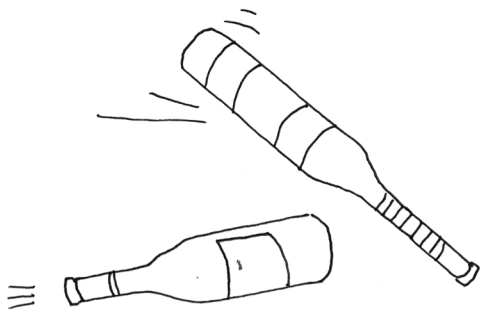

BERNARD QUIRINY

IGAVESTI VINTIS

Prantsuse keelest Kristjan Haljak

I Pisike bibliograafia

Šveitsi päritolu maailmarändur Armand Rivezières mainib oma jalgsi ümber maailma reisist pajatavas jutustuses kummalisi joodikuid, keda ta Kesk-Euroopa teedel kohtas. Nad kõndisid tuikudes kui topsivennad, rääkisid kõva häälega ja võtsid iga vastutulijat kui sinasõpra. Sõna meditsiinilises mõttes polnud nad aga sugugi purjus. Rivezières täpsustab: „Nende hingeõhk, mida ma igaks juhuks nuusutasin, ei haisnud põrmugi alkoholi järele, ka nende nägu ei punetanud nõnda nagu neil, kes asuvad kõrtsist pärast liiga pikka pummelungi koduteele.” Enim hämmastas šveitsi rändurit see, et ainus sõna, mida nad kuuldavale tõid, oli „*zveck*”. Too sõna oli talle tundmatu ja tal ei õnnestunud rohkemat teada saada ka kohalikelt, kes vastasid ta küsimustele vaid naeru või kahemõttelise irvega.

„*Zveck, zveck*, kordasid joodikud. Esmalt arvasin, et tegu on parasiitsõnaga just nagu siis, kui kordame igas lauses „eks ole” või „on ju nii”. Samuti pakkusin, et ehk kannatavad nad tolle haiguse käes, mille üks Pariisi neuroloog hiljuti avastas ning mille ohvrid kaotavad võimuse selle üle, mida nad suust välja ajavad. Viimaks mõistsin, et *zveck* polnud mitte sõna, vaid asi. Nad nõudsid *zveck*’i ja nad nõudsid seda visadusega, mida mitte miski ei suutnud ohjeldada, kindlasti mitte tüdimus. Aga mis asi see siis oli? Igatahes tundsid nad selle vastu ohjeldamatut himu ja vaevalt jõudis mööda minna kolmkümmend sekundit, kui nad juba jälle teile peale käisid, ulgudes „*Zveck, zveck, zveck!*”.”

Tean veel vaid kahte raamatut, kus *zveck*’ist kõneldakse.

Esimene ilmus Prahas 19. sajandi lõpus ja selle autoriks oli keegi tšehhi kirjamees Korda, kes tundis huvi oma kodumaa kommete vastu. Ta viitab põgusalt ühele Lubini kandis Sileesias pruugitavale joogile, mille võimud ammu ta tervist kahjustava toime tõttu ära keelasid: *swek*. Ta väidab, et

kohalikud astusid siiski keelust üle ja tootsid jooki salaja edasi, tarvitasid seda vaid ise ja hoidusid saladust võõrastega jagamast. „Ma pole päris veendunud, et *swek* tõesti olemas on,” täpsustab Korda. „Võib-olla võib kogu selle loo kirjutada endisaegses Sileesias levinud talupojajuttude arvele, mille kaja on kandunud meie päevini ja mille toesuses on keeruline kahelda puhtalt seepärast, et meil on võimatu midagi täpsemat teada saada.”

Teine raamat on saksa kirjaniku Hermann Chatrier’ romaan, mis ilmus 1930. aastate alguses ja kannab nimetust „Kaugemale ida poole”. Sealt võime lugeda: „Enam pole lootust. Muide, lootust pole ealeski olemas olnud, lootus on vaid müüt nagu *zveck*, millest jõid end purju meie esivanemad, ja paradiis, kuhu suunduvad me surnud.” Lugesin tähelepanelikult teisigi Chatrier’ raamatuid, sealhulgas luuletusi ja kirjajähetust, kuid ei kuskil mujal ei räägi ta *zveck*’ist. Siiski võime äsja vaadeldud katkendist ammutada palju huvitavat teavet.

Toogem esiteks esile, et raamatu „Kaugemale ida poole” tegevus ei toimu Sileesias nagu Kordal, vaid hoopis Karpaatides, täpsemalt külas nimega Batrista. Uurimisel selgus, et sellist küla pole olemas ja Chatrier pidas arvatavasti silmas üht linna Transilvaanias, mida kutsutakse Bistritaks. Kas peaksime uskuma, et Chatrier teadis sileesia *swek*’i olemasolust ja paigutas ta Rumeeniasse puhtast hooletusest? Või on mõlemal maal oma *zveck*, hoolimata hämmeldust tekitavast tõsiasjast, et neile piirkondadele pühendatud kirjanduses seda kordagi ei mainita?

Huvitaval kombel kõneleb Chatrier lootusest ja võrdleb seda ühtaegu *zveck*’i ja paradiisiga. Võrdlus on märkimist väärt, sest pisut hiljem rõhutab kirjanik tolle „joovastava” asja mõjuvõimu – seik, mis paistab kinnitavat Korda väidet, et *zveck* on jook.

Kuid see kõik ei aita meid põrmugi edasi. Ma ei tea, kas *zveck* on legend või reaalsus, tean vaid seda, et teda juuakse. Kas on see teatavat sorti viin või akvaviit, mõni rahvalik naps, mida saadakse teraviljaalkoholi või kääritatud kartulitest saadud segu destilleerimisel? Ehk ploomidest saadav eluvesi nagu slivovits, mida Serbias juuakse? Praeguses uurimisjärgus ei saa ma midagi kindlat öelda. Aga miski paneb mind uskuma, et *zveck* on kuidagi viisi seotud mu isa kadumisega kaks aastat tagasi.

II Märkmed mu isast

1930. aastate lõpust 1950. aastate keskpaigani töötas mu isa Briti salaluure heaks. Mulle jääb igavesti saladuseks, milliseid käänulisi radu mööda jõudis isa säärase ameti juurde. Sellest ajast ei rääkinud ta kunagi ja puikles kõrvale küsimustest, mida mina ja vend talle esitasime. Isegi praegu on mul raske teda topeltagendina ette kujutada. Kaldusin sageli arvama, et ta mõtles kogu loo ise välja, aga kui julgesin talt tõendeid pärida, siis kehtas ta lihtsalt õlgu ja ütles: „Oma viga, kui sa mind ei usu.” Olgu kuidas on, aga kuna ma ei saa tõestada, et mu isa valetas, saan ma vaid leppida mõttega, et ta võis ka tõtt rääkida, ja samamoodi soovitan ma teilgi asjasse suhtuda.

Niisiis, sõja ajal jooksis mu isa Tema Kõrgeaususe volitusel terve maa-
kera läbi, viies salajasi dokumente kõigisse nelja ilmakaarde. 1942. aastal saadeti ta Valgevenesse koos oma abilise Gordon Clarkiga (olen alati kuulnud temast selle nime all räägitavat, kuid mul pole aimugi, kas see on tema pärisnimi). Tagasiteel läks nende lennuk rikki, piloodil ei jäänud muud üle, kui ühel põllul hädamaanduda. Et õnnetused käivad ikka paarikaupa, tabas pilooti otsemaid pärast seda südamerabandus. Vaenlase tähelepanu hajutamiseks oli lennuk läbinud keerulise trajektoori ja seetõttu polnud ei Gordonil ega mu isal aimugi, millises riigis nad viibivad – oli see Poola, Ukraina, Rumeenia või hoopis Ungari? Igatahes paistab, et nimelt seal tegid nad tutvust *zveck*'iga.

Tekst, mida peagi lugeda saate, pärineb mälestusteraamatust, mida isa pärast pensionile jäämist kirjutama hakkas. Ta sai hakkama paari peatükiga, kuid tal ei jätkunud kunagi julgust päris lõpuni minna; viimaks oli ta veendunud, et jätab töö katki ja viskab käsikirja tulle. Mina ja vend vaidlesime vastu, kuid ta kinnitas, et tema otsus on lõplik. Tegelikuses ei põletanud ta siiski kogu teksti ära – vennaga ta kirjutuslaua sahtleis sori-des leidsime kaks vihikut, mis sisaldasid löike tema raamatust. Mitmest küljest paistavad need fragmendid kalduvat üsna tugevalt ilukirjandusse, olgugi et nad põhinevad tõestisündinud juhtumustel. Pigem tundub, et mälestuste asemel tegi mu isa algust teatavat laadi eluloolisele ainesele tugineva romaaniga, milles andis endale sagedasti peasa. Kuidas on lood *zveck*'ist kõneleva peatüki tõesusega? Kaldun arvama, et see on üsna tõelähedane. Ma ei näe ühtki põhjust, miks paps oleks pidanud midagi niisugust välja mõtlema – tal polnud selleks piisavalt kujutlusvõimetki. Kõigest hoolimata soovitan lugejal suhtuda jutustusse kerge umbusuga,

võttes arvesse, et endine spioon, kes tahab romaanikirjanikuks hakata, ei ole just keegi, keda tuleks sõna-sõnalt uskuda.

(Märkus teksti ülesehituse kohta: toon siinkohal teisest vihikust välja vaid need leheküljed, milles kohe pärast lennuõnnetuse kirjeldust kõnel-dakse kokkupuutest *zveck*'iga. Parandasin mõned süntaksivead, korrasta-sin pärisnimede õigekirja ja silusin vigast interpunktsiooni, mida mu isa kirjutistes nõnda tihti leidub.)

III Käsikiri

Piirkond ei paistnud olevat eriti asustatud. Pääsesin õnnetusest ühegi krii-muta, Gordon oli jalast kergelt haavatud. Matsime piloodi laiba maha, korjasime oma asjad kokku ja asusime oletatavas põhjasuunas teele, jättes endast maha Bristol'i tuhaks põlenud piloodikabiini.

Kõndisime mööda sopast teed, mis lookles põldude vahel läbi hüljatud maastiku. Ma kõndisin ees ja Gordon sörkis minu järel. Lootsime meele-heitlikult kohata mõnd elusat hinge; kus olid talupojad, kes olid kündnud need vaod, mida mööda me liikusime?

Öö laskudes seadsime valmis laagriplatsi. Gordon puhastas ühe lagen-diku risust ja korjas oksi, millele ma tule otsa panin; meil oli küllalt toidumoon, et einestada, ja me sõime, kuulates ümbritsevaid loodushääli. Niipea kui olime õhtusöögi lõpetanud, pugesime magamiskottidesse ja vajasime unne.

Järgmisel päeval asusime uuesti teele, küsides endalt, kas see teerada meid üldse kuskile viib või kulgeb ta samasugusena igavikku. Tuul näpis-tas põski, vihma sadas ja meil polnud enam midagi süüa. Meeleolu oli nadi. Ainus hea asi oli see, et Gordoni haav paranes, ta kõndis peaaegu lonka-mata ja ma kahtlustasin, et see laiskvorst oli eelmisel õhtul suuremat valu teeselnud lihtsalt selleks, et ma tempot maha võtaksin.

Lõpuks, pärast mitmetunnist rännakut, kohtasime talupoega ja eeslit, kelle selga oli upitatud laps. Mehe välimus oli eemaletõukav. Ta nägu palis-tasid armid ja pulksirged juuksed olid kui ölekõrred. Näljast kurnatud laps vaatas meid ükskõikselts, heites aeg-ajalt kadedaid pilke me nahksaabastele. Pole vist mõtet mainidagi, et ka eesel polnud kõige paremas vormis. Sõda oli piirkonda kahtlemata laastanud, olgugi et maapind oli must ja viljakas.

Tervitasime talupoega, aga too ei vastanud meile. Ta pilgutas närvili-selt silma ja ma kartsin, et tegu on hulluga. Viimaks, pärast pikka vaikust,

podises ta midagi arusaamatut, tuues nähtavale lagununud hambad. Gordon, kes kõneles kolmekümmet keelt, paistis teda mõistvat, kuid ta vastas talle suure vaevaga. Meie vahel paistis tekkivat midagi, mis meenutas mõistmist. Küsimusi mitu korda korrates saime viimaks teada, et tee viib külani, meil ei tarvitsenud teha muud, kui minna otse edasi. Gordon tänas talupoega, tubli mees naeratas ja me läksime lahku, tema lõunasse ja meie põhja. Küsisin Gordonilt, mis keeles talupoeg rääkis, kuid ta kõhkles vastusega.

„Mingit kahtlast murret, mis ei ütle meile midagi selle maa kohta, kus me viibime,” ütles Gordon.

Märkasime oru nõlval seistes küla, millest meile räägiti, just siis, kui päike loojus. Olime kurnatud ja näljased, proovisime küll korjata marju ja juurikaid, aga nende maitse oli sedavõrd vastik, et me hoidsime neid viimaseks hädaks. Korstnad sülitasid halle suitsupahvakaid, mis panid meid mõtlema kodukolde soojusele; kihutasime mööda kallakut alla asulasse, kust lootsime öömaja leida – mul olid mõned dollarid soki sisse peidetud ja ma olin veendunud, et külarahvas oleks õnnelik, kui neile valuutas makstaks.

Kohtasime külas vaid üht meest, kellelt Gordon äsja pruugitud segakeeles küsis, kust me ulualust võiksime leida. Ta viipas käega majalobudiku poole tänava otsas ja me kiirustasime sinnapoole, jõudes siiski märgata majade kehva olukorda. Eriti haletsusväärsed nägid välja kinnilöödud luukidega kauplused.

Võõrastemajal oli pesemata silt, mis tuule käes hingedel kriuksus; kunstnik oli sinna joonistanud voodi, tuleaseme ja keedupoti. Örn valgus kumas läbi räpaste akende. Vahetasime Gordoniga ärevaid pilke, enne kui avasime kellahelinal ukse. Sees istusid laua taga viis inimest ja vaatasid meid vaikides. Leti taga seisis tugeva kehaehitusega poiss, kelle paljast ülakeha kattis purjeriidest põll. Gordon kõhis hääle puhtaks ja küsis, kas me saaksime seal süüa ja magada. Suhtlus oli raskendatud, kuid võõrastemajapidaja noogutas pead. Teenijanna võttis meie ülekuued ja nähes, et oleme läbimärjad, juhatas meid tule juurde, mis kaminas praksus; ta pakkus meile seejärel lahkelt kaks klaasi eluvett, mille me ühe sõõmuga ära jõime ning seejärel, kasutades sõnu ja žeste, andis ta meile märku, et järgneksime talle meie tuppa, mis asus teisel korrusel.

Toas oli kaheinimesevoodi (Gordon ja mina pidime koos magama ja see ei meeldinud mulle sugugi, sest ta siples palju ja ta külmad jalad hõõrusid pidevalt vastu mu sääri) ja vann, mis oli muust toast kardinaga eraldatud.

Selgitasime teenijannale, et me sööme pärast pesemist; ta oli nõus ja kadus. Tingisin Gordoniga, kumb saab enne pesema minna ja – nagu alati – jäi eelisõigus temale.

Kui ta pesemas oli, koputati uksele. See oli hingeldav teenijanna (ta oli ülekaaluline), keda saatis pisike ja paks mehike, kes võttis mind nähes mütsi maha.

„Mikolaj,” ütles too, ulatades terekäe.

„Edward,” vastasin mina.

Mikolaj, kes rääkis pisut inglise keelt, seletas mulle, et samal õhtul toimub võõrastemajas pidu ja nad oleksid väga õnnelikud, kui meid seal näeksid. Samal hetkel tõmbas üleni paljas Gordon kardina eest; naeratus jooksis üle teenijanna näo, kui ta vaatles mõtlikult mu sõbra eeskujulikku meheau. Me võtsime kutse vastu ja lõime rõõmsal ilmel käsi kokku; nad sulgesid vaikselt ukse ja jooksid trepist alla, nii et seinad vappusid.

Kui olin end omakorda ära pesnud, siis tõmbasime Gordoniga pisut piipu – olime mõlemad paadunud suitsetajad ja oleksime pigem jätnud maha toidu- ja laskemoona, kui loobunud tubakavarust, mida endaga igal pool väikses hermeetiliselt suletud raudkarbis kaasas kandsime. Läksime seejärel näljaste ja uudishimulikena alla esimesele korrusele, tundes huvi, millise eine nad meile valmis vaaritasid.

Võõrastemaja oli rahvast täis, võis aimata lähenevat pidu. Viimased saabujad tunglesid kamina ümber, et märgi juukseid kuivatada. Võõrastemajapidaja pani meid istuma ühte orvalauda ja tõi meile kaks taldrikut kartulipudru ja praelihaga. Toidust õhkus hõrke aroome ja me söime kui metsikud koerad. Pärast paari suutäit küsisin Gordonilt, kas ta arvab, et tegu on sea- või lambalihaga; ta vastas, et tal pole õrna aimugi. Söögi kõrvale pakkus peremees meile kaks klaasi tumedat mörkjat õlut.

Pidulisi saabus kambakesi ja lakkamatult. Meie lähedal seadsid end sisse kaksikud, kes olid sedavõrd sarnased, et isegi tõstsid klaasi ja nuuskasid varrukasse täpselt samal moel. Õhk tundus mulle äkki märksa soojem ja ma viskasin vammuse seljast. Seltskonnas olid peamiselt mehed, aga leidis ka lahke välimusega naisi; miski ei paistnud viitavat, et käis sõda ja kannatati puudust.

Mikolaj tungis läbi rahvahulga meieni. Me võtsime ta rõõmuga vastu, seda enam, et tal olid kaasas täis õllekruusid. Ta jutustas meile oma viletsas inglise keeles, et oli sündinud tsirkuses, kus ta isa oli akrobaat ja ema lõvitaltsutaja (oleksin vastupidist pidanud märksa loomulikumaks, aga ma ei hakanud talle vahele segama). Ise oli ta žonglööri ja esimese etteaste tegi

juba kolmeaastaselt. Lapsepõlves kündis ta tsirkusekaravanis läbi terve Euroopa ja peatus Londonis ja Liverpoolis, seetõttu purssiski ta pisut meie emakeelt. „Ma saan samuti aru saksa, prantsuse, flaami ja kreeka keelest,” lisas ta tagasihoidlikult. Seejärel, õllest erutatuna, kukkus ta laulma inglise lastelaule, mida ta oli nooruses õppinud. Ta peatus alati pärast esimest salmi, sest rohkem tal meeles polnud. Seejärel tahtis ta meile tõestada, et ta ikka oskab žongleerida – avastus, milleni ta jõudis, kui vaatles laual vedelavaid tühje õlleklaase; meil õnnestus ta ümber veenda. Siis ilmus välja võõrastemajapidaja ja soovis teada, kas toit meile maitses. Nõjatusime vastu tooli seljatuge ja hõõrusime kõhtu nagu täissöönud kuningad. Ta paistis rahule jäävat, võttis meie taldrikud ja läks minema, visates enne Mikolajle paar sõna, mis too meile kokkuvõtvalt tõlkis: „Nüüd, pidu.”

*

Tolle nimetu küla puupüsti täis võõrastemaja oli sel õhtul etenduspaigaks ühele täiuslikumale pilgarile, mida mulle elus näha on antud. Toolid, pingid, taburetid, kõik kohad olid võetud, mõned istusid isegi maas, jäädes jalgu teenijannale, kes jooksis mööda saali ringi, käed klaase täis.

Mikolaj esitles meile oma sõpru. Tutvusime talupoegade Jerzy ja Lucjaniga, traktorilukksepp Klemensiga, käsitöölise Filipi ja Dominikiga ja kahe kindla ametita venelasega. Kohal oli naisigi: nende nimed olid Halina, Ewa, Leokadia ja Ludmila ja nad olid meestega kaasa tulnud, et veenduda, et nood pärast ikka tervena koju saavad. Selleks, et end tähtsaks teha, väitis Mikolaj, et me oleme kaks inkognito reisivat ameerika ärimeest, mille peale kostis ta sõprade seast imetlevat vilistamist.

Alkohol voolas ojadena, kõik tahtsid meiega kokku juua. Panin tähele, et mitte keegi ei maksnud võõrastemajapidajale. Kas ta märkis üles, kui palju igaüks jõi, et õhtu lõppedes arved kokku lüüa? Mikolaj seletas mulle, et säärastel pidudel olid kulud ühtlustatud: joodi millestki hoolimata ja hiljem jagati joodud liitrid klientide arvuga. Ma leidsin, et selline lahendus on suurepärane, ja tegin järgmise ringi tervele lauale välja.

Kaotasin mitu korda Gordoni rahvahulgas silmist; ma leidsin ta mõne minuti pärast vestlemas ülevoolavas tujus talupoegadega või ajamas mesijuttu kaunistele noortele naistele, kellelt ta – nagu ta mulle järgmisel päeval rääkis – suudlusedki välja nurus, kui nad koos väljas kuuvalgel keha kergendamas käisid. (Oli ainult üks väljakäik ja järjekord oli nõnda pikk,

et enamik inimesi, sealhulgas naised, eelistas õues asjal käia. Käisin isegi kümme korda seina ääres kusel, tegemata välja sellest, et minu kõrval tegid sama viisteist või kakskümmend tüüpi.)

Õhtupoolikut võrtsitasid väga meeleolukad etteasted. Pika julgustamise peale nõustus üks paks sajakilone naine kätel kõndima. Pidasin säärast trikki võimatuks, kuid ma eksisin: ta ajas rahvahulga endast eemale, et tekiks tühi ring, pani peopesad maha ja upitas end kohmakalt püsti ning tegi paar kobavat sammu, paljastades alusseelikud ja lohakalt raseeritud sääred. Pärast seda mängiti akordionil kohalikke meloodiaid, mille saatel tantsiti farandooli; esmalt hoidsin kõrvale, kuid lõpuks lasin end ikka kaasa kiskuda, kasutades ära üldist segadust, et näppida mu ees kilkava tütarlapse tagumikku. Hiljem näitas Mikolaj oma žongleerimiskunsti, loopides kurikaid, mis ta tont teab kust välja koukis. Ta oli osav, kuid suutis siiski kurika mingile mehele vastu pead lennutada nõnda, et too kokku kukkus. Kõik pahvatasid naerma ja patsutasid kohmetunud akrobaati vahvalt seljale.

Leidis aset ka võistlus karkudel käimises: kaks last, kes olid end upitanud pikkade puupulkade otsa, mõõtsid jõudu hoogsas duellis, mis ärgitas kihlvedusid sõlmima nagu kukevõitlus – vaatemäng, mida sattusin nägema paar aastat varem Hiinas missioonil olles. Kaks poisiklutti kraaklesid kui kuradid, näidates karkudel üles hirmuäratavat vilumust, julgustushüüed muutusid valjemaks ja kostis hurraasid, kui üks poistest kukkus. Nad tahtsid võitlust paljakäsi jätkata, aga keegi paks mees tiris nad lahku ja toppis neile kätte ääreni täis õllekannu.

Siis ilmus välja Gordon ja esitles mulle Dominiki, korralikult soetud vuntsidega pikka kasvu pilbast. Ta rääkis, et Dominik kõneleb inglise keelt ja teab vastupandamatuid nalju. Too noogutas peaga ja hakkas mingit lugu jutustama, aga kahjuks ei mõistnud ma midagi, kehtasin õlgu ja tegin kurva näo ette. Tundus, et ta pettus, aga et ta oli viisakas poiss, pakkus ta mulle ikkagi imeväiksest klaasist läbipaistvat alkoholi. Jõin selle sõõmuga ära ja tundsin, nagu neelaks laavat. Mulle öeldi hiljem, et see oli „leivavein” ehk teisisõnu viin, aga ma ei olnud selles päris kindel.

On ütlematagi selge, et kõik olid täiesti täis ja ega minagi reeglist kõrvale kaldunud. Ühed puhkasid maas, selg seina najal ja silmalaud kinni, teised väitsid, et ilma hea korraliku puhastuseta nad rohkem juua ei kannata, ja väljusid pehmel sammul, kuivatades tagasi tulles käeseljaga suud. Mul käis pea ringi ja ma soovitasin Gordonil ettevaatlik olla – tal oli kalduvus joogiga liialdada. Ta ulgus mulle vastu, et kõik on hästi ja lasi end

ühel vanal rõugearmilisel naisel džiiigi tantsima kiskuda. Mõne minuti pärast nägin teda tantsimas kiilaka ja kõhuka mehe käevangus, kes naeris hullumeelselt ja lõi õhku hüpates jalataldu kokku.

Olin just leidnud vaba tooli ja tahtsin maha istuda, kui Mikolaj kummaliselt tõsisel ilmel minu juurde astus.

„Varsti, *zveck*,” ütles ta.

„Mis asja?”

„*Zveck*.”

„*Zveck*?”

Taipasin ühtäkki, et sahinad käivad üle saali ja et igal pool kõnel-dakse *zveck*’ist. Näod jäid vaguraks, mask langes naeratustele ja grimas-sidele, justkui oleksid maani täis pidulised sättinud end missale minema. Sealsamas lähedal istus Gordon, kes paistis olevat samavõrd segaduses kui mina.

Kellukese helin lõpetas kõik vestlused. Kõik pressisid end leti ümber. Täiuslikus vaikuses sosistas peremees teenijannale tellimuse, too kadus tagaruumi ja naasis pudeli kahvatukollase vedelikuga, mis meenutas rosi-natest tehtud veini. Võõrastemajapidaja näitas seda kokkutulnuile, viskas korgi pealt ja valas napsi kolme joogiletile ritta seatud klaasi. Ta täitis need vaid pooleldi ja ma kujutasin ette, et tegu on väga kange alkoholiga.

Niipea kui ta lõpetanud oli, viis teenijanna pudeli taas peitu. Õhus oli elektrit. Keegi sosistas mu selja taga: „*Zveck!*” Ma võpatasin. Kõik hakka-sid rütmis ümisema: „*Zveck! Zveck! Zveck!*” ja seda sõna lausudes taoti jalgadega vastu maad. Kahtlemata oli liiga palju joodud ja tantsitud; see meenutas mõnd neegritseremooniat kuskil Aafrika külas ja võõrastemaja-pidaja oli nõia rollis.

Ühtäkki saabus jälle vaikus: üks mees astus rivist välja, et läheneda kõrtsiletile. Ta olemine oli hägune ja mulle tundus, et ta väriseb pisut, päris kindlasti oli ta liiga palju joonud ja tantsinud. Mille jaoks ta end vabatahtlikuks pakkus? Peremees viipas ähvardaval ilmel lõuaga klaaside poole. Joobnu müristas naerda, võttis klaasi, tõstis selle taeva poole ja olles vaadelnud klaasipõhja, kallaski ta joogi korraka kõrist alla ja viskas klaasi vastu maad puruks. Ma arvasin, et hakatakse plaksutama, kuid kõik jäi vaikseks. Jäi veel kaks klaasi ära juua.

Protseduur algas uuesti algusest peale: niipea kui esimene jooja oli end nurka kerra tõmmanud, karjus rahvahulk „*Zveck!*”, tagudes jalgu vastu maad, ja mina karjusin koos teistega. Paari sekundi jooksul ilmus veel üks uljaspea: see oli pikka kasvu veidra välimusega noormees, kes kandis eri

paarist kingi. Ta pöördus külaliste poole ja puterdas paar sõna. Siis pahvatas ta jultunult naerma, millele järgnes kole kõhahoog. Ta pööras kähku ümber, haaras teise klaasi ja kulistas alla – rahvahulka läbis väike värin. Siis viskas ta klaasi vastu maad nagu tema eelkäijagi ning loivas pobisedes tühja tooli poole. Et ta tuikus, siis pandi ta laua peale pikali ja jäeti joomahullustuse hoolde.

Nõnda oli järg kolmanda klaasi käes. Möirgamine hakkas jälle pihta, seekord veelgi intensiivsemalt, nagu lausutaks mõnd palvet või mantrat: „*Zveck! Zveck! Zveck!*” Mu pea käis ringi, mul oli süda paha ja ma pidin Gordoni õlale toetuma, et mitte pikali kukkuda. Tema ei pannud mu halba enesetunnet tähelegi ja tampis hullunult jalgadega vastu põrandat. Alkohol kees mu kehas. Korraga võttis hullus mu vaimu üle võimust; ma viskusin ette ja sattusin leti äärde, kus viimane klaas ootas joomist. Kahe eelmise killud krudisesid mu saabaste all.

Võõrastemajapidaja näis olevat üllatunud ja märkasin teenijanna silmis teatavat imetlusehelki. Lähedalt paistis klaas imeväikene, tal polnud pea-aegu midagi sees ja ma hakkasin kahtlema, kas sedavõrd väikene alkoholikogus võib üldse joojale mingit mõju avaldada. Ma hingasin sügavalt sisse ja haarasin klaasi, et see huultele tõsta. Kellegi käsi virutas mulle vastu küünarnukki. See oli Mikolaj.

„See *zveck*,” ütles ta.

„Ma tean. Ja mis siis?” vastasin mina.

„Ohtlik. Väga ohtlik. Kui jood, siis jääd purju.”

Ma vaatasin Mikolajd ega saanud midagi aru. Kas me polnud mitte kõik purjus? Võõrastemajapidaja jomises midagi enda ette.

„Ta ütles, et see on päris kindlalt *zveck*,” tõlkis Mikolaj. „Sa jäädki teisele poole.”

Ta vaatas mind pingsalt ja lisas:

„Jood *zveck*’i, oled igavesti vintis.”

Siis lasi ta mu küünarnukist lahti ja pööras pilgu kõrvale, justkui selleks, et jätta asi mu enda otsustada – juua või mitte juua, selles oli küsimus. Ma ei saanud ta jutust päris täpselt aru, aga ma polnud enam nii kindel, kas ma tahan *zveck*’i proovida. Ängistus haaras mind, ma panin klaasi lauale ja astusin sammu tagasi. Peremees heitis mulle pettunud pilgu ja raputas pead. Kartsin, et rahvas hakkab mind mõnitama, kuid õnneks võttis otsemaid keegi teine hull minu koha ja mu arakslöömisele ei pööratud suuremat tähelepanu. Segadusse aetuna lipsasin minema, julgemata vaadata, kuidas mu asendaja ahmib sisse klaasi, mida mina juua ei julgenud;

tuigerdasin teisele korrusele, pugessin mööda seinääri liibudes tuppa ja vajusin voodisse, kus ma hetkega magama jäin.

✱

Kui ma järgmisel päeval ärkasin, käis kell kümnendat tundi. Gordon norskas rahulikult mu kõrval: ma raputasin teda ja käskisin tal end kähku valmis seada: me olime juba liiga palju aega raisanud ja meil tuli võimalikult kiiresti teele asuda. Olles end enam-vähem korda sättinud, läksime trepist alla. Võõrastemaja oli ära koristatud. Teenijanna tervitas meid ja määris võid kahele suurele saaviilule, mis ta meile kohvi kõrvale pakkus. Pärast hommikusööki maksime peremehele toa ja eelmisel õhtul joodud alkoholi eest. Ettenägelikult andis ta meile teele kaasa reisikoti leiva, õunte ja külma lihaga. Tänasime teda palavalt ja lahkusime pisut raske südamega majast, kus olid aset leidnud me purjus liialdused.

Küllast väljudes kohtasime rauakaupmeest, kellelt ostsime roostes tandemratta ja maakaardi, mille kaasaegsuses me küll kahtlesime. Nõnda varustatult asusime jälle teele, sõtkudes sõnagi ütleмата kaheistmelise riistapuu pedaale. Pärast mitut miili katkestas Gordon vaikuse ja tegi muga juttu *zveck*'ist, mis mul eelmine öö joomata jäi. Pärast seda kui ma magama läksin, oli Mikolaj talle joogi omadusi täpsemalt kirjeldanud; kui teda uskuda, siis on need kohutavad.

„Kui ma õigesti aru sain, siis *zveck* kinnistab joovet ja takistab kaineks saada,” ütles Gordon.

„Kuidas nii?”

„Tal pole mingit mõju, kui sa enne midagi joonud ei ole. Aga kui sa oled joonud, siis on asi karm: kallad purjus päi pool klaasi *zveck*'i kurgust alla ja oled eluks ajaks purjus. Kolm eileõhtust külameest norskavad vast praegu kuskil heinakuhjas. Kui nad ärkavad, siis on nad ikka täis, olgugi et alkohol on lahtunud.”

„Päriselt?”

„Jah. Igal peol võtab võõrastemajapidaja pudeli välja ja täidab kolm klaasi. Kui ta hetke hästi valib, siis leidub alati kolm meest, kes on joogist nõnda sassis, et soovivad igavesti purju jääda. Sedasi nad joovadki *zveck*'i ja lähevad, nagu öeldakse, teisele poole üle. See on natuke nagu enesetapp, ainult et päriselt ei surda.”

Ma vajusin mõttesse.

„Ja mis neist saab?”

„Kellest?”

„Neist, kes seda joovad?”

„Nojah, nad jäävad kuni surmani täis ja perekond hoolitseb nende nagu vaimupuudega laste eest. Mitmed neist pagevad. Nad hulguvad maakohdades, nõudes *zveck*’i kõigilt, keda kohtavad. Kõige tugevamad jäävad ellu, aga enamik sureb paari kuuga.”

Gordon vaikis hetke ja lisas:

„Igatahes seda mulle Mikolaj rääkis.”

Vihma hakkas jälle sadama, tuul tõusis. Pidime kaks korda kõvemini vântama, Gordon ees ja mina taga, mõlemad mõttes.

IV Igavesti vintis

Sellega käsikiri lõppeb. Ma ei tea, kas siin on kõik leheküljed, mis isa tolele vahejuhtumile pühendas, või oli sellel ka järg, mille ta lõpuks ära põletas. Samas ei suuda ma hoiduda seostamast seda lugu nii isa kadumise kui ka ühe lapsepõlvemälestusega.

Kui me vennaga väiksed olime, siis oli isa kabinetis seif, kus ta peitis oma pabereid, raha ja revolvrit. Kabinet oli keelatud tuba, Johnil ja minul polnud lubatud sinna minna. Ühel päeval kandis mänguhuog meid siiski isa töötuppa. Seif oli lahti ja ma mäletan, et märkasin seal väikest pudelikest, mida, olles sedavõrd harjunud rattaõnnetustega, pidasin antiseptikuks. (Samal õhtul rääkisin ennast sisse, öeldes isale, et too pudelike peaks olema apteegikapis, tuues nõnda oma sõnakuulmatuse päevavalgele.)

Mis seal pudeli sees oli? Võttes arvesse äsja loetud käsikirja, on mul üsna raske ette kujutada, et seal olnuks midagi muud kui *zveck*. Ilmselgelt on käsikiri lõpetamata. Isa oli uhke mees ja olgugi et ta midagi ei öelnud, siis pidi kõhklusehetk rahvahulga ees teda kahtlemata alandama. Selleks, et enda au puhtaks pesta, võis ta vabalt pudeli varahommikul ära varastada või siis osta teenijanna käest, kes kahtlemata ei jäänud dollaripakki nähes ükskõikseks. Gordoni sõnad panid teda seejärel mõistma kaasas-kantava mürgi tõelist olemust.

Kujutan ette, millise dilemma ees ta seisis ja usun, et tal oli „pea pulki täis”: kas peaks ta pudeli ära viskama, et vabaneda igaveseks kiusatusest see lahti korkida või pigem hoida seda hoolega kui pääset igavese õnne ligi? Mina eeldan, et ta valis teise variandi ja tõi *zveck*’i koju, kus ta selle seifi ära

peitis. Sedasi sai ta endale pikki aastaid öelda, et tal on käeulatuses jook, mis, juhul kui eluõnn pöördub, pakuks lahendust kõigile ta probleemidele: tal piisaks end vaid maani täis juua ja võtta sisse lusikatäis *zveck*'i, et kõik hädad igaveseks unustada ja lõpetada elu eufoorias.

Kui mitu korda ta joomisele mõtles? Kas jõudis ta vahel mõnelt õhtu-söögilt koju pisut ähmases olekus, mõeldes kogu hingest *zveck*'ile, mis krooniks õhtu lõppu nõnda kaunilt? Kui mitu korda avas ta seifi, et pudelit vaadata, hoida teda südame vastas ja hõõruda vastu laupa, olles valmis korki pealt viskama?

Nagu juba ütlesin, kadus isa kaks aastat tagasi, jätmata ei kirja ega testamenti. Mu onud ja vend arvavad, et ta on surnud. Mina oletan, et ta pages kuskile troopikasse, et veeta mõnusasti aega kaunite tüdrukute seltsis; hiljem, olles juba küllalt lõbutsenud, pidas ta maha elu meeldejäävaima joomingu, kugistades lõppeks alla kogu *zveck*'i. Saabus ülim ja pöördumatu joove, mis kestab praegugi, kui kirjutan neid ridu. Kahtlemata veab ta praegu kuskil Lõuna-Ameerika linnakeses enda igijoodiku inimvaret baaride ja bordellide vahet, naerdes ja nõudes möödujailt *zveck*'i. Önnis kui kuningas imeb ta joovastuse piima tühjenematust vaadist kui igavese joobe lõpmata rõõmus vang.

INTERVJUU KRISTJAN HALJAKUGA

SÕNAPALAVIK

küsis Eda Ahi

Kristjan Haljaku nimi pole luulemaastikul sugugi võõras, kuid nüüd on lugejal viimaks võimalus hoida käes tema päris esimest luulekogu „Palavik”. Selle piduliku rõõmusündmuse puhul ning järgmiste ootuses vestlesin Kassisaba Kriimsilmaga kirjasõnast ja tollestki, mis seisab teispool luulet.

Kristjan-Kristjan, sina oled ju nagu Hunt Kriimsilm, kellel on mitu ametit. Kes sa siis õigupoolest ja eelkõige oled: kirjanik, tõlkija, laulukirjutaja, muusik, tudeng, õpetaja, askeet või hedonist?

Kes või mis ... See on hea ja ilus küsimus. Vastaks hea meelega, et üks ma inimene üritan olla, aga nii labane vastus ajaks ka iga purjus laudkonna lihtsalt õlgu kehitama. Üritan siis olla täpsem. Kuidas teha kõiki neid asju samal ajal ja samas pühendunult? Nõnda tekib sellist nimekirja vaadates kerge õud: mis muud saan ma olla kui diletant! Amatöör. Aga nende kahe viimase sõna tähendused on õnneks palju avaramad ja armsamad, kui eesti keeles enamasti välja paistab. See selleks. Luuletusi ma tõepoolest kirjutan juba üsna kaua, sellega ma ehk siis esimesele nimetusele tõepoolest vastan (näed, raamatki anti välja!). Olgugi et „kirjanik” seletub mu peas pigem kui proosakirjanik. Luuletaja, kirjanik, poeet (poetess) – no päris sünonüümiat siin ikka pole; üks sõber ütles kunagi, et Horatius on poeet, aga seevastu x (eesti luuletaja) pole poeet, vaid luuletaja ... Siin võib mõelda ja mängida, kui keegi viitsib. Mina praegu ei viitsi. Tõlkija: jah, tõlgin, kuigi trükis on ilmunud vaid üks väikene vihik Baudelaire'i märkmeid, nii et isegi selle ametinimetusega võiks tekkida mingeid kõhklusid. Järgmist kahte ametit tuleb samuti vaadelda teatud mööndustega. Laulukirjutaja: jah, ma olen veidi laulusõnu kirjutanud ja neid ise ette kandnud. Muusik: pillidest mängin ainult kitarri ja sedagi kohutavalt kehvasti. Niisiis laulan, aga see pungilik ulgumine vaevalt nüüd ... Tudeng? Romanistika magistrantuuris ikka õpin. Samuti õpetan koolis juba mitmendat aastat prantsuse keelt. Askeet või hedonist? Jah, ma pühendun oma kirjutamisele, oma tööle, ja üritan ka kannatustest kõrvale hoida. (Kui hästi see kellelgi ikka õnnestub!? Taha, mis sa tahad.) Kuid äkki pidasid sa hedonisti all silmas mingit suursugusemat naudingujanu või just hoopis madalat pahelisust? Olgu nendega nagu on. Kui tahan tööd teha ja saab, siis on hästi. Kui ei taha tööd teha ja ei pea, siis on ka hästi. Kohustused ja ettemääratus on hirmutavad ... ja rutiin toob meelerahu ... No ütle nüüd!

Jah, näe, raamat anti tõesti välja! „Palavik” on nüüd kõikide rõõmuks ilmunud. Olen näinud paljusid äratundmisrõõmsalt vuntsi kihistamas – toovat kohe Talviku meelde. „Eeskuj” on ehk liiga ränk öelda, mõjutajaidki on küllap raske nimetada, aga nimetagem neid siis teenäitajateks. Kas maldad mõnda nimetada?

Talvikut sai tõesti millalgi keskkoolis loetud. Hiljem pole tema tekstidega eriti kokku puutunud ega talle mõelnud. Mingi hetk, kui tekkis huvi luule vastu, vaimustusin nendest suurtest prantslastest, keda oskad nähtavasti isegi nimetada ja kellest vaimustunuid on lugematu hulk: Rimbaud, Baudelaire, Verlaine ... Niinimetatud dekadents. Köitsid tekstid ja muidugi köitsid elulood. Noh, sellise autori puhul nagu Rimbaud on see vist paratamatu? Lautréamont niitis jalust stiili, kujundlikkuse ja mängulisusega (või oleks õigem öelda, et irooniaga?). Prantsuse sürrealism ja ameerika biitkirjandus tulid pisut hiljem peale. Viimasest kõige rohkem ehk Burroughs. „Naked Lunch” on väga oluline. Venelastest Harms ja Vvedenski. Eesti luulest meeldis ja meeldib ikka Viiding/Üdi. Andres Ehinilt meeldib paar luulekogu väga. Kas ja kus need mõjutused näha on, seda peab lugeja ise otsustama.

Kuidas „Palavik” valmis? Kas koostasid selle mingeid kindlaid põhimõtteid silmas pidades ja kas kogu tahab sinu hinnangul oma lugejale midagi konkreetset öelda? Muide, kujundus on väga vinge ja sürr. Kuidas see sündis?

Kogu koostamisel oli abiks hea toimetaja Carolina Pihelgas. Algselt valisin sinna ehk liiga ühetoonilised luuletused. Loodetavasti leiab lugejagi, et lõppvariandis sai see viga parandatud. Seda, kas raamat midagi konkreetset öelda tahab, peab ta enda käest küsima. Minu taotlused ja kavatsused on lõppude lõpuks kõrvalised. Kujundus meeldib mullegi! Valter Jakovskil oli ka teistsuguseid vahvaid mõtteid, aga ma käisin peale, et lahendus oleks enam-vähem minimalistlik, ja siis sai sellise juurde jäädud. Kujundajaga sujus koostöö hästi.

Seoses sinu kriimsilmsusega tahan uurida ka teiste meediumide kohta. Näiteks tean, et sul on eriline suhe muusika ja filmiga. Kui hoogsalt on need sinu kirjutamisse valgunud? Kas võib öelda, et enam-vähem samaväärselt kirjanduslike elamustega? Näiteks: sinu esimeste avaldatud luuletustega

Värskes Rõhus kaasneb ka põgus enesekirjeldus, kus mainid Godardi.

Jah, kui ma olin 16 või 17, siis hakkasin palju prantsuse filme vaatama, uus laine ja nii ... Godardi puhul meeldis nihestatud jutustamislaad, teatav mängulisus ja iroonia. Tema tegelikkuse kujutus oli võluv, olgugi et hilisemate filmide puhul sattusin vahel päris segadusse (öelda, et päris aru sain või saan, oleks liialdus – mingisugune segadus oli ja on, taotluslik ja paratamatu, kunstis ja elus). Aga Godard meeldis siis ja nüüdki. Ma arvan, et niipalju kui need teised meediumid on muljunud mind, on nad muljunud ka mu kirjutamist.

Nagu sa isegi mainisid, ilmus eelmisel aastal sinu tõlge Baudelaire'i märkmetest. Seda lugedes tundsin paratamatult ära ka teatava haljakliku tooni. Kuidas sa kellegi tõlkimiseni jõuad ja millest tõlkimisel lähtud? Kas see on ehk mingi teatav äratundmine või pigem uudsus/võõrus?

Tõlgin ikka neid autoreid, kes mulle olulised on ja kelle looming puudutab (meeleliselt või mõistuslikult, tühja sest). Baudelaire'i märkmed olid nii haaravad, et juba esimesel lugemisel tekkis soov neid tõlkida. Alasti kistud kõhklused ja kahtlused ja meeleheide. Mis siin meeldida ei saaks! Lisaks see, et tõlkimine aitab autorist paremini aru saada – ja seda on ju nii palju öeldud, et tõlkimine on parim (kui mitte ainus ja õige) lugemine. Aitab üldse paremini mõista keelt ja mõtlemist. Vähemasti nii ma tahan mõelda.

Väärt sõnad. Oled nüüdseks juba mitu aastat uurinud Andres Ehini sürrealistlikku luulet. Kuidas aitab sul kirjutada ning keelt ja muud mõista too teist laadi tõlkimine – tekstide uurimine, tõlgendamine ja tükkideks võtmine? Võib-olla on tõesti raske neid kahte „tõlkimisviisi” üksteisest mõnel juhul eristada, aga Ehinit sa tõlkinud ei ole, ega ju? Nii et teist laadi kogemus siiski.

Ehinit ma siiski üritasin pisut prantsuse keelde tõlkida, aga sellest suurt asja ei saanud ja soiku ta jäi. Tühja sellest. Aga tekste lammutada on muidugi mõnus! Kas nendest juppidest hiljem midagi mõistlikku, head ja kasulikku kokku panna õnnestub, see on teine asi. Küllaldase tahtmise korral (ja juhul kui teoreetiline pagas on piisav) võib tõenäoliselt päris kehvadest tükkidest ka midagi päris vahvat kokku panna.

Kui sageli sa iseenda tekste lammutad ja neid teistpidi kokku panna proovid? Kui vali on sinu sisemise kriitiku hää! Kuidas, kus, kui palju ja millega sa üldse kirjutada eelistad?

Kirjutan üsna palju trükimasinal. Olen õnnelik, kui ei pea arvutis istuma, aga trükkida on mõnus ja on ka hea näha, kuidas tekst päriselt paberile ilmub (ekraanid on tüütud ja neid on praegu liiga palju). Kuigi tegelikult kirjutan enamasti ikka arvutisse. Vahel kirjutan ka käsitsi, kuidas juhtub ja kus juhtub. Olen üritanud luua sellist süsteemi, et iga päev kirjutan vähemasti ühe teksti. Tihti õnnestub sellest ka kinni pidada. Vanu tekste lammutan ja töötlen siis, kui näen, et midagi sellest paremaks läheb. Kui mõni tekst tundub ka pärast settimist igav ja tühi, siis ... tühja temaga. Arvutisse kirjutades jätan teksti vahel lihtsalt salvestamata. No saab ju aru, kui midagi välja ei tule, olgugi et algne mõte tundus hea. Kui vali see sisemine kriitik siis on ... Noh, ta on olemas ja niipaljukest, kui ma sellest, mida ta räägib, aru saan, siis üritan ka kuulda võtta.

Rääkisid ennist, et sind võlusid nooremana kirjanike elulood.

Kas sa ei arvagi, et autor on surnud?

Autoriga on nagu on. Ühtpidi surnud muidugi, surnud siis, kui teksti-analüüs põhineb peajaolt sellel, et uuritakse ja üritatakse seostada kirjutatut autori eluga (no nii päris labaselt: et kus ja mis ja kellega) ja samastatakse autori mina tekstilise minaga jne. Ja inimesed teevad seda muidugi ikka ja jälle, teevad niipea, kui autori eluloost midagi teada on. Sest see on lihtsalt inimlik. Lautréamonti puhul oli pikka aega üsna hea, et tema eluloost ei teatudki pea midagi (loo puudumine on jällegi hea lugu). Rimbaud'ga muidugi teistpidi (vähemasti mis puudutab aega, kui ta luuletusi kirjutas). See, et mõned elulood mind mingil hetkel köitnud on (ja umbes 17aastasele on sellised Rimbaud' ja biitnike biograafiad ju puhas *rock'n'roll*; ma kahtlustan, et nende lugude pärast ehk paljud üldse luule poole vaatama hakkavadki), on ilmselt tingitud mingisugusest neid elulugusid siduvast tunnetuslikust sarnasusest. Marginaalsus, vastuokslikkus ... Eks need olid muidugi lõppeks üsna õnnetult kulgenud elulood, aga inimestele ju meeldib tihti võõraid kannatusi vaadata. Võõrad kannatused tunduvad glamuursed!

Kui palju sa oma luuletajatee jooksul vormiga katsetanud oled? Kui teadlik valik on sinu jaoks olnud vabavärss?

Kui ma esimesed luuletused kirjutasin, siis üritasin riimis kirjutada. Nagu arvata võib, siis olid need sellised parajad käkerdused, aga mis seal ikka

*Baudelaire'i märkmed
olid nii haaravad, et juba
esimesel lugemisel tekkis
soov neid tõlkida. Alasti
kistud kõhklused ja kaht-
lused ja meeleheide. Mis
siin meeldida ei saaks!*

tahta. Kuulasin siis palju Vennaskonda ja muud taolist. No eks tol hetkel kogu mu arusaam luulest kuskil seal nende laulusõnade sees oligi. Muidugi on neil ägedad tekstid. Nii Trubetskyl ja Mait Vaigul kui muidugi ka Priidu Beiril, Arvi Siial, Doris Kareval ... Neid autoreid lugesin alles hiljem, tol hetkel (kuskil viieteistaastasena) ma vast polnudki luuletusi lugenud. Kui, siis koolis ja see jättis täiesti üksikõikseks.

Vormiga katsetamine ... nojah ... olen vahel proovinud mingi etteantud vormi järgi miskit teha ja on ka lõbus olnud, aga olen siiski jäänud nn vabavärsi juurde.

Samas oled sa mulle teadaolevalt ainuke, kes on kooliajal (!) lugenud läbi kõik Tolstoi kogutud teosed. Mis värk selle Tolstoiga oli? Ja üldse – vene kirjandus, vene muusika, vene sigaretid? Kust need sinu ellu tulid?

Kui ma pärast põhikooli väga palju lugema hakkasin, siis sattusid need 19. sajandi suured vene prosaistid mulle kuidagi juhuse tahtel kätte. Jah, Dostojevski, Tolstoi, ka Turgenev ja Tšehhov. Neilt lugesin läbi kõik, mis kätte sain. Need Tolstoi roheliste kaantega raamatud olid kodu riulis ja ... eks ma lugesin esimese köite läbi ja et see meeldis, siis lugesin teised kohe otsa. Tagantjärele võib selline süsteemsus ehk tõesti pisut naljakas tunduda, aga lugesin ma kogu aeg ja ju ei tulnud tol hetkel lihtsalt midagi paremat pähe. Ja eks ideeliselt ole Tolstoi (ja tema kristlus) ju päris pöörane. Sellest,

kui pöörane, kannatav ja põlev Dostojevski on, pole vist mõtet rääkidagi. Pean siiski ütlema, et lugesin neid kõiki eesti keeles. Vene keeles loen kahjuks üsna aeglaselt, seda viga peab parandama. Vene muusika? Sa pead vist silmas seda, et mul mängib kodus makis väga tihti Viktor Tsoi? Vene muusika alal ma küll eriline asjatundja ei ole, aga mõned asjad, millele juhuse tahtel peale olen sattunud, on väga meeldinud. Kino nende seas. Sigarette on tõmmatud igasuguseid. Eks inimene ihkab vaheldust.

Aga vaatame vahelduseks tulevikku. Oled juba mõnda aega uurinud ja tõlkinud Lautréamonti loomingut. Võib öelda, et pool sellest on juba tõlgitud. Samuti võib vist öigusega öelda, et see töö pole sugugi lihtne olnud. Räägid ehk veidi veel oma suhtest Lautréamontiga?

Jah, „Maldorori laule” olen juba jupp aega tõlkinud ja raamat peaks tulema välja sel aastal. Lühidalt võiks seda kirjeldada kui julma ja iroonilist eel-sürrealistlikku poemi proosas. Pool tema loomingust? Jah, tõesti. Ega Lautréamont palju kirjutada ei jõudnudki. Suri ta noorelt, Pariisi kommuuni päevil ja teadmata põhjusel. Kristusegi east jäi hea kümme aastat puudu. Lisaks „Maldororile” kirjutas ta veel teose „Poésies” (I/II) ehk „Luuletused”, mis on žanriliselt väga kummaline ja põnev metatekstuaalsetest vihjetest, parafrasidest ja vargustest kubisev teos. Väike osa „Maldororist” ilmus Ninnikus 2013. mais.

Kuidas on sul lood päris kaasaegse kirjanduse lugemisega? Ehk kirjeldad ka paari sõnaga, mida arvad kaasaegsest eesti luulest?

Loen, kuid muidugi kõike lugeda ega jälgida ei jõua. Praegustest prantsuse kirjanikest meeldib ehk eriti Houellebecq ja teda on meil ju ka päris palju tõlgitud. Öeldagu ta kohta, mis öeldakse (ja oi kui palju praegu öeldakse). Paljud leiavad, et ta on ränk, vihkav, pessimistlik. Mõni arvab lausa, et inimvihkajalik ja lihtsalt vastik (šovunist, islamofob jne). Kõik oleneb vaatenurgast ja sellest, kui palju lugeja süveneda viitsib või tahab. Mina tunnen, et tema lugemine toob rahu. Mis kaasaegsesse eesti luulesse puutub, siis ilmub küll häid ja huvitavaid asju. Mõni autor ja suund meeldib rohkem, mõni vähem. (Oh püha üldsõnalisust!)

Mulle meeldib su galantne diplomaatilisus ja selle eest annan ka armu ega nori sedapuhku edasi. Huvitav, kas see tuleb sinu õpetajaametist? Oled korduvalt öelnud, et armastad oma tööd. Milline õpetaja sa oled, mida ja keda õpetad? Mida tahaksid, et õpilased sinult peale prantsuse keele veel õpiksid?

Õpetan põhikoolis ja gümnaasiumis prantsuse keelt. Tõsi on, et see töö mulle meeldib. Milline ma siis olen? Iseennast on keeruline ja pisut eba-meeldiv kirjeldada. Muidugi loodan, et õpilased peale prantsuse keele ka midagi muud elu ja inimlikkuse kohta õpivad, aga ma oletan, et seda tahab iga õpetaja. Seega ei miski erilist.

Usun, et üks lahe õpetaja oled igal juhul. Milline on sinu meelest kirjaniku ühiskondlik funktsioon, kui seda üldse niimoodi nimetada saab? Kas kirjanikuks olemine nõuab juba iseenesest angažeeritust?

Ühiskondlik funktsioon! Näha, korrastada, kujutleda? Ma iseenesest ei usu, et luuletaja peaks angažeeritud olema, vähemasti mitte rohkem kui iga teine inimene. Muidugi kui arvestada, et kirjaniku põhitöö käib keele ja mõttega, siis võib-olla mingisugune kohustus siin varjub.

Neil päevil on Charlie Hebdo terrorirünnaku tõttu eriti päevakorras sõnavabaduse küsimus. Kas sinu meelest peaksid sõnavabadusel olema mingid piirid või peaks see vabadus olema täielik?

Sõnavabaduse piiramine on ohtlik ja libe tee ... Selline mõte võib aeg-ajalt muidugi paljudele pähe turgatada (noh, oleks ju rahulikum, kui kuulda oleks ainult üks „õige” ja kindel arvamus), aga midagi head sellest lõpupele lõpuks ei sünni. Aga ega ei või ju praegugi kõike kirjutada, väljendada, ilma et seadustega vastuollu ei läheks. Moraalsusega on nagu on. Need protsessid on Lääne-Euroopas üsna hiljuti ära olnud ja kirjaniku kujutlusvabadus jäi peale. 19. sajandist teame Baudelaire'i ja Flauberti kohtuprotsesse, hilisemast turgatab otsemaid pähe poleemika Ginsburgi, Burroughsi või näiteks Nabokovi teoste ümber (autoritaarsetes režiimides tegutsevate autorite hulgast pole tarvis näiteid tooma hakatagi). EV põhiseaduses on minu teada sätestatud, et sõnavabadus ei tohi riivata inimese eraelu. Praktika näitab, et avaliku elu tegelaste puhul see ei pruugi alati kehtida (alles suvel oli ühest suudlusest nii palju paksu pahandust). Õigustus on lihtne – demokraatlikus ühiskonnas on sõnavabadus pea

kõige olulisem õigus. Pole kahtlust, et mõni leiab, et sõnavabadus on kohustus ja mitte õigus – sund pilduda sappi, tühja kriitikat ja maitseks pisut rõvedust. Viisakale inimesele ei ole selline suhtumine alati mõistetav, kuid seda vabadust tuleb siiski kaitsta. Kui üks hetk juba piirama hakkad, siis on raske pidama saada. Enne mainisin Michel Houellebecqi. Charlie Hebdo terrorirünnakuga samal ajal tuli välja tema uus romaan „Alistumine” („Soumission”). Teleintervjuus küsiti temalt, kas ta on tahtlik provokaator, kas ta polemiseerib puhtast lõbust. Houellebecq lükkas säärased süüdistused tagasi. Ta vastas, et räägib sellest, mis puudutab, ega poolda nn viisakat vaikimist: „Jah, me kõik näeme, jah, midagi meid häirib, aga korralik inimene hoiab suu kinni. Pealegi, äkki saab pärast vastu hambaid.” Ja Houellebecq oskab rääkida.

Mis sind kirjutama ajendab? Kas see on pigem miski, mida sa ise inimesena vajad, või lähtud pigem laiematest eesmärkidest-vajadustest – näiteks midagi paigast nihutada?

Jah, ma arvan, et valetan, kui ütlen, et üritan tekstidega maailma muuta, parandada. Võiks ju olla mingisugune kummaline, ühtviisi haiglane ja diktaatorlik soov, et inimesed, kes mu luuletusi loevad, muutuvad sellisteks, nagu mina tahan. Tõeline sugestiivsus! Nali naljaks, aga küllap seal mingisugune tõde peitub. Kui need luuletused kedagi aitavad, siis on väga hästi. Ja kui enne sai räägitud ühiskondlikust funktsioonist, siis hea kirjandus peaks ehk tõesti lugejat aitama, lahti raputama. Päris kindlasti ei

*Pole kahtlust, et mõni leiab, et
sõnavabadus on kohustus ja
mitte õigus – sund pilduda sappi,
tühja kriitikat ja maitseks pisut
rõvedust. Viisakale inimesele ei
ole selline suhtumine alati mõis-
tetav, kuid seda vabadust tuleb
siiski kaitsta.*

pea ma silmas mingisugust didaktilis-pedagoogilist luulet. Hea kirjandus aitab tihti sedasi, et lugejal hakkab alguses väga paha. Kui inimene toibub, siis võib juhtuda, et ta märkab, kuidas loetu teda aitas või muutis. Aga võib-olla ei märkagi lugeja midagi, imeb lihtsalt miskit sisse nagu käsn. Aga mõni lugeja on lihtsalt kummik. Enne mainisin korrastamist. Kirjanik kui ühiskonna kosmeetik, hah! Siin tekib ehk väike vale seos. Mitte ilustaja, vaid korrastaja. Aga „kord” on ka enda ümber pisut liiga rusuva ja niru tähendusvõrgu kudunud. Ühesõnaga, kirjutan sellepärast, et tunnen, et on tarvis ennast kuidagiviisi väljendada (ja seeläbi ennast paigast või just paika nihutada). Luule on selleks hea võimalus.

Selgitasid, mida luule sinu meelest teeb ja teha võiks. Aga kust see tuleb? Millest toitub Kristjan Haljaku luule? Kuidas see sünnib?

Millest luule ikka toituda saab! Higist ja verest ja ... Hehe, olgu-olgu. Luule on paratamatult vampiirjas (kohatiste nekrofaagiliste kalduvustega – aga see on ehk üleliigne, sest kui surnud need suured surnud tegelikult ikka on). Esmalt siis kogu kirjutatud sõna – surnud kõne. Teisalt ilusad ja ime-likud inimesed ja nende ilusinetu eksistents. Vastata võib tegelikult väga lihtsalt: need tekstid, mis ma kirjutan, ongi minu kokkupuutepunkt ümbritseva maailmaga – pisikesed plahvatused, kus tekib vahel udune tunne, et ma saan millestki aru. Vähemasti ma tunnen, et üritan millestki aru saada! Juba see kuratlik pingutus ise on midagi väärt.

*Hea kirjandus aitab tihti
sedasi, et lugejal hakkab
alguses väga paha. Kui
inimene toibub, siis võib
juhtuda, et ta märkab,
kuidas loetu teda aitas
või muutis.*

Sinu luuletustes on ilmselt tugev intertekstuaalne element. Kas teiste lugemine paneb sind kergesti pastapliiatsi (või õigemini trükimasina) järele haarama? Või loedki vahel teadlikult selleks, et kirjutamislainele saada? St milline on lugemise ja kirjutamise suhe sinu jaoks?

Ma usun, et selline dialoogilisus on kirjanduses tavapärane ja päris paratamatu. Kas nüüd kirjanik seda viitelisust alla joonib või mitte ... mõnikord ei pruugi seda lihtsalt ära tabada. Niimoodi teadlikult, et kirjutama hakata, ma ei loe. Selleks vaatan vahel küll filme. Panen filmi mängima, võtan näiteks trükimasina kõrvale. Niimoodi on päris palju tekste kirjutatud.

Sa oled enne „Palavikku” palju kirjutanud, avaldanud ja esinenud. Kuivõrd on sinu luule muutunud alates esimesest sulehoo-
bist? Kas ja kui palju sa kirjutades teadlikult muutusi taotled?

Tekstid on muutunud palju, see on tõsi (loodan, et ikka paremaks!). Kuidas teisiti saakski? Kohati on muutus olnud teadlik, kohati teadvustamatu. Muutus tekstides, muutus iseendas – see põhjuslikkus on üsna paratamatu (ja kole ilmselge, et on rõhutadagi piinlik). Muidugi üritan kirjutades ikka asju teha pisut teistmoodi kui enne. Väga igav (ja natukene hirmus) hakkaks siis, kui peaks täpselt ühesuguseid tekste kirjutama.

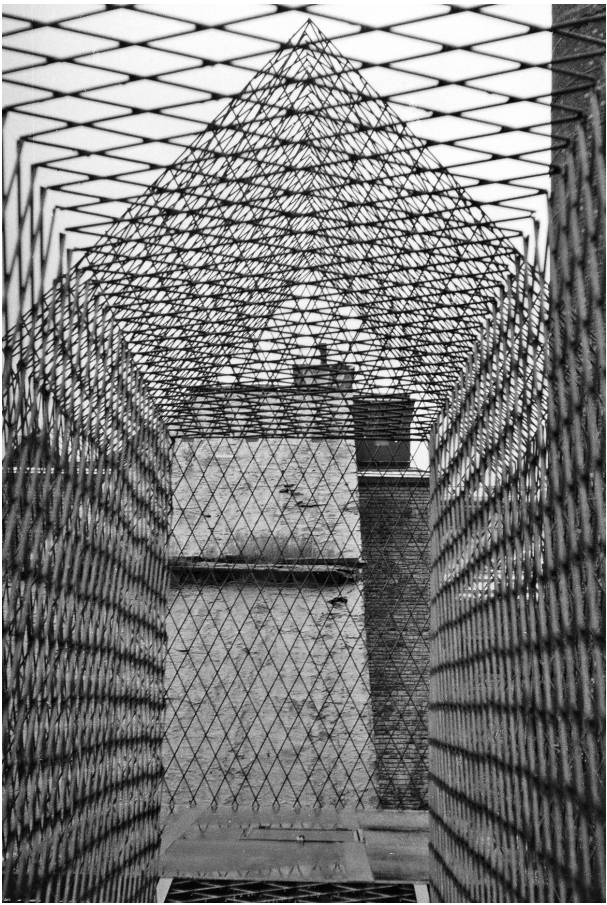
Vahepeal käisid oma luuletusi toitmas ja muutmas Prantsusmaal. Kui tähtis see kogemus oli ja millised olid olulisemad mõtted, mis sa Eestisse kaasa töid?

Kogemus oli kindlasti oluline. Võib öelda, et kaasaegse prantsuse kirjan-duse ühiskondlik kontekst sai selgemaks. Polnud ju varem mujal peale Eesti elanud (siingi vaid Tallinnas). Ma arvan, et ma sain jälle enda kohta natu-kene rohkem teada (lugeja mõtleb: ikka enda, ikka teada! Kukkus nüüd teadmamees välja! Maniakk! Räägi elust Lõuna-Prantsusmaal. Midagi huvitavat! Ei, ei ... ikka sama jama). Aga ma kardan, et need arusaamised ja muutused on liiga isiklikud, et nendest sellises kontekstis rääkida saaks. Või noh, kui saaks, siis mis mõtet oleks üldse luuletusi kirjutada.

Kuhu sinu tee edasi võiks viia? Keda tõlkida tahaksid? Mida kirjutada?

Tegemata asjadest on ohtlik rääkida. Muidugi on mul mingisugused kavat-sused ja plaanid olemas. Järgmine raamat, mida tõlkida tahan, on mul küll juba välja valitud, aga et sellest pole veel ridagi tõlgitud, ei ole ehk hea seda kõva häälega välja kuulutada. Kirjutada tahan luuletusi, soovitavalt häid.

See on küll üks pagana hea plaan. Jääme ootama. Aitäh!

VOOTELE RUUSMAA

*

tuledest moodustuvad jooned
lõikuvad
ja põletavad
linna, justkui
koltunud paberit
kollakas
sudus.

hingetud hinged ujuvad
udus, mida
öö väsimatult kodus,
pisar silmas, kuni
peost aurasid veesooned.

silmapiiril kõrguvad
vaid kivist hooned.

*

pingest paksuks pundunud õhk
kõhib puhtaks karedaks kuivanud kõri.
kärgatavas kõuekuminas
rullub lahti kohevmustjas
pilvevaip, mille narmastelt
tilgub aegamisi sooja vihma.
sähvivad välgurihma-triibud
kangastuvad hetkeks taevas
ja kustuvad siis koos suvega,
saades aegamisi osaks
sügisest.

*

kihisev kihk kraabib
Pariisi tänavaid
inimvoo lakkamatus
saginas, uimastades
oopiumina, tirides
kaasa keerlevale
karussellile, kuni
viimaks, teiste poolt
maha jäetuna, rauged hoog
ja ma kummardun,
üksindusmuie näol,
aupaklikult
kaassõitjatele

Pariis, Prantsusmaa 2014

*

seal
hingab õine Pariis
mitme miljoni valvsa
pilgu all
rahulikult oma
sängis ja Seine
voolab aegamisi
tuksleva veresoonena
ta kaelal, mida
öö harali sõrmed
arglikult puudutavad,
püüdes jätta meelde:

mina olin siin

Pariis, Prantsusmaa 2014

*

ja see niinimetatud armastus
ängistab ning pigistab
kõik kokku
üheks ümmarguseks
maailmaks,
mida stressipallina
peos mudida
või vihahoos
vastu seina visata,
ja see niinimetatud armastus
valgub mööda
krohvitud pinda
justkui ülemise naabri
veeuputus, mis 150
päeva asemel ujutab
vaid 24 tundi,
ja see niinimetatud armastus
pundub põrandalaudadena ning muudkui
oigab ja ägiseb,
janunedes
tähelepanu järele
pärast igat
rasket sammu

*

aeg voolab meist –
otsijatest –
ükskõikselt läbi,
hammustades igal
hetkel endale
killukesi
justkui vesi,
mis sööb kivi,
kuni alles
jääb vaid liiv.

BERIT KASCHAN

Pimekohting

Ja kui siis maailma eri otstest
teineteisele esimese lähenemiskatse teeme,
lööb mõistagi kõik värisema.
Inimesed satuvad hüsteeriasse,
vulkaanid purskavad,
tuhapilved eksitavad teelisi.
Hirm on paratamatu,
tekkida võib uus manner –
ja uued üksikud saared.
Jalgealune on kõikuma löönud.
Millelegi ei saa enam siin ilmas kindel olla.
Miks eile veel sai?

Mis teha,
läheneme teineteisele ikkagi.
Me ju ei saa teisiti
kui millimeeterhaaval.
Kokkusaamiseni jäävad loetud minutid
ja kuussada miljonit aastat.

Kõike ei saagi terveks teha.
 Kõik haavad ei armistu.
 Kõiki arme ei saa armastada.
 Mõni häbimärk ei kulugi maha.
 Õpi palju tahad, ikka oled oma mineviku ori.
 Aga õppima peab.
 Kas või tuimalt.
 Õppima end armastama koos sellega,
 et vahepeal end armastada ei suuda.
 Kui veel pole õppinud,
 siis tuleb ebaleval ilmel peeglisse vaadata,
 mis muud.

On aeg saada täiskasvanuks
 ja hakata mõistma pealiskaudsete kontaktide võlu.
 Nautima inimesi, kelle jaoks oled alati rõõmus poolvõõras.
 Vähemasti neil päevil,
 kui sa TEGELIKULT oled kõik need naised,
 keda sa muidu absoluutselt ei salli.
 Rabe, lahja ja kiledahäälne.
 See, kes vahib ärevalt inimeste ostukorvidesse ja akendesse ja saapasäärtesse.
 Peaasi, et mitte iseenda hingepõhja,
 millest tülgausteni tüdinud on.
 Sest sealt ju pole kunagi midagi uut leida.
 Põhjas, kõige all,
 on alati vanad igavad asjad
 nagu muuseumis.

Peaksid tegelikult ennast väheke liigutama,
 mediteerima ja nahast välja pugema.
 No tead ju küll, et loodus tühja pilku ei salli.

Aga
 mida sa ikka lõppeks teha saad,
 kui igal juhul haarab oktoober ühel hetkel kuklast
 ja pöörab su pea kõrvale,

et sa ei näeks,
kui hooletu elegantsiga
november su ukse ette barrikaade laob.

*

Kiitsakate pahkluude,
sooniliste jalalabade
ja kõvade kandadega naised,
kes te joote kanget kohvi
rummi ja kaneeliga,
oskate õigest kohast puudutada,
kannate põlletaskus punase lõngaga köidetud pildipakki,
mida lahti siduda pole mõtet,
kolme granaatõunaseemet,
mis ealeski ära ei kuiva
ja näpuotsatäit tubakat
jumalike juhuste tarbeks.
Teie, kes te elate tuhandeaastaseks
maad ja mered silmade taga,
teie, kes te harutate saladused
lahti lõpust alguseni,
tervitate iga koidikut tänu
ja videvikku elevusega
ning kui tantsite,
siis nii,
et tulejutt taga –
teie oletegi mu perekond,
tahate seda või mitte!

Vähemalt pool muinasjuttu

Nõelun taas aknalaul kasukat,
sest varsti on november
ja aasta saab läbi.

Nahk krudiseb võikalt,
nõel ragiseb õelalt,
kui kihvade kriginal
oma ihule kaitseks karva kinnitan.
No kuradi valus on,
lausa hinge lööb kinni!

Mõistagi, võiks võtta vabamalt,
torgata sõrme
ja soovida veripunaste juustega tütart,
tugevat nagu eebenipuu,
et tema minu asemel õmbleks, sest
temal on nangunii kõigeaks paremad eeldused –

temale antud aeg on minu omast lihtsam,
vaist on tal vahedam,
sõnad selgemad.
Tema selgroog on nangunii nõtkem,
kasukas kohevam,
sõrmed kiiremad.
Küll tema juba teab,
kuidas siit ilmast läbi saada
südant külmetamata
ja karva kõrvetamata.

Aga juba katabki lumi aknalaua,
sest elu tahab minna edasi
ja saab see temale ju ainult siis vaid kergem,
kui oma kasuka ma lapin nüüd ja siin.

X

Mul on täna vaba päev.
Köhin kopsud puhtaks,
võtan pea otsast
ja asemele panen ühe väga omanäolise maski.
Jalga panen trammitee kõrvalt leitud kingad,
lisaks varastan kuskilt mõned mugavad sünteetilised vabaajarõivad.
On ju tarvis minna linna lulli lööma.
Eks siis näis, kes tegelikult ette jääb.

*Keskööl ent teab kõik liha, loom
kui aimab kevadhurma,
et siis, kui umbub talvejoom,
võib ülestõusmisjõud ja hoog
tõest ära võita surma.*

Boriss Pasternak
„Vaiksel nädalal”

MIRT VISSAK ÜLESTÕUSMISJÕUD

*Ma olen inimene. Keset tuba seistes
ja keset päeva, keset toimetust
ma nõnda tundsin. Eneses ja teistes
on palju ühist, väga palju ühist.
Ja kõik me, ühised, me teame seda.
Me teame oma olemise nägu.
On asju, mis ei saagi ununeda.
On elusid, mis ongi unenägu.*

Juhan Viiding
„Ma olen inimene”

1.

Häbi on olla alandatud, igatsus on saada ülendatud. Eemalt, üsna kaugelt, kas siis ülevalt alla või tagant ette vaadates näis, et linnaõhuga määrdunud lumesajus sammus läbi Rahumäe kalmistu krematooriumisse lookleval teel üks ühtne must keha. See oli perekond. Aeglaselt lähenedes, kas siis hõreda puuvõrestiku vahel või pareerides Jaama tänaval sõitvaid autosid, ilmusid tumedasse kogusse aga piirjooned nagu mõrad jäässe. Surnuaiavärava ees peatudes või kasepuude vahel laeldes lõhenes keha täielikult ja sellest eraldusid korrapäraselt asetuvad püstised kujud. Need olid inimesed. Vaikuses liikujad meenutasid eemalt Brueghel vanema või Avercampi uisutajate figuure, kes ringlevad jääl nagu eluski juhuslikult ja ettearvamatult. Sarnaselt leinalistega ümbritseb neidki looduse absoluut, tavaliselt mõni esteetiline, lausa traagiline mägi või rõhuv tumehall laotus. Ent absoluut, mis rusus leinalisi, ehkki sama naturaalne nagu mõni pinnavorm, oli varjatud. Maalide nähtamatu jõud peitub perspektiivis, mis langeb väikestele figuuridele ülevalt alla – nõnda saab taiese imetleja pilgust igavikuline mõõde. Need imetlejad oleme meie ise, kelle silmavaade on ühelt poolt võõrandunud ja objektiivne, teiselt poolt aga tunneme väheaimavates uisutajates kirkastununa ära iseenda. Nägemine ja sisekaemus langevad kokku ja mina sulandub kõiksuseks. Oli hommik, udujoomed liigatasid tulijate ees, sõudsid eemale ja jooksid laiali nagu teatri eesriie.

Mari seisatas, et lõhkuda tardunud poritee vagudesse tahenenud jääd. Ta surus kinganina peenikesest jääkirmest läbi, tunnetas värinal, kuidas varbavahedesse imbus külma vett. Kumardudes libises tema talveriiete vahelt välja kuldrist, mis jäi ta väljasirutatud jala kohal lõbusalt rippu. Taamal kostis tuhma humisemist ja Mari tõstis pilgu. Ta märkas krematooriumi kahte korstnat, mille kohal väreles kuum õhk. Neid korstnaid ta ei unustanudki, need kangastusid hiljem kummalise lapsepõlvemälestusena – samamoodi nagu meenusid tema kolmerattaline jalgratas, keedetud oad keefiriga või esimesed triibulised.

Mari ei uskunud enam jumalasse. Eelmisel aastal oli Mari kuulnud, kuidas tema ema tuttav tunnistas, et palus jumalat vaid korra, sest kui paluda mitu korda, võib jumal arvata, et sul ei ole temasse tegelikult usku. Kui selle tuttava laps raskesse haigusesse suri, tabas Marit õud: kas see naine nüüd kahetses, et oli ainult ühe korra palvetanud? Äkki oleks ikka rohkem pidanud? Mari mõte hargnes ja hargnes, pungad puhkesid üksteise järel inetult õide, aga Mari ei suutnud end tagasi hoida, sest ta lootis anuvalt, et vahest on järgmine mõte päästev. Ta ei muretsenud kaugeltki selle üle, kuidas jumalani praktiliselt jõuda – selline küsimus võis tekkida vaid uskmatal –, vaid üha selgineva arusaama üle, et juhuse ja paratamatuse ehk surma mõõtmatus ees taganeb isegi jumal. Kes aga on siis jumal kui mitte surmavõitja?

Pärast surmamõtte mõtlemist on inimene jäädavalt muutunud. Nõnda Marigi. Temast sai tamm. Mari ei suutnud enam hetkes elada, sest hetk sundis teda põgenema. Tuli tähelepanu hajutada, siseneda ruumi teadmata isegi miks, otsida kadunud asju, mis tegelikult polnudki kadunud, sest kunagi ei võinud teada, mis oli teisel pool mõtet. Mõnikord tuli see temani nagu tõus ja mõnikord kaugen es nagu mõõn, aga meri oli alati kuskil läheduses. See oli kannatlik ja märkamatu üle voolav vesi. Mari oli tamm – tamm, mis hoidis vett eemal.

Onu Meelise matuste alguseni oli veel parasjagu aega ja Mari küsis vanemate käest, kas ta võib veel natuke aega väljas istuda. „Muidugi, kui sa just pead,“ vastas talle ema. Mari ootas, kuni tema sugulased olid järeleööda kabelisse sisenenud, ja istus siis trepimademele.

Tal oli hirm, väga suur hirm, ta tõmbas end nii kerra, kui istudes üldse võimalik, käed kõhul risti. Kõik tegi haiget, iseäranis need raagus puuladvad, mis viipusid kõrgel tuule käes mitte just aeglaselt, aga mitte ka väga kiirelt. Millest selline tunne? Ta oli millelegi mõelnud, aga millele? Võib-olla polnudki kurbus nii lootusetu ja kui ta seda teaks, kui talle meenuks, millele ta oli mõelnud, leiaks ta kindlasti lahenduse. Ta lehitses mälus muresid, mis tal olid olnud ja olid endiselt, ent mis praegu justkui magasid. Kuid näis, et mõte, mis oli tema hingetorru naela löönud, oli teda läbistanud muid jälgi jätmata.

Mari jäi kurnatuna krematooriumi trepimademele tukkuma, kõrvus ülalt kostev humisemine. Nõnda ta ei kuulnudki, kuidas rattaga kiiresti mööduv vanem naine teda hurjutas: „Ise veel noor inimene, aga püsti ei jaksa seista!”

Mari polnud ealeski tundnud erilist kiindumust teiste inimeste vastu. Samuti polnud ta kunagi pidanud nendes pettuma. Mõnikord nad küll segasid teda, kui ta tahtis olla omaette, aga leppis sellega, kuna mõistis, et ilmselt ei saa ta teistelt oodata, et nad laseksid tal alati üksinda olla. Kõike, mida Mari tegi, tegi ta iseenda vaikes ning jäägitult mõistvas ja õnnelikus seltskonnas – tema aken avanes vaid sissepoole. Ta armastas maalida ja tegi seda salaja. Mari maalis paberile, sest ta ei teadnud midagi lõuenditest, veel vähem akrüülvärvidest, ta ostis kunstitarbeid Maximast. Ta maalilis, mida ta asju puudutades tunneb. Seepärast ei maalinud Mari loodust suurplaanis – see irrutas kogemusest ja kõneles rohkem millestki abstraktselt, mida ei saanud käega katsuda. Tema jaoks olid olulised hoopis tekstuur, detailid, aimatav lõhn ja maitse – keskne oli aist. Mari vaatas sinist, punast, kollast ja siis uuesti punast ning imestas, kuidas kõik viis meelt on ühel või teisel määral värvusega edasiantavad, vorm on aga teisejärguline. Tüdruku maalid olid keskpärased, kuid tema ajend oli puhas. Ta ei mõelnudki sellele, kas tema tööd on head, tähtis oli see, et ta tegi neid salaja, ei näidanud kellelegi ega kasvatanud endas soovi saada kunstnikuks – ta tajus ähmaselt sellise tunni ohtu.

Jäänud ilma jumalast ning astunud ettemääratud olevikust maailma, mida juhtis juhuslikkus ja paratamatus, mis seisnes võimetuses juhuslikkust suunata, hakkas Mari nägema inimsuhteid uues valguses. Juhuslikkus hõrendas tasast meeldimust, mis oli hoidnud teda perekonna ligi ja mis oli olnud jumalast antud tõsiasia. Pikkamisi hakkas Mari oma perekonda võõrastama: kes olid need inimesed? See mees, naine ja poiss? Nende kooselamine oli korraga kentsakas komöödia ja näis, et osatäitjad olid lavale sattunud eksituse tõttu, millega nad hajameelselt naeratades leppisid. Selline sattumuslikkus nõrritas tüdrukut ja ankrupaikadest lahti kistuna igatses ta aega, mil oli oma perekonna peale mõelnud rahuliku, kuid vaieldamatu heameelega. Kusjuures üha selgemalt ujus pinnale Ise, mis väsis Marit lakkamatult ja muutis kõik, mis temasse puutus, suhteliseks – asjad hakkasid olenema. Ent armastus, mida Mari ei olnud kunagi osanud kogeda ja mida ta nüüd vajab, nõudis tema meelest midagi igavikulist, ideaali, mille nimel end ohverdada.

Ometigi oli hiljuti tema vend, see poiss, öelnud: „Minust saab suur luuletaja. Mina usun saatusesse.” Nii oli Mari avastanud, et ta ikkagi suudab veel kedagi armastada, sest maailmas on olemas keegi, kes peab olema piisavalt süütu, et uskuda ettemääratusse. See tegi Mari meeletult rõõmsaks! Ta mõtles, et sellest võib saada koguni tema enda saatus – teha oma elus ei

midagi muud kui uskuda oma venna tulevikku ja pühenduda tema unistusele. Nii pudenesidki meelet varasemad aimused, kuidas selline soov võib inimest laostada.

Armastades tajus Mari, et temas on midagi loovat ja ta elab selle loova kaudu. Ta oli alati tajunud, et loomine on nagu hävitamine – need tunded langesid tal harvadel, aga teravatel viivudel kokku. Kui ta maalis, siis ta hävitas. Kui ta kirjutas, siis ta hävitas. Kui ta liikus, siis ta hävitas. Ja see, kes kadus – mitte rahulikult, vaid vägivaldselt – oli alati see verrekasvanud Ise. Loomine oli jõuline ja selle teo südamikus oli midagi jäädavalt tumedat, mida ta ei osanud sõnastada, aga mille kaudu ta sündis uuesti. Mari leidis, et armastuses olid need vastandid samuti kohal, ent vägevamalt. Ta uskus, et teda võib päästa vaid kellegi teise, mitte enam ainult iseenda nimel elamine. Ja kui inimesed peaksid teda vastu armastama, kui ta on iseennast niimoodi täielikult loovutanud, hakkab maa tema jalge all põlema, ta tõuseb rinnust õhku nagu kuumaõhupall ega tule enam kunagi tagasi.

Emä äratas Mari üles ja teatas, et matused algavad. Tüdruk tõusis püsti, võttis vanemate käest kinni ja astus krematooriumisse. Ta kuulis oma samme vastu kabeli seinu laksatamas ning seinte ja nelinurksete sammaste vahel kajamas, kui ta kivipõrandal kõndis. Seepärast tundus ruum avaram, kui silmaga paistis, aga ka tühjem. Kabelit valgustasid üksikud kõrged aknad, hele päevavalu luitus raskepäraste seinte vahel ja isegi küünlad, mis kirstu kõrval seisis, põlesid ihmja leegiga. Mari tajus, kuidas ruumi meeleolu voogas üle tema alla, alla, mööda selga nagu vaha, tõmmates teda maadligi ja veelgi sügavamale – see oli puusärgi raskus, mis teda otsekui kivi taskus põhja vedas.

Mari seisis isa ja ema vahel teises reas. Ta vaatas ümberringi ja taipas, et matustel viibisid vaid perekonnaliikmed – ei ühtegi sõpra ega töökaaslast. Mari uuris oma vanemaid. Ta polnud enam ammugi laps, ent mitte ka päris nooruk, kuid ikkagi kõrgusid ema ja isa tema kohal, nende vaade pidi olema avaram ja jõud suurem – nende näod olid suunatud kirstu poole, Mari aga ei mallanud seda vaadata. Isa käsi oli higine, aga tütar ei saanud sellest lahti lasta, sest oli oma isale võlgu. Kui ta oleks tema käest lahti lasknud, oleks isa aru saanud, et Mari oli tema higinäid peopesi tähele pannud, ja nõnda oleksid nad mõlemad seda teadnud, muutes Mari süü tema isa ees suuremaks. Nõnda tugevdas Mari oma haaret isa käe ümber, et tunda tema üle natukenegi võimu. Seejärel aga tõmbas isa tütre otsekui

lohutuseks endale lähemale ning Mari mõistis, et isa sai temast valesti aru ja säilitas oma üleoleku.

Umbes aasta tagasi oli Mari uudishimulikult oma isa kabinetis ringi tuhlanud, arvates, et teda ei ole kodus. Siiski astus isa just siis kabinetti, kui Mari lehitses siira meeleliigutusega – sest ometi kord oli isa talle paistnud inimesena – üht väikest helesinist märkmikku. Tütrel härdus mõjus isale häbistavalt ja ta lahkus ruumist sõnagi lausumata, näol pettunud ilme, millega ta püüdis oma häbi tütrele edasi kanda. Mõistnud, mida selline paljastus oli isale tähendanud, hakkaski Maril piinlik ja mõte sellest, et ta võiks veel kunagi oma isaga lähedane olla, tekitas temas ühtäkki ebamugavust. Mari pani helesinise märkmiku, mille esilehel oli kirjas „Dieedipidamise päevik”, hoolikalt tagasi sahtlisse.

Mari ees seisis onu Meelise kihlatu Nadja. Surnuaia parklas oli Nadja autost väljudes pea vastu ukseraami ära löönud – lähedased keerasid kähku talle selja, teeseldes, et nad ei märganud midagi, sest nad adusid, kuidas nad sõltusid tema leinast ja väarikustundest. Nadja seisis kirstule kõige lähemal, ei nutnud ega liigutanud, libisedes kõigest mittemidagiütlevalt üle, nagu teda ei olekski tegelikult kohal olnud.

Lahkunu ema, Mari isapoolne vanaema, kuulas leinakõnelejat tähelepanelikult. Kui leinakõneleja mainis tema poega, kissitas ta hinnanguliselt silmi ja kibrutas umbusklikult kulme, ent kui räägiti üldisematest, inimvaimu ja maailmaseisundit puudutavatest asjadest, noogutas ta tunnustavalt või takseeris läbitungiva pilguga teisi kohalviibijaid. Hommikusöögi ajal oli vanaema lausunud, et kindlasti tuleb peied enne kella kuut lõpetada. Kui keegi ei vastanud, lausus ta mõrult, et inimene on nagu vibu, mille viletsused vaid veelgi enam pingule tõmbavad.

Kohal olid ka Nadja vanemad ja Mari emapoolsed vanavanemad. Neil oli peale Mari ema veel kaks last: poeg Harold ja tütar Veroonika. Mari onul Haroldil polnud perekonda ja sellepärast võttis ta osa matustest, kuhu oli kogunenud peaaegu terve suguvõsa, saamatu rõõmuga. Kohkunud, et ta peab end näitama seltskondlikuna, oli ta eelmisel päeval naljatlenud, et kas onule pannakse piduliku päeva puhul naisteriided selga. Mari ema manitses Haroldit ja ütles, et tal on hea meel, et vend Nadja juures ei ole, sest seda häbi ta üle poleks elanud. Harold lõi silmad maha, tema nägu tumenes ja ta ei poetanud ülejäänud õhtu jooksul peaaegu sõnakestki. Haledas meeleolus hoidis ta perekonna koera lähedusse ja veel enne magamaminekut halas ta Marile andestust paludes: „Minus on nii palju mõtteid, nii palju mõtteid! Aga ma ei oska nendest rääkida!”

Mari tädi Veroonika perekond viibis samuti ärasaatjate hulgas. Ema oli Marile hommikul rääkinud, et tema õde, õe abikaasa ja nende tütreid olid alalõpmata ärritunud ega talunud üksteist karvavõrdki. Mari teadis seda juba isegi, kuna oli sunnitud möödunud ööl Pärnust kohale sõitnud sugulastega oma magamistuba jagama. Vastastikusest riiakusest ja panetunud ellusuhtumisest algul keeletuna, pärast pahasena ei tihanud Mari nende juuresolekul sõnagi lausuda ja püüdis neile mitte jalgu jääda.

Matused olid läbi saamas. Inimesed moodustasid avatud kirstu kõrval saba ja jätsid ükshaaval lahkunuga hüvasti. Teisel pool kirstu seisis onu Meelise kihlatu ja ema. Isa viipas käega Mari poole, et ta tuleks nende juurde ega läheks järjekorra lõppu. „Kui sa onu Meelise juurde jõuad, aseta käsi õrnalt tema laubale,” õpetas ema tütart. Mari oli viivuks segaduses ega mõistnud, mida temalt oodatakse. Kui ema ja isa olid onu kirstust möödunud, oli Mari kord lahkunule austust avaldada. Ta oli lootnud, et onu ilme on rahulik, ehk koguni õnnelik, ent mehe värvitu nägu karjus tema poole „pane kaas kinni, pane kaas kinni, ära vaata mulle otsa, pane kaas kinni”. Mari pani oma käe onu jahedale niiskele laubale ja enne kui üleelatu, selle külma raua puudutus teda matta jõudis, surus ta onu kihlatu ja ema kätt ning sõnas: „Ma tunnen kaasa.” Pärast seda jõudis onu nagu aga talle järele, voogas temast üle nagu tulvavesi ja kandis ta taganedes teistest eemale, kes olid kõigest vaevunähtavad juhuslikud mustad figuurid kuskil kaugel absoluudi võimuses. Jumal lõi kelli üks, kaks, kolm. Juba teist korda mõistis Mari, et elus olemine peidab endas õudset riski, et koos valgusega tuleb olla hädaohus. Ema haaras tütre õlgadest kinni, kummardus tema kõrva kohale ja lausus: „Kõik inimesed heidavad mulle ette, et ma pole piisavalt õnnelik.”

2.

Kui Mari isa ja ema olid onu Meelise surmast teada saanud, lamas tüdruk elutoa diivanil ja vaatas äraolevalt televiisorit. Märganud, et tema vanemad sosistavad koridoris, kuulatas ta tähelepanelikult. „Teada küll, mille pärast,” oli tema isa kuivalt kommenteerinud, kuid ohkas ikkagi sügavalt ja puhtsüdamlikult. Sellised ümbernurga ütlemsed olid Marile hulga tähenduslikumad kui sõnad, mida lausuti väljapeetud otsekoheusega, sest nad paistsid endas kandvat rahutuks tegevaid tagamõtteid. „Ta mõtles kogu aeg teistele inimestele, selles tema probleem oligi,” märkis ema ja pahvatas seejärel

iseendalegi ootamatult: „Jumal hoidku, kui inimene pole iseenda ligimene, siis kelle ligimene ta on?”

Meelise surm kurvastas südamest kõiki inimesi, kes teda tundsid. Kummatigi polnud keegi, välja arvatud tema kihlatu, Meelise kaotusest ahastuses, mis tegi tema lähedasi, kes endas selle sügava leina puudumist täheldasid, nõutuks. Kas nad ei olnudki teda tegelikult armastanud? See tundus kõigile võimatu ja edasi nad enam sellele ei mõelnud. Kui Mari isa oma venna surmast kuulis, jäi ta tasakaalukaks ja kuulas tummalt, kuidas tema ema telefonis matuste korraldamisest rääkis. Pannud toru hargile, jagas ta uudist oma naisega. Nad olid kurvad, aga mitte väga. Mõnda aega ei lausunud nad midagi, kuni ema ütles vabandades, et tal on tegelikult kiire ja peab minema. Isa noogutas mõistvalt, ootas, kuni ema oli lahkunud, ja astus siis elutappa. Enne kui ta jõudis sõnakestki poetada, teatas Mari trotslikult, et ta juba kuulis, mis oli juhtunud. Isa küsis, kas ta tahab sellest rääkida, mille peale Mari raputas pead. Järgnes vaikus. Mari tundis tõrksalt, et nüüd on tema kord ja esitas isale sama küsimuse. Isa vaatas üllatunult tema poole ja vastas: „Ah, ei, ma mõtlesin hoopis millelegi muule.” Mõlemad tundsid teineteise vähese emotsionaalsuse üle kergendust, ent olid ühtlasi hämmeldunud. „Ta oli alati väga fatalistlik tüüp,” nentis isa lahkudes ettevaatlikult.

Meelis oli sündinud usuga inimesse. See on usk, mis pole harjutatud, vaid lihasse ja luusse juba eos nagu linti palmitud – see püsib pettumuste kiuste ega murdu ilma vaimu murdmata. Niisugune usk võib teha sõgedaks, ent Meelis ei osanud näha maailma muud moodi, nagu see vahetult ilma illusioonide ja ennastsäästva rumaluseta oli. Nõnda tundis ta inimest hästi ja uskus temasse kõigest hoolimata. Elu ei väsitnud teda, keegi ei tüüdanud ja ta polnud iseendale koormaks.

Meelis krigistas hambaid. Mõnel ööl nägi ta und asjadest, mis olid juba aja põhja vajunud: kuidas ta oli poisikesena seisnud klassi ees, meelel veel päheõpitud read „Keerleb laste kirju ring / igal lapsel sees on hing”, nagu jäik ja keeleots verine; kuidas ta oli kogemata tatistanud ühe tütarlapse seelikusse, kes oli üritanud teda rahustada, ja seejärel minema jooksnud; kuidas ta oli koolihoovis murul kõhuli lamanud ja tundnud suus mulla maitset. Ta ärkas alati võpatusega mõtte peale, et äkki pole see tegelikult läbi, äkki kestab lapsepõlv endiselt. Ta meenutas, kuidas tema ema oli leidnud ta vannitoast, pea kraani all, kust lahises jääne vesi. Ta oli palvetanud, palun, palun, võta see häbi minult ära, mul on nii piinlik, see kõik on nii alandav ja inetu. Meelise ehmunud ema haaras poja kraest kinni ja tõmbas

poisi rübeleva keha kraanikausist eemale. Poja näojooned – punetavad põsed, lillakad võbisevad huuled – olid aga erutatud ihust hoolimata täis õndsust, sest ta oli anunud nii puhta südamega. Ta tundis, et oli lunastatud ja nüüdsest on tal kergem.

Meelis aga ei märganud, kuidas tema ema hirmunud, kuid muidu tavaliste silmade taga varises kokku midagi väga õrna. Siitpeale kohtles ta oma poega ülevoolava hellusega, kuid mitte oma lapse pärast, vaid et leida üles see tunne, mis oli katki läinud. Ema ei mõistnud poega hukka, lootes, et andmise kaudu muutub ta ise jälle terviklikuks. Meelis surus oma märja näo vastu naise rinda – seal tõusid ja langesid lõheroosa, maisikollane ja akvamariin – ning keerutas nimetissõrmega ema kleidi nööpi. Õnnelikkus on nii lihtne, oli Meelis endamisi tõdenud, tuleb lihtsalt andeks anda. Meelise ema aga vaatas löödult enda ette, sest tema endisest minast oli miski läbi läinud nagu käsi õhust ning ta triivis üha kaugemale ja kaugemale.

„Õnnelikkus on nii lihtne,” kordas Meelis iseendale mõnel sellisel ööl, kui kõik, mis ta arvas juba ammu möödunud olevat, tuli tema juurde tagasi, ja ta tajus selgelt, kuidas aeg liigub spiraalina, reinkarnatsioonide jadana. Ometigi ei olnud lunastus veel otsa saanud. Ta keeras end teisele küljele, tõmbas teki tihedamalt alasti ihu ligi. „Lõppude lõpuks olen ma endiselt seesama laps,” tõdes ta, aga see ei tekitanud temas ahastust. Keegi tiris teda rinnust üles, üles ning ta tajus justkui mingist eeterlikust vaimust täidetuna, kuidas ta õnnelikult magama jäi.

„Eile ütlesid nad, et olen nuhtlus, minu kurbus on tülikas. Nad hüüdsid: „Vaata meid! Vaata meid! Meie oleme ju kõik õnnelikud, miks siis sina ei ole? Mis on sinus nii erilist, et sa nii rahulolematu oled?” Õelge mulle, miks on minu lapsed nii nipsakad? Miks on minu mees nii tuim?” Veroonika silmitses otsiskleva pilguga teekannu sanga. Ka teised pöörasid oma pilgu teekannu sangale. Nad oleksid midagi öelnud, ehk isegi sõbrannat hurjutanud, aga Veroonika oli ennist tunnistanud, et tunneb end üksildasena, ning nüüd tajusid kõik, et on selle üksildusega nagu tänaval vastutuleva kerjusega kohutaval kombel seotud.

Meelis istus koos naistega Veroonika puhtas ja esinduslikus köögis. Temagi oli silmitsenud teekannu sanga, ent mitte kramplikult, vaid muretult ja koguni rõõmsameelselt – see oli ilus sinakasroheline savikann. Ta oli seltskonnas esimene, kes pea tõstis, tema pilk kohtus Veroonika omaga ja ta naeratas naisele mittemidagimõtlevalt.

Ühel teisel köögis istumise õhtul kurtis Veroonika: „Kui hing on igavene, tuleb seda hoida, aga mina olen juba kõik lootusetult ära solkinud!” Teised naised ja Meelis üritasid teda lohutada. Üks naistest valmistas kummeliteed ja lausus osavõtlikult: „Võib-olla aitaks, kui leiaksid endale mingisuguse tegevuse?” Veroonika silmad ergasid, kui ta kähvatas: „Tegevus! Ei, ma ei muutu *selliseks* naiseks.” Naise äkilisus heidutas teisi ja Meelis aimas sõprade meeleolus muutust. Pärast närvilist hingetõmmet jätkas Veroonika: „Arvan, et tõeliselt aitaks see, kui saaksin end millegi nimel ohverdada. Mul on tunne, et ma pole elus midagi teinud, aga ma olen alati uhkust tundnud oma võime üle kanda kannatust. Üks ennast-salgav ja fanaatiline tegu võiks mind tõesti päästa! Hüüda pööraselt õnnelikuna, et need on ohvrid, mida ma toon. Aga mul ei ole ruumi, et midagi kellelegi anda. Ma ei talu enam igapäevast keskpärase elu: söögitegemine, pesupesemine, viisakas jutuajamine – ma vihkan seda kõike ja eelkõige iseennast, et ma olen nende asjadele nii palju aega kulutanud.” Meelis noppis kaneelisaiaakesest rosinaid ja nentis, et ohverdus on suur sõna.

Juhtus nii, et Veroonika kutsus ühel ja seejärel mitmel pärastlõunal Meelist enda poole. Hiljem, kui Veroonika ohates küsis, miks Meelis teda kunagi enda poole ei kutsu, hakkas naine mehe juures käima. Meelis ei küsinud kunagi, miks Veroonika tahtis just tema kaudu andeks saada, vaid kuulas naist häirimatu iseenesestmõistetavusega: tema ellu oli ilmunud üks inimene ja keerulisemaks polnud vaja olukorda mõelda. Nendel koosveedetud õhtupoolikutel sai Meelisest andja, aga ta ei tundnud kordagi, et oleks midagi kaotanud – *ma olen nüüd päriselt, nii oma kehas kui ka kuskil sellest eraldi, just nagu siis kui ...* Veroonika meeleolu halvenedes andis Meelis küsimata; kui Veroonika hakkas Meelist ignoreerima, andis Meelis vastust ootamata. Ta oli murelik, aga lasi viimaks naisest lahti nii, nagu seda võib teha ainult selline andja, kes pole üksildane: kergelt ja mõistvalt.

Ühel naiste koosviibimisel, mis toimus Meelise juures, rääkis Veroonika õde, Meelise vennanaine, et oli hiljuti Veroonikaga telefonis rääkinud ja et ta tundus õnnelikum. Meelis noogutas rahulikult ega öelnud midagi. „Kas sa ei tahagi teada, miks?” Meelis vaatas küsijale otsa ja vastas: „Miks ka mitte.” Silitades oma kuueaastase tütre juukseid, pööras vennanaine pilgu kõrvale. Meelis arvas algul, et naine on häbelik, ent taipas seejärel, et ta üritab naeru tagasi hoida. Siis aga vaatas vennanaine Meelisele otsa ja ütles: „Ma ei teagi, miks ma naerda tahan. Nii ebamugav olukord tegelikult. Tead, Veroonika arvab, et sa oled temasse armunud.” Üks naine turtsatas, aga

keegi teine ei lausunud sõnakesti. Meelis mõistis, et kõik peale tema olid seda lugu juba kuulnud ja üksipulgi läbi arutanud.

Rahuliku näoga nentis Meelis: „Kummaline, et ta mulle seda ei öelnud. Ta ei ole selline tüüp, kes niisuguste asjade pärast piinlikkust tunneks.”

Vennanaine keerutas sõrmega oma tütre juuksekahele ja vahetas sõbrannadega vargsi pilke. „Noh, tegelikult ei tahtnud ta üldse sellest rääkida, aga kui ma olin peale käinud, ütles ta mulle, et kuigi ta ei ole oma perekonnaga rahul, tahab ta neile pühenduda.”

„Nii et selline on tema ohverdus,” rõõmustas Meelis. Ta kujutas ette seda naist, kelle päevad möödusid pettunult ja ärritunult, ent kes suurest hirmust haaratuna oli võimetu oma elu muutma. Meelise kaudu oli ta aga leidnud midagi, mida loovutada. Nii oli ta avastanud viisi, kuidas olla autentne ja kasutada oma vabadust. Nõnda oli ta pääsenud tundest, et on elamisega kõigest harjunud, et elu on loodusõnnetus, mis toimub temast endast väljaspool ja paratamatult. Oma üksilduses, tüünes tühjas avatuses maailmale oleks ta võinud kergesti kaduda teise inimese südamesse, nõuda teise inimese südant, ent selle asemel oli ta otsustanud himustamise asemel loovutada.

Meelis vaatas enda ümber ja tajus, et teised ei uskunud Veroonikasse. Esimest korda hakkasid tema hambad naiste seltskonnas ragisema. Lõugadest kinni hoides puterdas ta: „Palun vabandust,” ja lahkus köögist, et minna magamistuppa rahunema. Naised jälgisid teda mõistvalt naeratades ja ütlesid, et pole midagi, ning sel hetkel tundis Meelis kindlalt, kui väga ta neid vajab ja kui hea meel tal nende üle on. Pärast magamistoa ukse sulgemist kuulis ta, kuidas üks teine uks avanes, kuid ei pööranud sellele tähelepanu.

Meelise magamistoa kõige hämaramas nurgas seisis ema nõukogudeaegne riidekapp. Puudutamatagi tajus Meelis oma nahal kapiukse jahedat, siledat ning äärtest kulunud ja karedat pinda. Meelis lõi kapiuksed valla ja otsis põlvitades põhjavisatud riiete vahelt välja sellesama lõheroosa, maisikollase ja akvamariini. Ta silitas põskedega pehmet materjali, riietus lahti ning libistas ema kleidi selga. Ta istus kapi ette põrandale, põlved kõveras, hoidis jalgadest nagu lapsest kõvasti kinni ja mattis oma näo ema vana kleidi lõhna. Silmad kinni, avanes ta iseenda jaoks nagu maastik mäetipult – see oli paik, mida ta tundis hästi ega pidanud kartma. Kui lihtne on olla õnnelik, mõtles Meelis endamisi.

Ta oli veendunud, et keerask ukse lukku. Uks avanes aga nagu nuiahoop ja Meelis vaatas jahmunult üles. Pilt oli vahetu – viis imestunud naist,

kuues, Veroonika, kõigi ees, peos ukselink –, ent sellele järgnes sekundi jagu ebareaalsust. Alles seejärel sööstis alandus sooja ja tihedana rinnust sõrmeotsteni, avades Meelise silmad uuele kujutlusele: üks nutetud silmaga hambaid krigistav mees kükitab, seljas ema värviline kleit. Meelis teadis, et ta näeb ennast niimoodi veel kaua aega – lapsepõlv ei olnudki lõppenud, ta oli lunastusest tühjaks jooksnud anum, korraga külm ja kõle. Ja selle mõistmisega puhkes Meelis uuesti nutma. Kas siis kõik, mis oli pärast ja enne, ei tähendanudki midagi? Ta ei talunud, et need naised nägid tema kannatust, tundsid seda kopitanud lõhna, mis ema kleidist uhkas – enam kunagi ei suutnud, ei tahtnud ta puhta meelega paluda, enam ei jaksanud ta anda. Kõige enam oli tal kahju Veroonikast, kes seda kõike pealt vaatas ja kelle suur ohverdamistegu, pääsemine oli Meelise häbi kaudu määritud. Ta ei julgenud naise poole pead pööratagi – ta vajas andeksandmist.

Mari piilus ema selja tagant. Ta tahtis onu juurde joosta, teda lohutada, teda armastada, talle andestada, teda kaitsta, temaga koos olla, aga miski hoidis teda kinni – see oli olemine, mis hoidis tahet kammitsais ja keelas. Onu Meelis vaatas vastu. Polnud võimalik, et see surmale kalduv mõistmise sisse püsima jääb.

3.

Kohvikus, mille Meelise ema oli õhtuks reserveerinud, lõhnas magusalt. Mari vaatas, kuidas tema vend Tommi üht kuldrenetti poolitas. Käsi, millega ta ühe õunapoole üle laua Marile ulatas, oli puuviljamahlast kleepuv ja märg, ent Maril polnud sellest midagi. Ruumi täitis kummaline ülevus. Söödi vaikides, aga suurejooneliselt – surm oli hetkeks trüginud nende inimeste igapäeva, ent nüüd tuli lüüa pendel teises suunas ja tähistada elu. Niisiis ei olnud see ahnus, vaid elurõõm, millega peelised ahmisid värvi, lõhna- ja maitsekirevust, mis avanes nende ees nagu kingitus. Kõhud täis, valati pitsidesse veel kord viina ja hüüti „Hõissa!”, nagu peetaks pulmi, mitte matuseid. Ikkagi kuulis Mari kedagi kaeblevat: „Inimene on hädaorg,” aga tüdruk ei näinud, kes seda ütles, ja nõnda jäidki need sõnad nagu vaimud õhku rippuma.

Igatsevalt kiikas Mari Tommi poole. Vend oli Tallinnast viimaks kohale jõudnud, ta istus heatujulisena söögilaua taga ja lobises, kuidas ta peaaegu poleks jõudnud ka peiedele. Mari taipas, et ta vaatab oma venda samasuguse naudinguga, nagu ta oli just silmitsenud toitu – inimeselegi

on omased värvid, lõhnad, kõlad ja puudutus. Eelkõige tajus Mari Tommit mururohelise ja sidrunikollasena, mida läbistas peen punane triip. Tommi rääkis tuntud kirjanikest, keda ta luges, ja luuletajatest, kes talle ei meeldinud. Mari kartis, et ta pole oma vennale piisavalt hea. Korraga teatas Tommi, et ta läheb välja värsket õhku hingama. Instinktiivselt pööras Mari oma keha selles suunas, kuhu tema vend oli kadunud.

Üks Mari sugulastest pani tüdruku unistavat pilku tähele ja tahtes tema tuju parandada ütles: „Ma kuulsin, et oskad hästi joonistada.” Mari isa hõikas eemalt, et Mari kopeerib oma joonistused pildiraamatutest, aga pehmendas oma märkust, täheldades et koopiatena on need täiesti adekvaatsed. Vihasena tunnistas Mari, et ta tõepoolest kopeerib oma joonistusi, tundes samal ajal äkki kergendust, et ei olnud kellelegi oma maale näidanud. Uudishimulik sugulane üritas ebamugava olukorra naljaks keerata, kuid ei Mari ega isa võtnud vedu.

Nadjaga ei suhelnud eriti keegi peale tema vanemate, aga nemadki hoidsid omaette. Mõnikord pani Nadja käe tühja tooli käeseljale – seal oli onu Meelise aukoht – ja silitas seda õrnalt. Mari meelest oli see ebaõiglane, kui Meelise ema Nadja kuuldeulatuses nentis: „Nüüd me kõigest jälgime, kuidas asjad muutuvad mälestuseks.”

Onu Harold hüüdis üle peielaua: „Kes tahab minu näppu tõmmata?“, mille peale koputas Mari ema õlale ja teatas, et läheb samuti välja värsket õhku hingama. „Ja nüüd jätad sina mind üksinda,” märkis ema lakooniliselt.

Tommi istus restorani ukse ees trepimademel. Mari vaatas teda välisukse lävepakult. Ilmselt on tal külm, mõtles Mari. Ta jooksis tagasi kohvikusse, võttis nagist enda ja Tommi jope ning naasis nendega trepimademele. Seistes venna kõrval, kummardus ta jopedega küsivalt tema kohale ja mõtles, mida ta peaks ütlema. Tommi hoidis oma heledatest juuksekaljust kinni ja vangutas aeglaselt pead. Mari kõnetas teda ettevaatlikult ja ütles, et tõi talle jope.

Tommi vaatas üllatunult üles ja ütles, et tal ei ole jahe, aga pani jope ikkagi selga. Ka Mari pani end soojemalt riidesse ja istus seejärel venna kõrvale, julgemata talle otsa vaadata. Ta ei olnud varem tundnud häbi, mis ei madaldanud, vaid oli habras. Mari haaras tänavalt kivi klibu ja hakkas sellega asfaldile sõõre tõmbama.

„Kunas sa tagasi lähed?” küsis ta viimaks.

Tommi kehtas õlgu ega lausunud midagi. Nad istusid vaikus, kuni Tommi ütles, et tema kõrvalkorteris elab üks imelik naine ja et ta mõtleb

tema peale. Segaduses ei osanud Mari midagi teha, aga andis ebalevalt mõista, et see, mida Tommi ütles, pakub talle huvi.

„Peaaegu igal õhtul läheb ta mingi tüübiga kaklema. See algab alati nii, et mees muutub väga tasaseks ja siis see naine küsib, mis on ja mis on ja miks sa ei vasta mulle. Kui mees ütleb, et ei midagi, rahune maha, hakkab naine hästi pikalt rääkima, kuidas ta on kõigest tüdinenud, eelkõige iseendast ja oma egost ja igasugustest sisemonoloogidest ja sisepiltidest. Eriti aga tahtmisest. Ta tunnistab, et on väsinud teistest inimestest, et näeb ainult poose ja näeb poosi selleski, et ta teistes inimestes poose näeb.”

Tommi viskas Marile otsekoheste pilgu, otsekui üritaks ta mõistatada, kas tema öde sellest kõigest üldse aru saab. Mari oli oma venda nii süvenenult kuulanud, et kohmetus, kui poiss end järsku tema poole keeras. Tommi jätkas:

„Muusika, kirjandus, inimestega suhtlemine – see kõik käib hinge peale. Oma suure unistuse unistamisest ... See läks mulle eriti korda, kui ta ütles: „Ma olen väsinud oma suure unistuse unistamisest.” Varem tabas teda sageli mingisugune selguse hetk, nüüd on aga kõik umbrohtu kasvanud. Enda meelest on ta liiga rikutud, et midagi luua, aga samas iga puhta mõtte puhul kardab ta, et äkki on ta vagatseja. Mees ütles, et tal on elule kõrged standardid. Kujutad sa ette! Naine lõpetas alati nii, et ta on väsinud paljudest sõprustest, aga ei oska neid lõpetada nii, et nad temast halvasti ei mõtleks.”

Tommi vaikis hetke, kulm kipras, ja jätkas, küünekisku närviliselt näksides.

„Hästi huvitav oli teda kuulata, mõtlesin, et äkki kirjutatan sellest lühijutu, mis siis, et kellelgi pole enam aega proosat kirjutada ega lugeda ning maailm üldse on loodud luuletajatele. Iga nädal aga sain veel rohkem teada – see päris elu, mis õhtuti ärkab selgete silmade tõelisuses, ühendades põhjatuid pilte, oli liiga keeruline. Ja siis see mind tabaski. See, mis on kontrollitav, ja see, mis on kontrolli alt väljas. Elu oli korraga kontrolli alt väljas, aga mis on siis see, millest ma kirjutatan? Järelikult on see vale. See oli suur pettumus. Kõik läks korraga haagist lahti, ma ei näinud enam midagi narratiivina, vaid kõigest juhuste jadadena. Nüüd on mul kogu aeg nii igav, ma olen inimestest ja elust nii tüdinenud.

Ma muretsen selle pärast, et ma ei ole kunagi olemas olnudki. Ma eksisteerin justkui tulevikus mingisuguse ebareaalsusena, kes elamise asemel eluks valmistub. Ma usun, et vanal ajal olid inimesed õnnelikud, sest nemad uskusid, et paradiis oli juba ära, kunagi minevikus, ja et inimesed

muutuvad aina pahelisemaks ja maailm nurjatumaks. Tänapäeval on aga omaks võetud suhtumine, et asjad lähevad ainult paremaks ja see kuldne aeg on kuskil määramatus tulevikus – kõik lihtsalt peavad selle nimel töötama. Mina aga ei saa enam magada, sest mõtlen, et ei näe tuleviku nimel piisavalt vaeva. Selle naise jutt lõi minu pea täiesti segi. Temalgi oli kunagi suur unistus, temagi peas oli see sama tulevik, mis on minu peas, aga miks temal siis see täide ei läinud? Ja kas minul läheb? Millele ma üldse loota saan?”

Mari oli liiga krampis, et midagi öelda. Ta ei julgenud isegi end liigutada, kartes, et tema kohalolek tuleb vennale meelde. Tommi pilk oli aga äraolev ja nukker.

„Mul oli koolis eesmärk. Et kui ma õpin iga päev kümme tundi, siis läheb kõik hästi. Siis ma saan kõik A-d. Aga alati juhtus midagi. Tundus nii lihtne kümme tundi õppida ... Mitte nii, et teed pausi ja loed selle õppimiseks, aga puhtalt kümme tundi. Kõige rohkem olen jõudnud kaheksa. Aga iga päev ma ärkan üles ja mõtlen, et täna õpin ma kümme tundi. Mis sunnib mind seda endale lubama? Just nagu ei oleks ma ühtegi head hinet väärt, kui ma ei õpi iga päev kümme tundi. Ma ei tea, miks ma ei suuda – tundub nii lihtne asi teha. Muutun hajameelseks – see on jälle see tunne, et mind ei ole päriselt olemas. Täna ei läinud matustele ... Ütlesin, et ma jäin bussist maha, kuid tegelikult planeeringi nii, sest siis oli suurem võimalus, et saan kümme tundi täis. Õppimise asemel aga tegelesin kodus niisama olesklemisega.

Tead, mis tunde see kõik minus tekitab? Tead, mis minu hinges juhtub, kui ma lähen magama ja mõtlen, et täna ei saanud jälle kümme tundi täis? Surmahirm tuleb peale! Issand, ma ei suuda kirjeldada, kui väga ma surma kardan. Sest kui ma suren, sureb ka see suur geenius, kelleks ma pidin saama. Kummatigi on minus pidev iha mingi ideaali, näiteks loomise nimel end ohverdada, viskuda tundmatusse ja vabalt langeda – tegelikult tahaksin ma kõigest loobuda.

Mul on tunne, et enne kui ma isegi selle soovi olemasolust teadlikuks sain, lubati mulle, et minust saab maailmakuulus luuletaja. Nüüd, mil see unistus muutub aina hämaramaks, leian, et see on kohutav ülekohtus, et asjad ei ole veel niimoodi kujunenud. Ma mõtlen sellele pidevalt, loen ainult klassikuid. Hinded on aga endiselt kesised, lugedes tuleb uni peale. Sa ei tea, kui palju aega ma kulutan sellele, et oma saamatust varjata. Ja ma tunnen end nii kohutavalt süüdi, sest arvan, et ma ei püüa piisavalt – kui püüaksin, siis ei tunneks ma end nii halvasti. Kõige hullem on see, et ma

ikkagi usun, minus on endiselt see hääleke, mis kinnitab, et minust saab kord geenius, et see on mu saatus. See hääl teeb kõige rohkem haiget.

Ma kuulsin teda ükskord trepikojas. Seda naist, ma mõtlen. Läksin ligi ja vahtisin teda. Mingi vanem naine oli. Ma ise olin arvanud, et ta on selline sihvakas, tumedate pikkade juustega, hirvesilmadega. Natuke müstiline, aga kuidagi ürgselt naiselik. Taltsutamatu. Oli aga täiesti tavaline vanem naisterahvas. Ma tundsin ennast kuidagi rüvetatult. Kui ta oleks olnud ilus naine, poleks ma ennast pärast nii räpaselt tundnud.”

Mari ei julgenud enam Tommile otsa vaadata. Venna silmad olid nagu kaevud: tühjad, tumedad, turdunud ja niisked. Ta oli arvanud, et on teistsugune inimene – inimene, kellel on nüüd lõpuks ometi armastus, mis päästab mitte ainult tema enda, vaid ka selle teise. Aga see armastus oli liiga suure raskuse all katki kärsenud ja paistis korraga naeruväärsena. Mari oleks pidanud tundma, et on Tommile lähemal kui kunagi varem, ent ei osanud hoopis midagi öelda. Kuidas armastada sellist inimest? Sellist kannatavat inimest? Pais, mida oli hoidnud koos lootus armastusele, mõranes ja Mari tundis, kuidas hirm, pettumus ja viha purskasid temas jugadena ning ühinesid omavahel ükskõiksuseks.

Tommi pani käe Mari õlale ja Mari pidi end tagasi hoidma, et venna puudutust mitte tagasi lükata. Ta vaatas vennale otsa ja sulges instinktiivselt silmad. Ta tahab minult midagi, mõtles Mari. Ta vajab minult midagi. Ma pean andma, aga ma ei taha. Olen kitsi. Miks ta just minu käest seda küsib, kas ta ise ei võiks endaga hakkama saada?

„Kas sa jumalasse usud?” küsis Tommi.

„Ei usu. Jumal saab olemas olla vaid lagedas maailmas, mis on sile ja püsib muutumatuna. Meie elame aga karedas maailmas, mis on konarlik ja ebastabiilne – me ei tea kunagi täpselt ette, kuhu õhku visatud kivi langeb. Alati eksisteerib sihist teatud kõrvalekalle. See kõrvalekalle on mägi, see on ookean ja see on kõrb. Inimene on kõrvalekalle. Jumalal aga pole kõrvalekaldega maailmas ruumi.”

Mari oli oma sõnu öelnud konkreetselt, et anda Tommile mõista, et nad pole ühesugused. Siis aga ütles Tommi, et tal on hea meel, et sai Mariga rääkida. Mari sai korraga aru: vend oli oma käe tema õlale pannud mitte selleks, et Marilt midagi ära võtta, vaid et lepitust otsida ja andeks paluda – Tommi oli tundnud oma sõnade pärast häbi ja kui Mari oli talle kalgilt vastanud, oli ta muutnud oma venna häbi suuremaks. Ta tahtis seda haledust endast eemale tõugata – see oli nii ebameeldiv. Samas ta teadis, et peab käituma nii, et vähemalt paistaks õige.

„Pole midagi, hea, et sa rääkisid, ma pean nüüd minema,” ütles ta kiirustades ja lahkus. Ta tõrjus eemale pildi sellest, missugusena oli Tommi teda vaatama jäänud – oli aeg ehitada uus, tugevam tamm.

Mari seisatas ukiselävel. Ootamatus ülestõusmisjõus jälgis ta eemalt oma perekonda. Otsekui oleks keegi korrigeerinud Mari silmade fookust, nägi Mari korraga selgesti, kui lihtsad ja läbipaistvad on inimesed. Ta märkas inimestes ükskõiksust, kadedust, ebakindlust, üksildusehirmu, tüdimust, kibedust ja iseendast võõrandumist ning kõige selle keskel paistis lõheroosa, maisikollane ja akvamariin, keda keegi ära ei tundnud ja kes oli pööraselt õnnelik, kui ta kuulutas: „Mul on teie üle nii hea meel!” *Kas ka minu üle?* See tundus talle võimatuna, aga ta teadis, et ka tema üle, sest tema oli need inimesed, keda ta nägi. Tema oli lõheroosa, maisikollane ja akvamariin ning see oligi lunastus.

Mari läks Tommi juurde tagasi ja embas teda. Tommi vaatas õde ja tal oli tunne, nagu tahaks ta elu nimel kolm korda kella lüüa.

Sest hetkest püha nende ellu jäi.

MARTIN VABAT

*

Tõuske üles
Tõuske pinnale

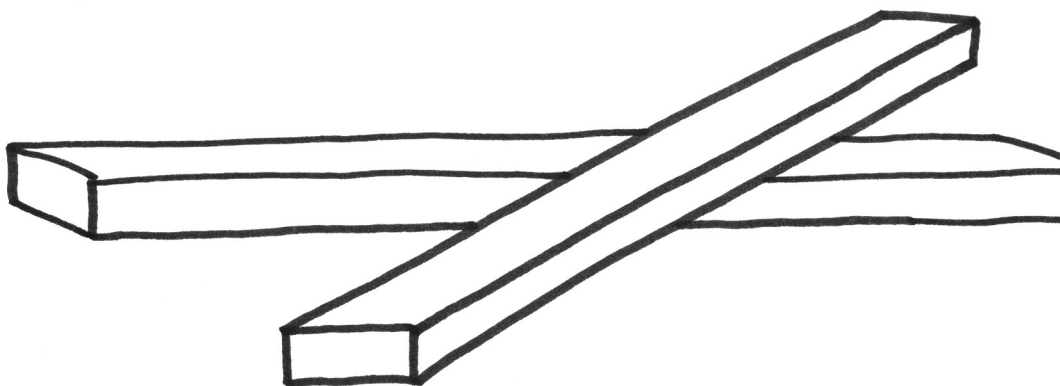
Siin on kuldse hommiku
ja õilsate ülestõusjate rand

soe lähedane ja hea
voolav ja kirklik

Meie kaks
juba lebame kaldal

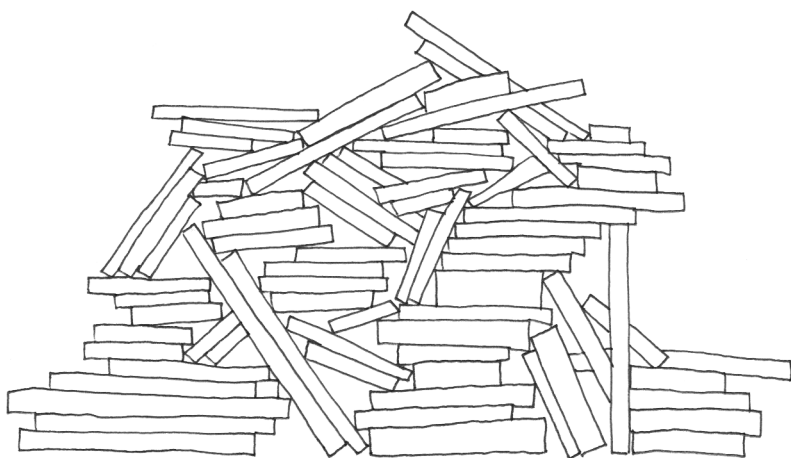
Pistame pruunid õnnelikud varbad
sügavsinisesse vette

ja oleme
ainult oleme

*

Me ehitame maailma pikimat rehielamut
pühamut rumaluse raudtee äärde
selleks et inimesed näeksid
et on olemas veel üks tee
peale selle normaalse ja tormava
et on olemas
revolutsiooniline
helgus
mis jõuab isegi kõige suurema Tartu dekadendi südamesse
nõnda et õllekeldri õhk on hetkeks
Jumala hingus

*

Oled üüratu
kasutamata
võimalus

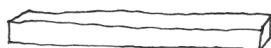
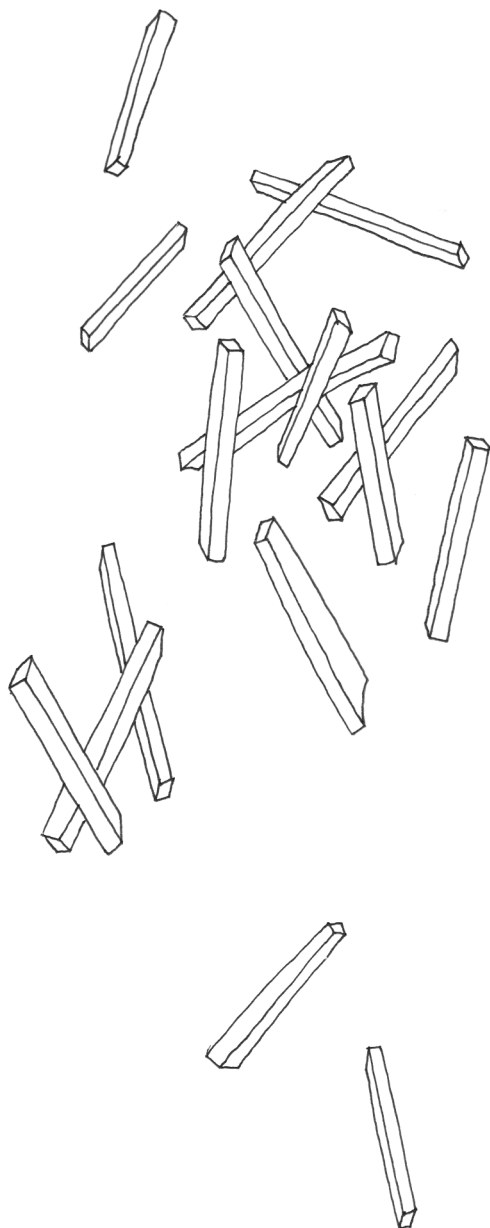
Hetked helendavad su sees
kõikvõimsa kergusega
aga sina sukeldud
raginal raskustesse

Sa mõtled liiga palju
kaalud ülearu
vaed seda ja teist võimalust
mis kõik rõhuvad sind

Milleks teha teiste tegusid
ja käia teiste radu
kui sa sündisid vaid selleks
et tunda ära

oma

Ükshaaval pudenevad
su sõrmede vahelt maha
üüratud
kasutamata
sekundid

MAIAN
KÄRMAS

Sööst

Oh, arga uru-urjukest!
Ta ahmib, sõõrmed kõõrdi,
väljast õhku, kardab taevast ülevat
ja linde –
tiivalöökidesse laetud rõhku,
mis purskub läbi mulla talle
silmalesse, suhu.
Veel mõistus kärgatab –
sa, loomaniru, tormad kuhu?!
Vurrud koopaseinas
kinni hirmust,
kuid küüned sööstuvalmis,
neelab vabisevat virgust,
viskuda ja tõusta, tunda!

Veel enne surma
lasta uhkel linnul ennast kanda.

Fellin

Tulin tuppa, lumehelbed juustes,
tuttavlikust võõrast häbelik,
oma meelekindlust maha joostes –
kuivõrd oled läbinägelik?

Kompamisi pilgul riivan
sinu kohvikallamise kindlat kätt,
lauaküünla ebaluses miilan,
laotub kaelast südamele siidirätt.

Täna veel ei saa ma sinust sotti,
enne lähen õhturongile,
poetad endast aimuse mu kotti,
sulle kätluse ma ukselingile.

*

Pupe, puna huulil, tantsima peaks –
ribidesse põimitud ju nöörid.

Tema, varas, salamahti
pihta pannud käärid,
seisab ja ei naeratagi,
tantsida ei taha,
kiskuge või roided paigast,
tema vaatab maha,
muljub pihus selja taga
külma topelttera.

Millal mõõt saab täis,
eks näis.
Ta mille lõikab ära –
ahelad või nende naerust kange naba?

Või siis oma viha?
Katsugu siis väntsutada
tema vaimu, liha!

*

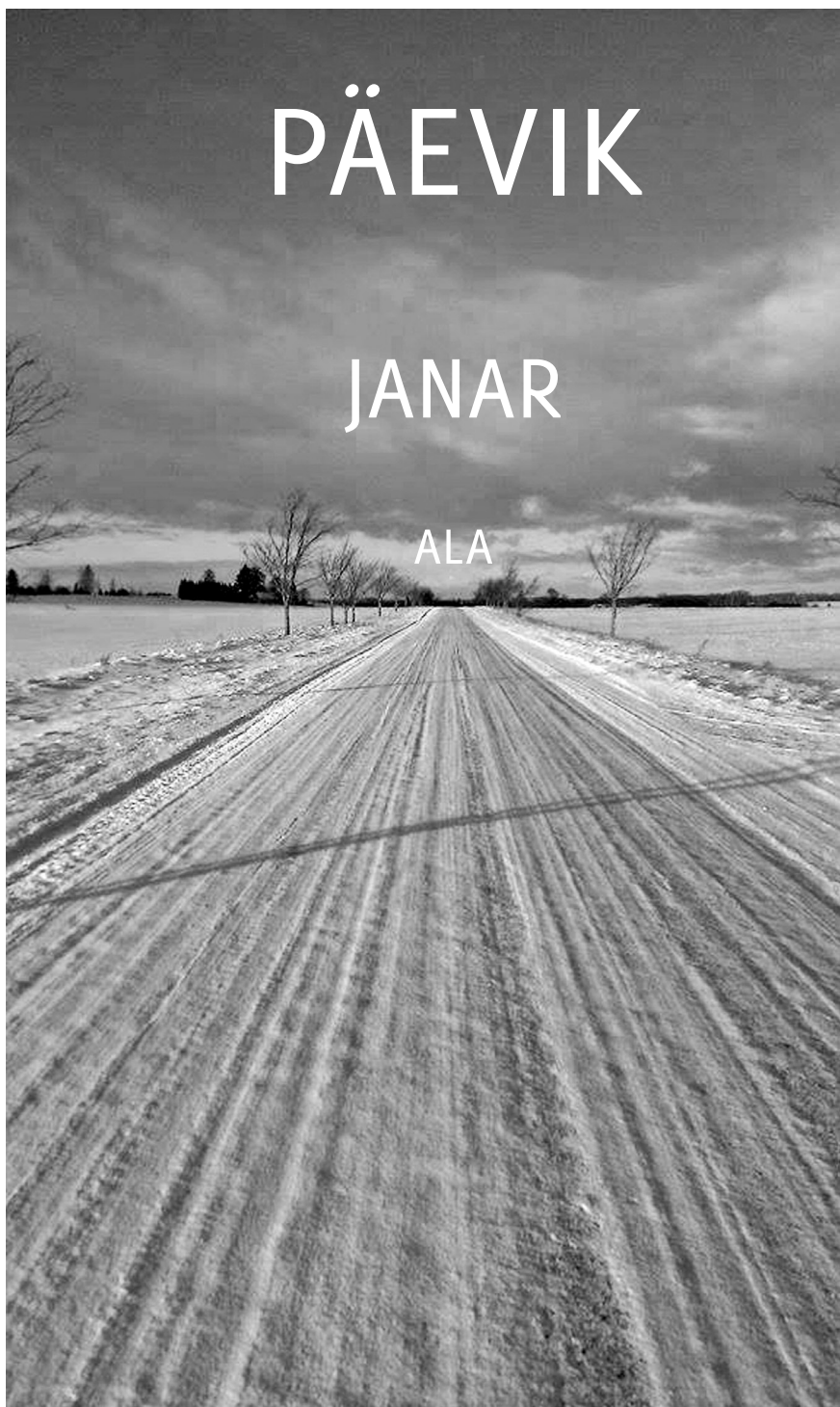
Aeg –
kui paiskuks
sülest üha uusi
pärl, hetki,
mis kuhjuvad –
neid libeümaraid
ja läikjaid
tahaks mäena
kätel hoida,
kuid need
pudenevad,
pudenevad ...

Hoian siis vaid üht,
sind, laps,
helmeiva paisuvat
ja kirkastuvat.

PÄEVIK

JANAR

ALA

Proloog

Kunagi mõtlesin, et pean päevikut. Vist ühe päeva pidasin, siis sain aru, et märkan „oma päevikus” täpselt neid asju, mida ühes päevikus märkama peab, ja jätsin asja katki. Proovime uuesti.

Esmaspäev, 22. detsember

Raske on teha tööd, kui jõulupühad koidavad. Kuna on raske, eriti ei tee ka. #viimaneööpäev

Jaksasin siiski Facebooki üles panna Postimehesse kirjutatud muusika-aasta kokkuvõtte, mille otsustasin lahendada natuke ebatraditsioonilisel moel, sest igasugustest tabelitest on väga kõrini, neid on väga palju ja kes neid jaksab lugeda. Mõtlesin välja popiteemalise vestluse surnumatjaga. Lootsin surnumatja hoida inimese, mitte metafoori tasandil. Et tal nagu poleks otseselt plaanis popiaastat maha matta. Aga eks see metafoor ikka mängis kuskil ka. Mu boss Heili ütles, et veelgi kõrgematele ülemustele olla meeldinud. Keegi küll FBs kommenteeris, et kas Inno ja Irja kirjutavad nüüd Nihilist.fm-i?

Õhtul tuli minna Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse jõulupeole, kus paar kuud varem oli toimunud ka mu raamatu esitlus. Jõulupeo *line-up*'is oli *live*'iga märgitud üles astuma *space*-räppar rin la ja dj-na Maria Minerva, kes tuli jõuludeks koju käima, olles enne teinud visiidi Venemaale ja esinenud viies linnas. Moskva olevat olnud kõige sümpaatsem. Oskavad elada, ütleb Maria Moskva kohta. Elas ta seal ühes seitsmest öest ehk ühes stalinistlikest pilvelõhkujatest, kust avanes väärikas vaade Moskvale. Maria mängib peamiselt New Yorgi *house*'i 90ndate algusest, mis on minu arust kõige parem muusika üldse.

Siis tuli minna kunstiteaduse instituudi jõulupeole, kus meeleolu tundus küll pisut sumbunud.

Facebooki kirjutasin järgmisel päeval nii:

Jõulurõõm: käisin eile mitmel jõulupeol ja õpetasin ka Maria Juurele ja Maria Arusoole ühte vahvat ungari rahvatantsu, sest ma vana rahvatantsija. Neile eriti ei meeldinud. Aga see selleks. Hoopis veel toredam jõulumoment saabus pidulaua juures, mis selleks hetkeks, kui me sinna jõudsim, oli juba suht paljaks söödud. Pistsin ka suhu, mis veel pista oli, ja siis hakkas muga rääkima üks kunstnik, kellest on isegi üks või mitu

väljaannet teinud kaanelugusid. Kunstnik esitas mulle küsimuse. Ütlesin, vabandust, aga ma ei saanud hästi aru, ei kuulnud hästi. Panin siis kõrva talle suule lähemale. Muusika ka mängis. Kunstnik esitas sama küsimuse uuesti ja juba natuke närvilisemalt. Ütlesin uuesti, et ma ei saanud aru. Mis oligi tõsi, sest muusika oli tõesti vali. Selle peale ütles kunstnik aga, et meil ei ole siis tõepoolest millestki rääkida, ja läks demonstratiivselt teisele poole lauda. Suht nunnu. Häid jõule talle ja teistele!

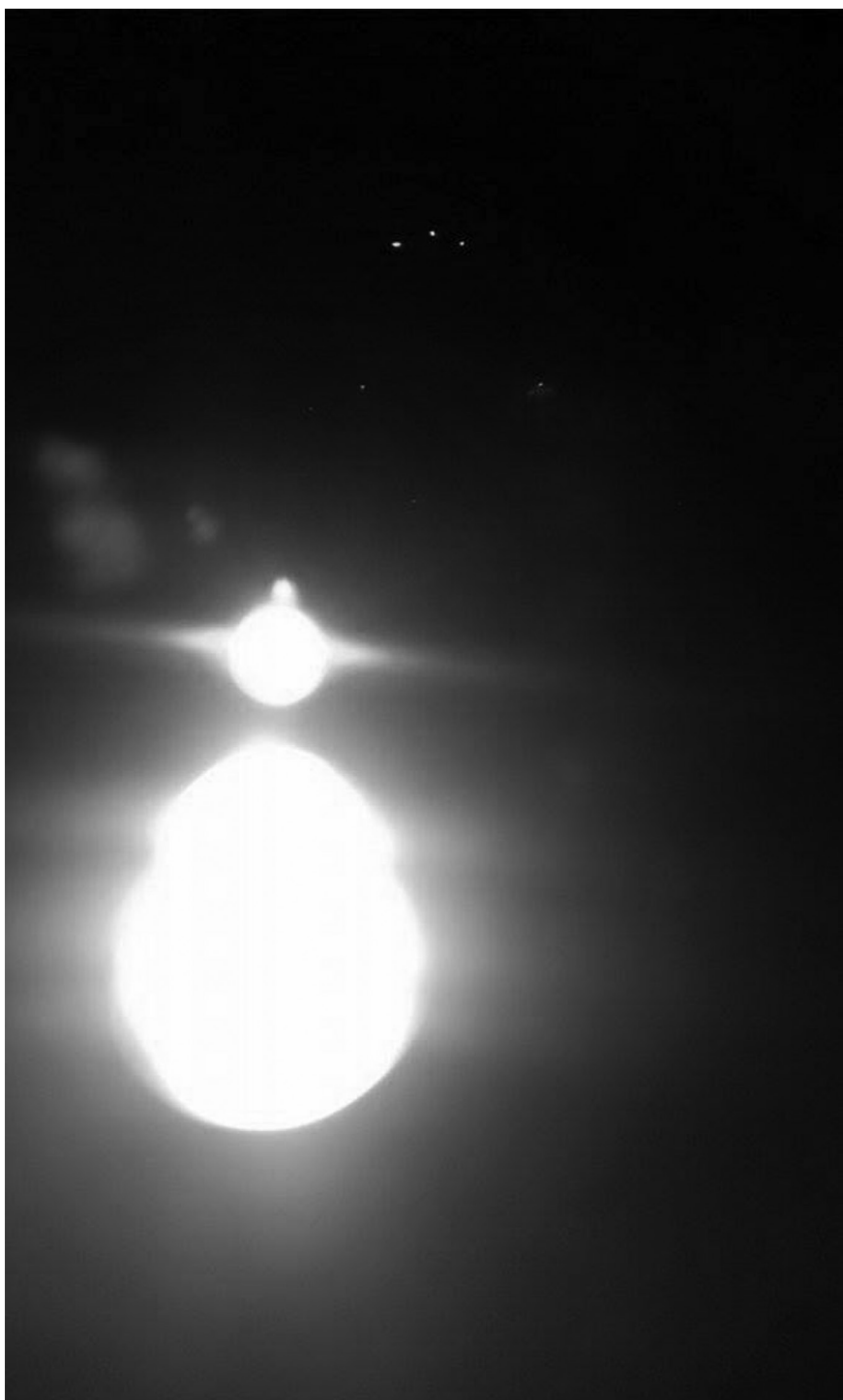
Teisipäev, 23. detsember

Ärkan. Paha on olla, sest eelmisel päeval sai joodud kõike, mida juua anti. Plaan on sõita Luuale, sest jõulude ajal minnakse ikka maale. Kuigi möödunud aastal ma ei sõitnud jõulude ajal maale. Vahtisin Kalamajas ja tundsin tühjust, sest jõulude ajal, tundub, lähevad kõik siiski maale.

Pohmell tekitab ärevust ja paranoiasid; mõte sellest, et pead sõitma rongiga läbi Eestimaa pimeduse, ei tundu kutsuv. Balti jaamas panen tähele, et seal on ootesaalis väga vähe pinke. Kolm või neli. Kõik pingid on hõivanud asotsiaalid. Üks mingisugune vana retsi moodi mees, väga kärmete liigutustega, räägib kahele teda väga pingsalt kuulavale noorukile, kuidas ta oma hambad kaotas. Ma saan ta jutust aru, et mingisugune relv läks valel ajal ja vales kohas lahti. Et laskemoon ei tulnud püssist välja mitte eest, vaid tagant. Poisid kuulavad innustunult, see annab retsile hoogu juurde. Mäletan, et teismelisena sai ka enda 20 aastat vangis istunud onu jutte väga suure huviga kuulatud. Peagi muutusid need jutud aga üksluiseks.

Mul on raske kott, sest maale tuleb viia igasugust kraami. Kotiga seismine on üldse üks ebamugavamaid asju, sest kui teda kuhugi panna pole, tunduvad kõik variandid kuidagi kohtlased. Selline tunne jääb, nagu sa oleksid inimestel jalus. Pole nagu oma kohta. Kui ma lõpuks siiski saan kuhugi kotiga toetuda, vaatan jälle, mida teeb rets. Rets näitab noorukitele mingisuguseid poksimisvõtteid ja jalgade asetust, kuidas peab olema. Vot nii peab olema, ütleb rets ja võtab asendi sisse.

Kehrast tuleb rongile ema väikese lapsega. Hakkavad mingisugust mängu mängima. Ema on sellise väga pedagoogilise kõnemaneeeriga. Laps saab vahepeal mängu peale pahaseks. Ema ütleb: Anne-Mari, ei tohi mängu peale kurjaks saada! Kui sa mängu peale kurjaks saad, siis ei ole enam hea mäng. Ma mõtlen, et kurjaks saamine on just hea, sest käib

inimloomuse juurde, miks siis mitte kurjaks saada. Aga ma ei ütle seda. Väike Anne-Mari, villane müts peas, saab vahepeal veel korduvalt mängu peale kurjaks ja ema ütleb jätkuvalt, kui saad mängu peale kurjaks, siis pole enam hea mäng, siis paneme mängu ära. Lõpuks ronib Anne-Mari emale sülele ja ütleb, et tahab ta ära süüa.

Jõgeval üritan teha telefoniga pilti pimedast Jõgevast, et saata see ühele inimesele, kellega ma samal ajal fb-*chat*'is juttu räägin ja kes kutsub mind Tartusse, aga käib välk ja lõpuks on fotol ainult mingisugune müstiline *flash*-päike. Ja muide, rääkisin, et Balti jaamas on vähe pinke – Jõgeval ei tööta raudteejaam üldse enam, nii et seal polegi siseruume, kus istuda. Miks see nii on, ei tea.

Vanematekodu tundub pime ja tontlik.

Kodus istub ema pimeduses, sest tal on jälle sügav depressioon. Ütleb, et sugulased olid käinud ja toonud muu hulgas patareidega jõuluküünla, mis näitab ennast viies erinevas värvis. Ema räägib veel, kuidas sugulane oli astunud uksest sisse, põlev küünal käes. Söön liha, kuulan juttu. Raadios mängivad Scott Walker ja SunnO))) – lugu nende ühiselt plaadilt, mis on ka minu läinud aasta üks lemmikuid. Hauataguse häälega Scott Walker, ütleb raadios Koit Raudsepp.

Sobib. Luua. Jõulutunne. 2014. Ema ütleb: kuuske ka meil pole.

Kolmapäev, 24. detsember

Jõululaupäev. Isa tuleb ka töölt koju.

Käime Palamuse poes, mille seinal on see kuulus Edward von Lõnguse „Pulp Fiction” *meets* „Kevade” grafiti. Poes kohtan külmeti juures tuttavaid, keda poleks äärepealt äraagi tundnud, ja selle pärast on ka natuke häbi. 70aastased suusatreenerid, kelle lapsed on olnud tippспортlased ja osalenud olümpiamängudel. Suusatreenerist proua arvab, et mu raamat on nii õhuke. Luban paksema kirjutada.

Veel käime kalmistul. Kohtame samu isikuid ka kalmistul. Tundub, et inimestel on neil päevil sarnased trajektoolid. Külastame vanaisa ja onu Kalju haudasid, kellest on juttu ka „Ekraanirituaalides”.

Ka sugulase Heiki haua käime, kes suri 13aastaselt kõritursesse. Mäletan, et pärast seda ärkasin ka ise korduvalt öösiti üles, sest mulle tundus, et on kõriturse. Heikit tabas kõriturse öösel ja abi jäi hiljaks.

Isa räägib Heiki hauale kõndides, et kuskil siin peaks olema ka Sepa Andu isa haud, mida ta käis kaevamas. Selgituseks nii palju, et Sepa Andu on üks legendaarne Luua elanik, kes nüüdseks on surnud, kuid kellest on palju lugusid rääkida. Isa meenutab, kuidas Sepa Andu tema ja veel paar meest oma isa hauda kaevama juhatas. Mehed hakkasid juba külma maa-pinda kangidega rapsima, kui Andule tuli meelde, et see ei ole ikka õige matmispaik. Oldi Andu peale kurjad, kuid siiski tehti õiges kohas vajalik töö ära.

Kui matused olid kohe-kohe peale hakkamas, selgus, et Andut ei ole kohal. Kus on Andu? Minki koju otsima. Avastati, et Sepa Andu oli sahvrisse kinni jäänud – oli läinud sinna mingisugust jooki võtma, et end matusteks meeleolusse sättida, kuid siis sulgus riiv.

Andu võttis enda kanda ka matuste fotograafi ameti. Pilte ilmutades ilmnes, et paraku olid peale jäänud ainult puuoksad.

Peietoite jagus Andule veel mõneks ajaks. Veel kuu aega hiljem sõi Andu rahulikult keedumune, mis peielauast järele olid jäänud, rääkis isa.

Istume jõululauas: ema, isa, mina. Sööme kapsast ja liha – meeleolu on võrdlemisi suvaline. Isa tunneb huvi, et mis imelik küünal see on, et ta püüdis seda süüdata, aga küünal hakkas „mingit imelikku lebra” välja ajama. Tuleb välja, et isa oli üritanud elektroonilist patareidega küünalt süüdata.

Õed on – üks Londonis, teine Jõhvis.

Neljapäev, 25. detsember, esimene jõulupüha

Läheme isaga Kuremaale ujuma. Seal juba nõukogude ajast ujula. Polnudki ammu ujumas käinud ja selles ujulas vist viimati 20 aastat tagasi. Ma vana ujumishuviline. Meeste riietusruumis ja duši all valitseb homoerootiline vaib, peab ütlema. Kuigi ma ei usu, et teised ujulakülastajad nii arvavad ja kui arvavadki, siis ei tea, kas neil on sellest pigem hea või halb meel. Rahvas on ikka tulnud esimesel jõulupühal „end liigutama”.

Kui üks suure kõhuga mees kõhukat hüppab, naerame isaga mõlemad ja isa meenutab, kuidas mu suure kõhuga onu, kes selle patareidega küünla kinkis, kord samas basseinis kõhukat hüppas ja basseini üle ääre hakkas ajama.

Ega ei jõuagi liiga palju ujuda, ehkki eelmisel õhtul kiitsin tädipoeg Aleksandrile, et vajutan paar otsa liblikat. Aleksander oli skeptiline ja

ütles, kas saadki eluga tulema siis. Aleksander lubas selle peale veel saata Pariisist hanemaksa, mida tal on kogunenud 1,5 kilo. Muidu on ujuda ikka hea. Kõige mõistlikum sport. Voolujooneline ja ei aja higistama. Millegipärast meenub Kraftwerki tsitaat: meie trummarid ei higista.

Väljas on üsna külm. Kui isa BMWsse istume, osutab isa: näe, teised autod on jääs, aga bummarisse istu ainult sisse.

Kodus loen Mati Sirkeli tõlkes saksa romantikut või mis ta ka nii romantik on, see Hölderlin, ja mõtlen, kui hästi sobib see mu vanemate-kodu asupaigaga. Maja on mäe või õigemini voore otsas, ümberringi org ja lagendikud. Tekitab okeaanilise tunde ja millegipärast eriti veel pime-das. Imelik, et mind siin kunagi agorafoobia pole tabanud, sest kõik jõud räägiksid selle kasuks. Maja, eriti pimedal ajal, on justkui otseühenduses kosmosega.

Reede, 26. detsember

Kirjutan Facebooki:

Tegin üle pika aja pliita alla tule. Alguses küll visises ja ei võtnud vedu, tegi n-ö valestardi, aga teisel korral ikka hakkas pihta. See tegi rõõmu. Poolteist aastat vist pole sellist asja teinud. Võtted ja tehnika pole enam käe sees. Võtsin pliidil raua ära ja küpsetin otse elaval tuel kartuleid, küll maitseisid hää! Ja loen Neal Stephensoni „Snowcrashi”, mille olin kunagi ostnud, aga millegipärast polnud mitte lugenud. Maal, keset lund ja põldu ongi vist kõige parem lugeda mõnd *hi-tech*-romaani.

Moodustab meeldiva kontrasti, ütleks Lennart Meri

Varsti komberdan õue, hingan värsket õhku

Võib-olla panen ka suusad alla

Kindlasti käin poes

PS Kass tahtis tuppa, ei lasknud, mingi oma teed

Jalutangi Luuale, eelkõige on plaan käia poes. Suht külm ja lumine. Pildistan maanteed ja *upload* in selle kohe ka Facebooki. Maantee oma ranges minimalismis ja sirgjoonelisuses kuidagi kutsub ennast pildistama. Kuhu maantee viib? Eks ta keerab ikka mõnes mõistlikus suunas, aga pildil tundub, et ei viigi kuhugi. Don DeLillol on romaan „Kehakunstnik”, kus üks USAs elav romaanitegelane vaatab *webcam*’ist öist ja talvist maanteed Soomes

Kotkas. Tema jaoks on see leinatöö, viis leinata oma abikaasat. Võib-olla on see ka minu jaoks leinatöö.

Luuale ei ole peaaegu kedagi näha. Ainult üks inimene kondab ringi ja mulle hakkab koitma, kellega on tegu. See on kohaliku metsakooli keemiaõpetaja, kes laulab ka kooris. Mäletan aega, mil see keemiaõpetaja Luuale kolis. Ta sõitis Moskvitšiga ja mulle tundus, et tal on ebaproportsionaalselt ilus naine. Ei tundunud aus kaup.

Ühel tühjal päeval ühes tühjas asulas on ühte inimest imelik kohata. Põhimõtteliselt on ümberringi miljoneid kilomeetreid vaba ruumi, aga sa kohtad seda ainsat inimest umbes 20 meetri raadiuses. Kas siis mujal pole kõndida? Mida teha? Kas öelda tere, soovida häid jõule? Ja kui juba häid jõule soovida, siis äkki millestki veel rääkida. Millegipärast ei taha või kas just nüüd ei taha, aga ebamugav oleks küll. Arvan, et ka tema mõtleb, et see on kahtlane ja kohmakas olukord. Mõlemad teavad, et mõlemad teavad, et see on kohmakas olukord. Sest miks peaks üks inimene lihtsalt ringi luusima ajal, mil teised on rahulikult kodus?

Poest ostan alkoholi, sest ometi on ju reede õhtu tulemas.

Alkohol töötab hästi. Mulle meeldib maal alati juua. Kuidagi teine vaib. Olla täiesti täis ja siis minna õue kondama. Parki, vaadata tähistaevast, kohtuda tontidega, kuulda neid elektriliinides sumisemas. Suvel käisime õepoegadega lähedal asuvas maisipõllus, mis ulatus üle pea ja meenutas Uus-Guinea vihmametsa.

Pärast ülikooli oli mul siin võrratu sügis, mis kestis umbes pool aastat. Millegipärast uitasin pimedas metsas ja pargis, ei teagi miks. Ja päeval jõin kohvi ja kuulasin Scott Walkerit. Juuksed ajasin maha. Aknapeegelduses võisin näha oma piinatud nägu. Olemine oli täiesti sihitu, aga vist oma-moodi õnnelik. Mulle tundus, et teisi võis see kõik isegi hirmutada. Et tal ei olegi plaane, et mida ta küll teeb.

Mõtlen ka, et läheks lauta, pildistaks seda, mis seal on. Mingisugused tükid seaaedikust, vana vakk, küülikupuurid, kanaõrs, mõned autokummid, tolmu – ühesõnaga suuremalt jaolt atribuutika, mida sai kunagi loomapidamisel kasutada. Teeks telefoni-*flash*'iga selliseid tondipilte, aga siiski ei viitsi. Külmu on ka ja mis ikka.

Saadan inimesele, kellele mõtlesin saata ka Jõgeva pildi, Public Enemy loo „Burn Hollywood Burn”. Purjus peaga tuleb rumalaid mõtteid pähe.

Laupäev, 27. detsember

Hommikul, olles räiges pohmellis, vabandan „Burn Hollywood Burni” eest, et nii kole lugu. Ta vastab, et ärgu ma muretsugu, et ta ei kuulanudki seda. Lõppu lisab *smiley face*’i.

EMA läheb läbi häda välja, hea seegi.

Joon õunamahla. Joon kolmeliitrisest purgist pool ära. Eriti hea on õunamahl pohmelliga – see on juba vana tõde. Televisiorist tuleb „Politseiakadeemia” maraton, näidatakse jutti ära seitse osa. Alati on tore mõelda, et vaatad ära terve „Politseiakadeemia”, aga siis jääb mingil hetkel asi ikkagi katki. „Politseiakadeemia” on selles mõttes hea film, et kõik osad on ühesugused, kõik naljad on ühesugused, pidev kordus.

On mõõdukas pohmellihirm ja maal on alati lisaks veel klaustrofoobia ka. Mis juhtub siis, kui minuga nüüd midagi juhtub? Ega abi vist kohale küll ei jõua. „Politseiakadeemiat” vaatangi sellepärast, et tuttavad asjad hoiavad seda hirmu tagasi. Vaeveldes teismeeas päikeselisel suvepäeval paanikahäiretega toas, kus olid kardinad ees, oli suureks abimeheks tavaline päevane raadio, kus mängiti tavalisi päevaseid raadiohitte. See võimaldas ühendust maailmaga, kui tundus, et see ühendus on katkemas.

Sööme emaga poest toodud Salvesti hernesuppi. Ei räägi eriti midagi. Ema ütleb aitäh, hea supi tegid. Ütlen, et mina ei teinud. Minu arust pole väga hea supp. Vahel on see supp ka parem olnud. Ema läheb pimedusse tagasi.

Tegelikult teeb mind natuke murelikuks, et inimene, kellele saatsin Public Enemy, nüüd enam ei räägi.

Pühapäev, 28. detsember

Lähen jälle Luuale, jälle poodi. Poeskäimine on üks mõnus narratiivi korrastav rutiin. Könnid staadionist mööda, tekib väike dilemma, kas minna üle staadioni või staadioni kõrvalt. Kuna staadion on lumine, siis see dilemma laheneb iseenesest.

Kaugelt tundub, et poodi püüab jõuda ka naabrimees Silver. Ja vist ongi nii – räägivad poe ees teise naabrimehe Tommiga. Kas ikka on Tomm? Mõtlen, et viivitan ja teen ühe väikese tiiru, sest Tomm on kohutavalt jutukas. Väga tore inimene, aga kohutavalt jutukas. Loen stendilt Luua ajaloo kohta ja saan teada nii mõndagi huvitavat.

Vaatan, et see mees, keda Tommiks pidasin, liigub hoopis teises suunas, kui Tomm peaks liikuma. Vist ei olnud Tomm siis?

Luual liigub sel päeval ringi kuidagi kahtlaselt palju inimesi. Millegipärast lootsin väiksemat käidavust. Iga nurga peal tuleb keegi, ilmselt on pühadest kopp ees ja minnakse välja lausa asja eest, teist taga. Poes on tursamaksa, mis on üllatav. Tursamaks on kuninglik roog.

Poest tagasi tulles kõnnib mulle mööda maanteed vastu taaskord sama keemiaõpetaja, kellest juba juttu oli. Meil mõlemal on seljakotid seljas – ka huvitav kokkusattumus. Võimalik, et keemiaõpetaja tuleb laulukoorist, sest mis võiks veel olla laulukooriks sobivam aeg kui pühapäeva pärastlõuna.

Pühapäeva pärastlõuna oli lapsepõlves kõige igavam aeg nädalast.

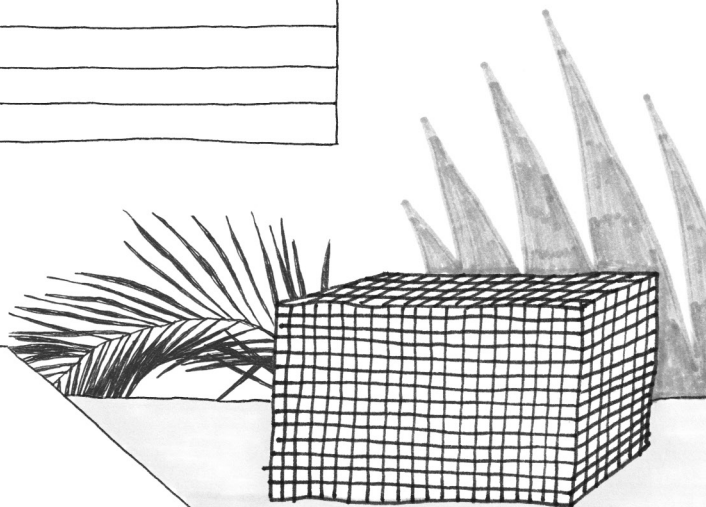
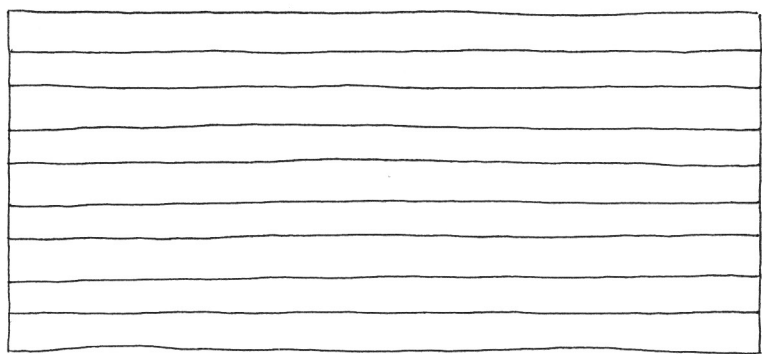
Telekava näitab, et televiisorist tuleb õhtul nii „Kevade”, „Suvi” kui „Sügis”. Nii-nii, küpseb peas plaan, kuidas päevik raamistada, kas pole mitte hea ühendada reaalne topograafia fiktiivse topograafiaga. Reaalsed voored selliste voortega, millel astus Arno Tali jalg. Lutsu triloogia kui kunstiteos on niikuinii selle kandi ajaloo üle kirjutanud. Panen tähele, et „Kevades”, kui sakstepoisid Tootsi ja *co* käest peksa on saanud, põgenevad nad oma tulise ahjuroobiga põletatud tuharaid kinni hoides hoopis Luua mõisahoone suunas. Režissöör on umbes viiekilomeetrise distantssi kahe koha vahel olematuks monteerinud.

„Sügis” avastan aga, et selles on väike, kuid oluline roll naisel, kellele olin saatnud Public Enemy loo „Burn Hollywood Burn”. Filmi tehes oli ta teismeline. Tore on mõelda kokkusattumustest ja sellest, et igal pool varjab end narratiiv.

Epiloog, 29. detsember

Hommikul bussi peale minnes on ilm küll külm, kuid õues vänge sitahais. Kust see tuleb, mõtlen, kas toob tuul lautade poolt?

GUIDO CATALANO

Itaalia keelest Eda Ahi

öös on asju

ma ei suuda öösel kirjutada
kahju et noilsamul öödel
ma ärkan tihti
ja ei suuda uinuda
ma ärkan
pissin
teen külmkapi lahti
tühi
panen jälle kinni
vaatan voodit
tühi
iaal ei või teada
panen muusikat
vaikselt
heidan pikali
vaatan lage
tean lage peast
püüan lugeda
ma ei suuda öösiti lugeda
kahju küll
püüan lugeda lambaid
öeldakse et aitab
mina ei suuda
mina öösel ei suuda
ei lugeda
ega kirjutada
ega arvutada

ärkan jälle
vaatan riidekappi
iial ei või teada
tühi
panen muusika kinni
heidan pikali
püüan pihku peksta
kasutu vaev
riist jääb pehmeks

tuppa astub surm
ja vaatab mind vaikides
tõsiselt
küsin:
mul on aeg?
ta naeratab
ja viskab mulle viie
ütleb:
häh, nali, tulen mõni teine kord tagasi
ja astub välja

all
tänaval
alustavad trammid
ülal
taevas
algab päev

minu üksildus
on nagu taltsutatud tiiger
lapsest saati oleme sõbrad
armastame üksteist
mängime kui lapsed
ükskõik millal
võib ta mul pea otsast hammustada

nägin ükskord paljaid naisi

nägin ükskord paljaid naisi
nägin ükskord naisi ja nad olid paljad
olid paljad need naised keda kord nägin

mina kõndisin
kõndisin kõndisin
keerasin kõrvale
ja
vannun
seal olid
paljad naised
kõik paljad
paljad naised
paljad paljad

- tšau paljad naised, ütlesin mina
- tšau
- tšau
- tšau
- tšau
- tšau
- tšau
- tšau

seal oli seitse paljast naist
seitse naist
seitse paljast
seitse tšaud

- olete kõik paljad, paljad naised, ütlesin mina
- muidugi oleme paljad, ütlesid paljad naised
- miks te paljad olete, paljad naised? küsisin mina
- sest meile meeldib paljas olla, vastasid paljad naised
- kas olete pühendunud prostitutsioonile, paljad naised?
- ei

- kas olete siis alastimodellid?
- ei
- milline on teie roll kaasaegses lääne ühiskonnas?
- paljas olla
- kas tahaksite et keegi määriks teie paljastele kehadele Autani?
- teeksid sa seda tõesti?
- jah, miks mitte
- oleksime sulle piiritult tänulikud
- oodake üks hetk

jooksin kümne sekundiga saja meetri kaugusel olevasse apteeki
soetasin peresuures pudeli sääsetõrjet
naasin paljaste naiste juurde

aga neid
ei olnud seal enam
nad olid kadunud

istusin kõnnitee äärekivile
hakkasin mõtlema elu juhuste peale
eelkõige asjaolule et alati peaks kaasas olema üks Autani pudel
mida ühtlaselt paljaste naiste paljastele kehadele määrada
õnnelikul juhul kui
õhtupoole jalutades
peaks kohtama mitte ühte
ega kahte
vaid seitset, tõesti seitset paljast naist
mida ei juhtu just sageli
kuid kui juhtub
peab olema selleks valmis

samuti mõtlesin et
inimene kes
ei ole kaalukateks sündmusteks
võib-olla lausa hiiglaslikult kaalukateks
millisena mina määratlen kohtumist paljaste naistega

mõtlesin et inimene kes
ei ole valmis
nendeks eriskummalisteks ja dramaatilisteks hetkedeks
mõtlesin et too
too ei või kuuluda oma generatsiooni parimate indiviidide hulka

istudes seal kõnnitee serval
andsin endale aru oma mittekuulumisest
viskasin pudeli pimedusse

just täpselt täpselt täpselt tol hetkel
mil tänavalaternad
süttisid

sa polnud veel valmis

püüdsin kirjutada luuletust mis sind šokeeriks
ja mul ei õnnestunud
püüdsin kirjutada luuletust mis sind erutaks
ja mul ei õnnestunud
püüdsin kirjutada luuletust mis sind
ehmataks, luuletust mis sind liigutaks, luuletust
mis sind rõõmustaks, luuletust mis sind kurvastaks, luuletust
mis sind ahvivaimustaks, luuletust mis sind hirmutaks, mis sind
purustaks, mis sind ohjeldaks, mis sind segadusse ajaks
mis sind armuma paneks
ja mul
ei
õnnestunud

asi oli selles
et sul
polnud inimnaise tundlikkust
sa olid veider tüdruk
sa olid taimne naine
sa olid nagu emaspuu
sa olid nagu põllulill
sa olid nagu rohuline
sa olid nagu potitaim
sa olid nagu okkaline artišokk
sa olid nagu arglik orhidee
sa olid nagu türgi uba
sa olid nagu lokiline põõsas
sa olid nagu maisitõlvik, hernes, liaan
seen või viigimari

sa polnud veel valmis
mõistma:
sulle oleks piisanud
veidikesest õrnusest
ja kastekannust

tõepoolest – sa närtsisid ära
muutused
leheks mis kuivanud
kuivanud leheks

mille ühel hommikul
viis ära
tuul

viimane sigaret

eile
kui väikesel väljakul
pingil istusin
ja armsamat ootasin
tundsin külmakahjustusi
oma түsedale kerele tekkimas

vaatasin kuidas sigaret algusest lõpuni põles
tõmbasin üheainsa mahvi
ja siis
vaatasin kuidas see tasapisi kadus
paberit mis aeglaselt põles
ja halli tuhasilindrit mis püsib, kui ettevaatlik oled
ega lagune helvesteks
imeilus oli too hall tuhasilinder
ja siis veel see suits
mis kogu aeg müstiliselt
teiseneb
ja kui valguskiir teda tabab, loob suits
oma kauniduses vaimustavaid kujundeid

mõned oskavad veel rõngaid puhuda
mina mitte
kuid kui keegi oskab
on see vinge

lugesin kuskilt et
pimedatele ei meeldi suitsu teha
sest neil jääb puudu sigareti vaatamise naudingust
nad ei näe söestumist
nad ei näe suitsu
nad ei näe tuhka
ehk on see lollus
ma ei mäleta et oleksin näinud suitsetavaid pimedaid
aga muidugi ei ole mul ka
tuttavaid pimedaid

olen teinud vastavaid katseid
proovinud suitsetada täielikus pimeduses
aga nii on jube ilus
näed leekivpunast sigaretiotsa
ja kui sigaretti liigutad
siis tekivad valgusmängud
umbes nagu valgustriibud öös
tead neid?
võid ringe teha

proovisin siis suitsetada side silmil
aga jätsin kohe katki
tekkis tunne nagu oleksin
surmamõistetud
kes suitsetab viimast sigaretti
kuigi ma ei tea kas surmamõistetud
enne mahalaskmist
suitsetab viimase sigareti side silmil
või seotakse side ette pärast
minu meelest pärast
parem oleks kui pärast
parem oleks mitte suitsetada
parem oleks mitte surra

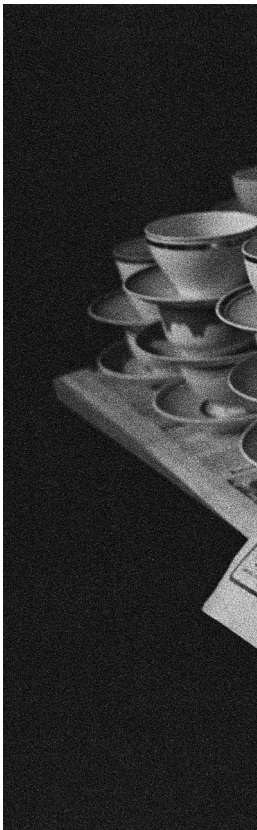
KELLY TURK

A. W.

mõtlesin elada tavalist elu
elu mida ihaleme siis kui hingel on valus
siis kui suudleme poistega
kes
ei tea me nime
me vanust
me nägu
keda me ei näe kunagi
mujal kui prutaga toidupoes
ostmas õhuvärskendajat, küünlaid, veini ja vorsti
tüdruk laob tavaari kilekotti
ja
poiss maksab

mõtlesin olla kaine
mõtlesin et ei kiibitse
ei ihale elu nagu Amy Winehouse'il
mida vittu
miks peaks inimene üldse säärast elu elama?
ükskord lamasin vetsupõrandal
tõmbasin end üle
vaakusin elu ja okse vahel
adudes et umbes sama võis tunda Amy
samal ajal kui oksendasin maomahlu
luges mu peika raamatut
mis võiks veel romantilisem olla
kui raamatu
lugemine
või
äkki
see
kui
käsikäes
koos oksendada?

mõtlesin armastada ühte inimest
mõtlesin
mõtlesin veel natuke
miks on üldse vaja armastada vaid ühte inimest
kui Jumal armastab meid kõiki

mõtlemisest pole tolku
kui veri vemmeldab
ja
kutsub hoorama
kutsub tegema kõike mis teeb õnnetuks
mis teeb inimese nilbeks
mis paneb oma solgi teiste solgiga
kokku valama

ma joon ja suitsetan end kurvaks
sest
see on alati moes

Edie ja Andy ja üks laulja

ükskord kui ma vaatasin filmi
kunstnikust kellel oli
anorektikust-buliimikust-narkarist-alkohoolikust ilus muusa
kes oli väga õnnetu
aga siiski nii kuradi ilus
et jumala pohka et ta kurb oli
sest
see oli nagu ta elustiil
olla ilus ja kurb
siis tahtsin ka ise olla nagu see fucking muusa
ma mõtlesin midagi sellist nagu Edie ja Andy
ja
käia selle lauljaga kelle ma hiljem
maha jätan ning kahetsen
ja siis nutan patja
tõmban veel rohkem triipu nii et nina korpas
saan kõigele lisaks teada
et on munn abiellus mingi hästi toreda naisega
kes küpsetab õunakooki ja teeb kartulisalatit
sellisega keda kõik tahavad oma miniaks
mistõttu tahan teda veel rohkem ja fantaseerin ta ideaalseks
ja
südames usun et ta armastab mind
elu lõpuni

sel hetkel sai nagu film ka otsa
või lõppes tekstiga a la 3 aastat hiljem sai piff üledoosi
olles abielus endise kriminaaliga
aga mulle meeldis
et film sai otsa
nii võiks ju saada elus ka otsa
mõni episood

noorena on raske
olla koos ilusate poistega ja purjus
ning

mitte uskuda et võib-olla üks neist siiski armastab mind
raske on mitte minna liimile kui ta ütleb
„ma pole varem midagi säärast kogenud nagu nüüd!”
selle peale et ütlesin talle „ma armastan sind”
ah aga see ju loeb ka
loeb veel mitmeid aastaid hiljem
kui elu läheb edasi
saad vanemaks
naljakas siis on mõttetud need teised poisid
kes ütlevad samu sõnu
sest
tead et nad valetavad
nemad tõesti valetavad
aga nüüd mõjub see justkui kõditus tuimaks muutunud elus
kuna ma pole suhtes kriminaaliga
ja
mul pole piisavalt raha et osta kokaiini
vaid ainult nii palju et osta kord kuus kanepit
juua veini ja tunda end putsis
elada end välja
kord kuus kui on emotsionaalne palgapäev
ja
ilusad poisid peol
kelle sõnad enam ammu ei loe
kes kaovad meelest kui saad kaineks
ning
elad oma tavalist elu edasi
meenutades seda ühte korda
kui
ühe poisi sõnad lugesid
ja
loevad veel
just
nagu selles samas filmis

nüüd võiks film otsa saada

*

kunagi
gümnaasiumis ma ka
paistsin silma arvustustega
teised tahtsid muusikatunnis
minu pealt maha kirjutada
ei saanud aru
kuidas ma aru saan
mulle meeldis
kirjutada
Beethovenist ja Arvo Pärdist ja
paljudest veel
mõtlesin isegi
et peaks kirjutama
raamatu või midagi
aga siiani pole kirjutanud
peas mõlgub küll paar mõtet
kõik need
ufod ja vandenõud
kas sina usud et seda maad on keegi veel külastanud?
ei saa ju olla
et oleme ainult meie ja mitte midagi muud polegi
nii palju tõendeid on mida näidata
samas need inimesed kes seda teevad
kaovad müstiliselt ära
aga
mina ei kardaks surra
tõe nimel

mul on juba säärane tunne
et miski on minu sees
avanenud
näiteks
alati kui läheme seeni korjama
saab hea saagi siis
kui puugi saab ka
selle järgi juba tean

kuigi jah see Eesti riik
nüüd kurat ei saa enam seenetrippe ka teha
mendid pannakse vanu karjamaid valvama
nagu muud poleks siin riigis teha
kui välismeedia kirjutaks sellest
millesse Eesti panustab siis
inimesed naeraks end ribadeks
kogu aeg üritatakse
luua muljet
et kanep ja seemed on kahjulikud
üks ment andis intervjuu
kuidas mingid vennad
roomasid keset karjamaad alasti
ja ajasid mingit jura suust välja
ütlesid et neil on seljakotis
üks mehike kes otsib oma sokki
nad olevat tooreid seeni sealsamas
mudas nosinud
täielik raiskamine
ma usun et see jutt on vale
või vähemalt osa sellest
kas need toored seemed
või
mehike

tripis on hea olla
kord istusin Niguliste juures
ja
mingid vennad avasid šampusepudelit
olid minust ikka üpris kaugel
ja
see korgi pauk
piiiiii
see kõlas nagu mürisk
või
reaktiivlennuk
ma isegi nägin kuidas see kork
lendas aeg luubis

päris jõhker oli
see kogemus
selline teistsugune
jälle

ma võiks juurde võtta
aga no kurat rasv ju ei hakka külge
kuna mul on nii liikuv eluviis
ja tossens kiirendab ainevahetust ju
hah
ma tean millest
ma raamatu kirjutaks
kõikidest nendest inimestest
kes minuga g pärast
kaasa on jõlkunud
ja
ma küsiks inimestelt
kas nad usuvad et seda maad on keegi veel külastanud?
sellest tuleks
hea raamat
selle kinnituseks
lähen karjamaale
puuki püüdma

HEILI NAAT

KUUMUS

Ma tunnen tema selga. Ma tunnen tema pruuni ning kuuma selga oma jalgade vastas. Ah, kuidas tahaks teda puudutada, suudelda oma januste kuivade huultega tema kaela! Aga ta on nii kaugel. Võib-olla on see tegelikult kõigest üks rumal ettekujutus, et teist inimest on võimalik omada, aga ma pean, ma tahan olla tema keha ning vaimu üksainus hoidja ning valitseja. Nõjatun vaikselt ettepoole, et tema tugeva piha ümbert oma kätega kinni haarata, aga mu kirest õrnalt värisevaid käsi tundes tõuseb ta naeratades püsti, pühib liiva jalgadelt ning lausub: „Ma lähen käin ujumas ära.” Kõige hullem tema öeldu juures on see, et need viis tühipaljast sõna moodustavad lause, mis lõppeb punktiga, mitte küsimärgiga. Kas tõesti oleks nõnda raske tõusta püsti, pühkida liivaterad jalgadelt ning ulatada mulle käsi, et saaksime kaldalt koos lõpmatu sinava mere suunas minna? Aga ei – milleks? Tema üüratu nartsissistlik paindumatu natuur naudib ju meelsasti ainult iseenese seltskonda. Näen tema keha vette kaduvat. Ah, ta on nii ilus! Kuum päike on jõudnud vaid hetke mu sääri pruunistada, kui kuulen selja tagant lähenevate noorte, ilmselgelt positiivses meeleolus näitsikute hääli. Oh, issand! Loodetavasti ei kavatse need väikesed napilt kaetud kehadega lehtsabad ujuma minna. Sätin end näoga mere poole, et saaksin olukorral nimega „minu mees ning ulakad kõrendid samade lainete kütkes” silma peal hoida. Ah, mu armas Roman, tuleks ta nüüd ometi veest välja! Mõte tema mereveest märja kõhu ning minu soojade käte kokkupuutest hoiab mind elusana. Võiksin teda katkematult kaisutada, lõpmatuseni suudelda, võiksin temaga altari ees kohtuda, et meie tulevik igavesse liitu sõlmitaks! Jah, see on küll väga kaunis ning poeetiline mõttelend, aga ma ju ei tea, kas ka minu Roman nõnda tunneb. Ta ei mõtle, tema ei räägi. Ta hingab ainult enese jaoks. Lainete rahustava loksumise saatel kaevan oma kannad sügavale liiva sisse ning lasen meeletul fantaasial võimust võtta. Valge pitsiline maani kleit, kallima säravad mustad lakkkingad ning need kaks sõrmust ... need kaks ühte põimivat sõrmust ... Mis see siis nüüd tähendama peaks?

Olen mõttes jõudnud peaaegu juba unustamatu armuöö detailideni, kui vaikset ning harmoonilist atmosfääri segama tulnud tüdrukud lõbusalt kisades vette sööstavad. Oh, ei, see veel puudus! Mul ei jää midagi muud üle, kui vaikselt istukile tõusta, päikeseprillid silme ette sättida, külm ning tundetu istun-kaldal-ja-imetlen-lainete-kütkes-ulpivate-luikede-graatsiat-nägu ette manada ning ise samal ajal pingsalt olukorda jälgida. Ah, mu närvid, kuidas need vaesekesed küll niimoodi vastu peaksid pidama? Üksainus ihalev pilk Romanilt nende näitsikute ahvatlevate ning vanadusest puutumata jäetud kehade suunas ning ma kõnnin igaveseks minema. Ausalt. Kui mu armsaim peaks julgema nende poole kas või vaadatagi, rääkimata siis mingisugusest kirelõomast nooruse võitmatu võlu järele, siis ma lahkun, jätan lõplikult hüvasti minu ning Romani suhtega, milles võime küll füüsiliselt koos olla, kuid oma mõtetes oleme teineteisest siiski tuhandete kilomeetrite kaugusel. Jah, loomulikult, siinkohal peaksin ma enesele lubama sügavate mõttekäikude vahel ühe väikese pausi kurvamaiguliseks muigeks – isegi juhul, kui Roman mu hinge maha müüks, kirvega jalad igaveseks mu keha küljest eemaldaks, ei suudaks ma siiski temast lahkuda, sest ma vajan, ihaldan ning armastan teda. Mu süda ning kopsud – õhus hõljuv armukadedushoog lämmatab nad varsti, ma tunnen seda! Ah, küll on neil ikka lõbus! Nojah, üksteise veega pritsimine on ju nii meeletult „naljakas” tegevus, et lööks kas või kohe ise kampa. Peaasi, et nad minu kaunist Romani ei silma. Ma tean, et ka neil ajaks ta pea segamini. Mis asja? Kas mulle ainult tundub nii või on need ebameeldivad näitsikud otsustanud minu mehe suunas ujuma hakata? Oh jumal, oh ei! Mu iha ning armastus – miks nad küll armukadeduse näol mind nõnda piinavad? Romani sukel-dumine sügavale vette näitab õnneks, et plikatirtsukeste olemasolu ei paku talle pinget. Aga ei, nemad ju kohe ei saa teisiti – ainult mõned meetrid lahutavad nüüd minu meest elavatest nuhtlustest. Mis nüüd siis toimub? Roman ujub tüdrukute suunas ning jääb kivi vastu nõjatudes seisma. Hea küll, nüüd on asi ametlik – ma kas lasen liigse närvipinge tõttu üle koor-matud südamel ise seiskuda või kaevun peaga sügavale liiva sisse, et õhu-puudus mu haledale eksistentsile lõpu teeks. Mu armsaim räägib nendega juttu. Millest? Oh, milleks küll ometi? Roman naerab, ma kuulen tema kaunist naeru nende lehtsabadega kõneledes. Ma olen nii vana, nii kahetsus-väärselt vana ning nemad kadedust tekitavalt noored ning elujõulised, kuigi tegelikkuses lahutavad mind neist võib-olla ainult mõned tühised aastad. Üks tüdrukutest ujub Romani selja taha ning lükkab ta nägupidi vette. Hirmnaljakas! Täistabamus! Minu mehe puudutamine võrdub igavese

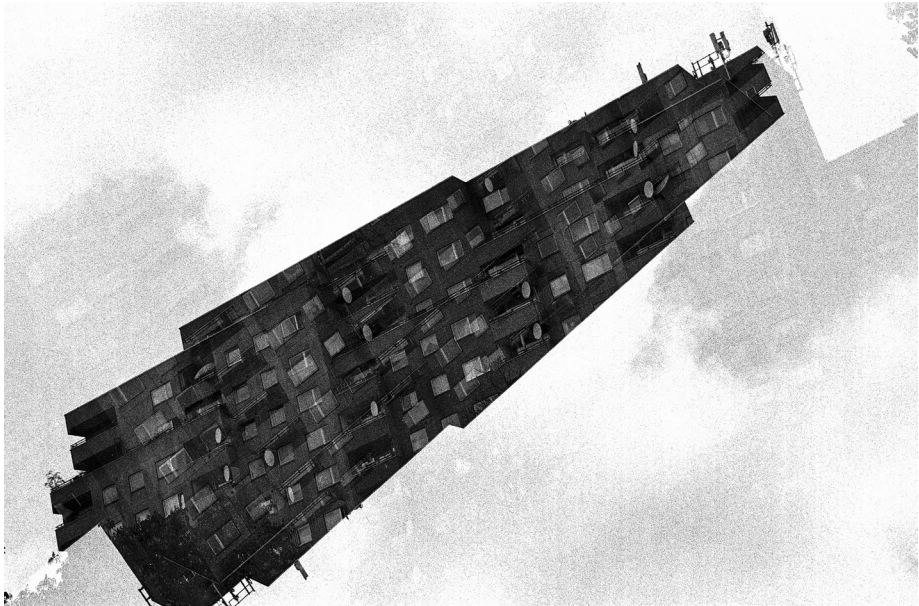
sõjaga! Tõusen kiirustamata püsti ning jalutan väarikalt jalgupidi vette (kuigi tegelikule olukorrale alludes peaksin sõjaväelase kombel üles hüppama, kleidi taskud kividega täitma ning silmigi pilgutamata vaenlaste juurde tormama). Väarikus siiski ennekõike! Kleidisaba kergitades sammun vees edasi-tagasi, vaatan kaunist helesinist taevast, vahelduseks kiikan tuule käes õõtsuva pilliroo suunas ning manan ette valeliku näo, nagu mulle pakuks meeletult pinget imetleda looduse sensatsioonilist ilu samal ajal, kui mingid põlastusväärased plikad minu mehega vees hullavad. Ma ei kannata seda välja! Kas võib tõesti olla, et minu armas Roman ei tunne mind? Võib-olla ta tõepoolest ei saa aru, et see, kui pean teda kas või vähimalgi määral mõne teise naisega jagama, mõjub mulle laastavalt, tükeldab mind elusalt kadunute nimekirja. Miks on küll nõnda raske lihtsalt selg pöörata ning minema kõndida? Eks vahest ikka seepärast, et kui juba kord on siiras käsi ulatatud, on seda väga raske hiljem tagasi saada. Näen, kuidas üks tüdrukutest Romaniga rääkides näpuga minu poole osutab ning Roman millegi peale pead raputab. Kas see peaks mingi nali olema või? Kui Roman raputas eitavalt pead küsimusele: „Kas sa tunned seda naist seal?“, siis ei jää mul ju muud üle kui võtta oma kollane rannalina, lahtised kingad ja jalutada minema, sest tõde on tõde – kui mees ükskõik millises situatsioonis valetab oma kallima olemasolu kohta, siis pole tegemist suhtega, vaid labase näitemänguga. Hea küll, rahune maha ja mõtle järele. Aga küsimus on selles, kuidas on võimalik olla külm ja kalkuleeriv, kui süda peksleb ahastusest ning isegi vere liikumist soontes on tunda? Üks võimalikest variantidest oleks praegu see, et ma ühinen selle lõbusa seltskonnaga, hindan olukorda lähedalt ja objektiivselt ning seejärel palun lehtsabadel viisakalt lahkuda. Kui nad lahkuda ei kavatse, siis ei jääks mul loomulikult muud üle, kui nad juukseidpidi veest välja tõmmata. Teise variandina jääks ma kaldale vaatama, mis edasi saab ja ootaks, mil hing viha üledoosi tõttu kehast ise minema hõljub. Viimane ning vahest kõige arukam võimalus oleks lihtsalt lahkuda ning loota, et armas Roman mulle järele tuleb. Jah, just nii ma teengi! Naine peab alati väarikaks jääma! Ma võtan oma asjad ning sean sammud maantee suunas. Mingi hetk paneb Roman kindlasti tähele, et olen kaldalt kadunud ja küll ta järgneb mulle. Asfalt, mis on päikesest üle kuumenenud, kõrvetab mu paljaid jalgu, just nagu mu kaunis Roman põletab oma kättesaamatuse ja eemaloleva hoiakuga minu ihast ning armastusest valutavat südant. Millal on õige hetk vaadata üle öla, et näha mulle järele sammuvat armsamat? Veel ma igatahes pilku selja taha ei heida, sest see reedaks mind ning Roman saaks kõik relvad, millega mind sihtida, enda

kätte. Ta ei tohi veel teada saada, mida ma tegelikult mõtlen ja tunnen. Armastus Romani vastu tähendab minu jaoks iga päev suremist ja siis jälle taassündi, kuna suhe temaga sunnib mind pidevalt enda põhimõtetest taganema ja neid muutma. Ma sõltun meeletult tema kohalolust ning tema varjatud mõtetest, kuid ma ei taha, et ta seda kõike teaks. Kõnnin kurvist mööda ning heidan lõpuks pilgu tulnud maantee suunas. Teda ei ole. Tee on tühi, mitte ühtki hingelist. On ainult üksnes päike, mis kõrvetab, ja pikk tee koduni.

ARVUSTUSED

KUI (IDEEDE)PÕRGUTI EI ANNA TULEMUSI

Märten Rattasepp

Taavi Jakobson
„Tõeline jumalaosake”
Pilgrim, 2014

2014. aasta debüüdi-preemia sai jagatud ning võidukaks osutus Taavi Jakobsoni „Tõeline jumalaosake”, romaan noorest ja üliandekast Eesti füüsikust nimega Elton Kobar, kelle artikleid tema tarkusest hoolimata miskipärast ei avaldata. Ühel päeval vihastab ta (teadus)ajakirjanduse küündimatuse peale – puhtalt seetõttu, et tema ületamatu intelligentsusega ei arvestata – ning sõlmib oma sõbra Otiga kihlveo, et suudab avaldada vähemalt ühe adekvaatse ja hariva teadusartikli. Seda ta lõpuks siiski ei tee, vaid fantaseerib hoopis goboni-nimelise osakese teemal hulga pseudoteaduslikku häma, mis ta suureks üllatuseks (kokkulangevuste tagajärjel) populaarses nädalalehes siiski ilmub. Sellele järgnevad kokkusattumused eurovoliniku raha jagamisel ning muud seosetud juhused teineteise otsa. Niimoodi lükkub käima noorfüüsiku üdini uskumatu seiklusjutt, mille sattu-muslikkusest täidetud totrusesse kalduvat sündmustejada palistavad banaalsevõitu ja klišeelikud suhtekirjeldused koos rohkete pealiskaudsete kommentaaridega elulistel teemadel. Romaan just nagu jutustaks paljudest asjadest, hõlmates hulka kõnekaid teemasid (veendumused, tegelik-us *versus* tõlgendus, armastus, iha, hirm, süü ja häbi, usk, teadmised jne), aga teeb seda üldiselt üsna kohmakalt ja õõnsalt. Teose maailm pole üleliia mustvalge, ent hakkab ajuti sinnapoole sumbuma; puudu jääb sügavusest, mitme-mõõtmelisusest, isikupärast. Debüüdi kohta pole romaanil ehk vigagi, kirjutatud suhteliselt pädevalt, kuid ülemäära see ka millegagi ei vaimusta.

Goboni ümber keerlev trall iseloomustab suvalise „idee” elujõulisust, kui seda piisavalt nüri järjekindluse ja fanaa-tilisusega korrutada. Niisuguses sžžees võib aduda mõnin-gaid meemi-teemalisi – gobon kui takistamatu (mõtte) viirus – mõjualgeid, n-ö inspiratsiooni tänapäeva virtuaal-maailmast, sest sealsetes kõlakodades võib sarnaseid asju kohata küll (ehkki mitte nii ülepaistutatult kõikehõlmaval moel). Lähiajaloost leidub ka elulisem näide, peategelase kihlveo algtõuge ja goboniga kaasnev melu tuletab meelde

L. Ron Hubbardi ning saientoloogia arenemislugu. Viimasega ühildub jutus ilmuv Püha Siiriuse Ordu: mäletatavasti kasvab Hubbardi pseudoteaduslikust dianeetika-hämast välja terve Saightoloogia Kirik. Kriitikameele puudus ja pime usk saavad Jakobsoni teoses kätte oma tavapäraseid teravad torked, nende kõrval aga tümitatakse vist peaaegu kõiki põhilisemaid valdkondi või ameteid, olgu tegemist meedia, teaduse, poliitika, majanduse, filosoofia, kultuuri vm esindajatega. Omajagu leidub nüüdisaja maailmale sümptomaatilisi kõnepunkte, sellist neoliberalistliku ühiskonna progressiuse, *deus ex machina* laadi revolutsioonimurrangu lootust reaktsioonina maailma hädaolukorrale, kerglasi vastandusi ja dualisme, kiireid lahendusi jmt. Need teemad ilmuvad esialgu suhteliselt ambivalentselt, ent loo kulgedes võib mõningat tänapäeva hukkamõistu aduda küll.

Vinti keeratakse tekstis päris hea meelega üle, mis küllap nii mõnelegi lugejale võib tunduda vaimukas, kuigi tunnistan, et vastupidiselt tagakaane märkusele ei tulnud minult ühtegi naeruturtsatust. Romaani kulg tundub ootamatult küünilise ja groteskse kommentaarina tänapäeva ühiskonna probleemidele. Olgugi et seal leidub mõningaid tabavamaid seiku, on loos esitatavad seisukohad enamasti üleliia üldistavad ja lihtsustavad. Eltoni allakäigu ja mandumise kujutamine süü-häbitunde ja depressiooni voolus on seevastu omajagu huvipakkuv, vähemalt süžee kulgemise järjepidevuse mõttes. Võib leida ka paar asjalikumat vestlust (mõni neist tundub küll rohkem toimetatud monoloogina) ja kõnekamat kirjeldust,

kuidas kuulsusega toime tulla, ent kokkuvõttes on romaan oma erinevate tasandite vahel seilates väga ebaühtlane. Tihtipeale on „Tõeline jumalaosake” lausa vastuoluline ning ennastõonestav, kuna pretensioon „avatud maailmavaatele” polegi nii avatud ega samalaadsele kriitikale immuunne. Niisiis jääb probleemide tegelik kõnetamine ja lahkamine nõrgaks – selle asemel on tooni andmas kummastav vindikeeramine ja grotesksus.

Kui võõrkeelset fraseoloogiat laenata, siis üheks romaani puudujäägiks on ebamäärane *having it both ways* lähenemine. Ühelt poolt need pidevalt esinevad etteheited kõiksugu valdkondade ja inimeste pihta; et meedia on harimatu, otsustajad küündimatud, publik rumal (valitsev idiokraatia) ja vähese huviga, puudub elementaarne analüüsioskus ja kriitikameel, valitsevad populism ja pime usk jne; kuid nende teemadega ei võeta tegelikult midagi ette, need jäävad niisama irisevateks etteheideteks.

Romaani kulg tundub ootamatult küünilise ja groteskse kommentaarina tänapäeva ühiskonna probleemidele. Olgugi et seal leidub mõningaid tabavamaid seiku, on loos esitatavad seisukohad enamasti üleliia üldistavad ja lihtsustavad.

Samal ajal toimub romaanis järjepidev valdkondade või mõttekäikude lihtsustamine ja labastamine, protsesside ja toimemehhanismide vääritimõistmine. Teoses ilmnev arusaam teadusest paistab omajagu pealiskaudne, sest erinevate teadusest tuttavate sõnade-mõistete kasutamine on üleliia ebamäärane, ennekõike „teaduslikkust markeeriv“, ilma et nende mõistete taga lasuks midagi sisulist ja täpset. Väljatoodud „ideedega“ ei võeta tegelikult midagi erilist

„Tõeline jumalaosake“ on kui romaan, mis kehastab ja kehtestab kaootilist, mitte-deterministlikku, minimaalse inimagentsusega maailma, kus kõik on sattumuslike sündmuste loopida.

ette, nad meenutavad rohkem mõistelist *namedropping*’ut, tuttava kõlaga fraaside pildumist. Kirjeldatud fiktsionaalset maailma häirib liigne stereotüüpsus, mis kehtib enam-vähem iga valdkonna representatsiooni kohta – isendite käitumine vastab oodatud klišeede. Oma osa saavad põhilised töö-, ameti-, soo-, usundi- jm stereotüübid. Selles pealiskaudses raamatus valitsevad pealiskaudsed inimesed.

Lse ma ei pahandaks teosega niivõrd jõuliselt ja vihaselt kui kuuldavasti debüüdiauhinna žüriis figureerinud Kivisildnik, kuid sellegipoolest tuleb tõdeda, et tegemist on võrdlemisi keskpärase teosega. Romaan ei ole üleliia vaimukas, ei provotseeri, ei kõneta, ei ütle midagi erilist – on säherdune „keskmiste“ uskumuste ja veendumuste ühtlane, järjepidev loetelu. Justkui oleks võetud läbilõige abstraktsest publikust või rahvast (kellel puudub konkreetsem identiteet peale halli massi) ja sellest keskmisest hekseldatud välja kõige klišeelikumad arvamused, veendumused, uskumused ja käitumismallid, mida hoiab koos üks ebamäärane füüsikateemaline seiklusnarratiiv. Vahele on pikitud pikemaid didaktilisi, loengu või jutluse toonis vestlusi (erinevate peategelaste vahel), mis poole ajast mõjuvad hirmus üleolevalt (n-ö *talking down to the reader*). Fiktsioonimaailma sees tunduvad kõik eriti rumalad, peale ehk Eltoni, Oti ja Gandalfi (s.o Eltoni teadusasutuse juhataja) ja vahest üksikute mõõdamannes mainitud skeptikute ja oponentide, kes aga süžeearenduses mingit edasist rolli ei mängi, sest neid esitatakse stereotüüpselt ebakindlate mõmmidena, kes on suutmatud retoorilise keerutamise ja häma ees veenvaid või kategoorilisi vastuseid välja pakkuma.

Romaani suhtelist igavust, kui sellist ohtlikku sõna kasutada, põhjustab selle kompositsiooniline „etteaimatavus“ ja nõrk poeetilis-stilistiline tase. Mitte, et süžee oleks kindlalt ennustatav, kuid see on enam-vähem *aimatav* – kui üks või teine sündmus lõpuks juhtub, siis kulgeb kõik just ootushorisonile vastavalt. Ei tule mingit ootamatut pööret, raputavat sündmust, lugu kerib turvaliselt ja üldlevinud

motiivide abil edasi. Samal ajal lõhub narratiivi potentsiaalset efektsust toosama läbiv juhuslikkuse-sattumuslikkuse pidev kohalolek: kui romaan on vaid suvaliste kokkusattumuste kadalipp, kaob loost igasugune pinge. Peategelaste tegudel või mitte-tegudel pole (pärast esmast goboni leiutamise algtõuget) peaaegu mingit määravat tagajärge, nad ei saa olla toimijad, sest kõike kontrollib too pealtnäha suvaline saatusekäsi. Kuigi ega ta ju tegelikult niivõrd suvaline¹ olegi, vaid mõjutab jutustuse kulgu ainult kindlas, laias laastus ettemääratud suunas; nõnda paistab saatuse asemel liigselt läbi hoopis kirjutaja mehaaniliselt komponeeriv-kontrolliv käsi.

Mitut puhku esinevad korraga peategelaste „sügavad” vaidlused kaoseteooria, juhuslikkuse rolli, vaba valiku ja determinismi üle. Selles võiks potentsiaalselt kõlada teose loominguline alusprintsip: „Tõeline jumalaosake” kui romaan, mis kehastab ja kehtestab kaootilist, mitte-deterministlikku, minimaalse inimagentsusega maailma, kus kõik on sattumuslike sündmuste loopida. Kuid see tasand ei hakka tervikus orgaaniliselt tööle ning need omajagu õõnsad loengud paistavad teksti ülesehituse taustal pigem õigustusena sündmustiku näilisele suvalisusele ning narratiivse pinge puudumisele.

Eelnevad lõigud tõstatavad küsimuse, kuidas saab tekst olla ühtaegu etteaimatav ja suvaline? Iva on „sündmuste suvalisuse” tähenduslikus mitmetasandilisuses. Süžee kulgemises on adutav, et paratamatult jõutakse välja teatud punktidesse – juhtuvad kindlad sündmused, pöörded, tagasilöögid-edusammud jmt (etteaimatavus, mis tuleneb narratiivi liigsest stereotüüpsusest). Nendesse punktidesse jõutakse pseudo-relevantsete juhuslike (kokkusattumuslike) sündmuste kaudu, mille ainus eesmärk on süžee edasiminekus „vajalik” kuidagi esile tuua või ära lahendada. Suvalisus ilmneb erinevatel tasanditel just terviku tähenduses: suvalised, sest nad „lihtsalt juhtuvad” ilma järjepideva põhjuslikkusega; suvalised, sest neil pole muud tähtsust, nad võiks vabalt välja vahetada mõne muu sündmuse vastu.

Üldiselt jäävad tegelaste hooti esinevad arutelud mõnevõrra poolikuks, ka tõsisitel teemadel ei kiputa tegelikult pealispinna „sügavamale” jõudma. Ennekoike kõlab populaarteaduslik või -filosoofiline sõnade-pildumine. Stiilivõte on lihtne: kui räägitakse füüsilisest, filosoofiast vmt, siis kasutatakse sagedasti selliseid teemasid, märksõnu või retoorilisi taktikaid, mida too abstrahbeeritud „laiem avalikkus” või rahvas enam-vähem

1 Kui täielikku suvalisust visuaalselt esitada, siis tavaliselt tekibki mustriilis (e mulje), sest suvaline paigutus võib olla „ükskõik missugune”. Inimesed ajavad n-ö *static* või *white noise*-i laadi illustatsioonidel kujutatut tihti segi tegeliku suvalisusega. Suvalisus eeldab, et visuaalseks representatsiooniks valitud näitlikustavad osakesed võivadki asuda ükskõik kus, mitte et nad on mõne etteantud valemi järgi ühtlaselt ära jaotatud-paigutatud. Totaalne suvalisus näeb silmale üsna vähe suvaline välja, sest aju osav mustrituvastusvõime sõidab sellest üle.

teab (eeldusel, et on nende teemadega populaarajakirjanduses kokku puutunud või uudistes kuulnud); arutelud aga ei jõua enamikul juhtudel selleni, mida neis valdkondades tegelikult tehakse või arutatakse. Suurte mõistete (mis ammugi tühjadeks tähistajateks kasvanud)² kasutus on ebamäärane ja ebajärjekindel. Lühidalt võiks öelda, et mitte keegi ei räägi nagu oma valdkonna (või ameti) professionaal, kõik esinevad nagu elementaarsusi ja sõnakõlkse väljastavad karikatuurid.

Kui üritan teose esitlusviisi omapära kuidagi defineerida, siis kerkib pähe mõistepaar „etekujutuste realism“ (või naturalism, omalaadne etnograafia?); mis aga tõesti ei lähe oma aineses väga sügavale ega paku märkimisväärsset värskest või kõnekust. Nii et veidi nagu ebaõnnestunud realism/naturalism, mis püüab jõuda kaasaja ühiskonna totaalsuse-
detailsuse lahkamiseni, aga suudab tegelikult taastoota vaid kõige tühisemaid kujutelmi; s.o kollektsioon ülalmainitud iseloomutu halli massi ehk „keskmise rahva“ kõige käibivamaid arvamusi. Sestap tuleb lõppkokkuvõttes välja n-ö mugav ja turvaline kirjandus, mis ei esita veendumus-

tele klišeede vohavuse tõttu ühtegi väljakutset. Kõik on liiga lihtne, liiga ladus, liige ühene. Umbes nagu keegi vestaks mõnd vana, habemega anekdooti, mida on juba mitusada korda kuulnud. Raamatut sisse juhataav Nietzsche tsitaat veendumuste ohtlikkusest küll vihjab, et „kontrollimata uskumuste“ kriitika võiks moodustada ühe romaani kompositsiooni aluspõhja. Selline omamoodi põnev lähenemisnurk ei suuda kahjuks elimineerida lõpptulemuse puudujääke valitud teema kõnekaks kompamiseks. Romaani olmeline, rõhutatult tavaline ja lakooniline stiil ei aita ka kaasa, sest venivad üheülbalised kirjeldused inimeste mõtetest või tunnetest suruvad poeetilise tasandi lössi. Niisuguste „ta mõtles“ kirjeldustaktikate kohta leidub paari aasta tagune hoiatav kommentaar Chuck Palahniuki sulest („Nuts and Bolts: „Thought“ verbs”³, 12. august 2013). Lugemissoovitus kõigile kirjandusega alustajatele. Inimeste mõtete-tunnete reportaaž, n-ö logiraamat käib jõuliselt vastu klassikalisele printsibiile *show, don't tell*, mida on parema puudumisel siiski mõistlik järgida. Ilukirjandus nõuab, et sõnadega tuleb osata maalida maailma, detailides ja nüanssides, tegevustes ja olukordades.

2 Romaanis esineb õigustava argumentina nii mõnelgi korral „lapiku maa uskumise“ tüütu, paljuski üle pingutatud käibetõde. Ammugi on ekslik väita, justkui olnuks tegemist üldlevinud „ebateadusliku“ kujutelmaga, mille päästev valgustusajastu lõpuks elimineeris. Klišeetuleneb suuresti 17.–19. sajandi ideoloogilise suunaga ilukirjandusest, mis üritas kehtestada imperialismi ja valgustuse võidukäiku mittelääne kultuuride üle, samal ajal võimendades hüperboolini „pimeda keskaja“ müüti. Ehkki ajaloos võib leida mõtlejaid, kes kaldusid lapiku maa hüpoteesi pooldama, polnud see nii üleüldine ühti; juba Vana-Kreekas oli kerakujulise planeedi idee väga levinud. Eriti kõnekas näide on Eratosthenes (276 eKr – 195/194 eKr), kes arvutas välja maakera ümbermõõdu (hämmastava täpsusega, eksis kõigest mõnesaja kilomeetriga), planeedi telje kalde ning arvatavasti ka Maa kauguse Päikesest. Arvamus, et minevikuinimesed uskusid maa olevat lapiku, on vaat et rohkemgi levinud, kui „lapiku maa teooria“ ise eales olla suutis.

3 [http://litreactor.com/essays/chuck-palahniuk/nuts-and-bolts-\"thought\"-verbs](http://litreactor.com/essays/chuck-palahniuk/nuts-and-bolts-\).

Üks näide, kus ebaõnnestuvad nii seiklus-süžee potent-
siaalne põnevusefekt kui ka stiil. Mitu korda edastatakse
Eltoni vahelejätmise paanilist hirmu ülepakutud repor-
taazina, kui ta vestleb oma ülemuse vm kõrge ametnikuga.
Mitte väga üllatuslikult jõutakse neil juhtudel välja tehiskliku
tulemuseni, mille kaudu jätkub goboni populaarsust keh-
testav suvaliste kokkusattumuste jada. See kõik võiks olla
asjakohane, kui põhiosa tekstist poleks ometigi tagasivaat-
tes: Eltoni emotsionaalne keeris muutub minimaalse olulisu-
sega ruumitäiteks, kuna sissejuhatav (raamiv) peatükk, kus
teatakse selgeks, et Elton pole pettusega veel vahele jää-
nud, luhtab iga sellise pingeolukorra mõtte. Parimal juhul
antakse nõnda põgusat aimu peategelase iseloomust, ent
see ei toimu poeetiliselt paeluval moel. Elton pole märkimis-
väärselt kaasakiskuv peategelane, vaid välistele jõududele
alluv agentsuseta kuju, kes ei suuda poole ajast adekvaat-
selt reageerida ega sõna võtta (peale üldise eneseõigusta-
mise). Ta loodab alatasa, et teised tema eest otsustaksid.
Passiivsuse põhjenduseks toob ta välja vääriskuse kaitse,
suutmata ähvardava häbi- ja süütundega toime tulla – see
allakäiguspiraal moodustab narratiivi kandvama osa, luues
mõnetise temaatilise ühtluse.

Eltoni karakteriloomel on kummastav, kuna ta on üht-
aegu küündimatu käpard ja ilmne geenius. Mõnd tegelikku
avastust ta teha ei suuda, ent kontrolli alt väljunud vale
varjamisel on võimeline põgusa pingutusega (öösiti, töö ja
eraelu kõrvalt) konstrueerima sellisel tasandil hüpoteese,

**Kui romaan on oma sisu kohta üleliia
pikk, veniv ning etteaimatav, siis
lõpuleheküljed lähevad niivõrd
totraks, et vähemalt saab sellest
kummastusest omalaadse elamuse.**

valemeid ja ülesandeid, väljamõeldud
osakese „lahendamatu võrrandi lahenda-
tavaid harusid”, et lähikondlased midagi
ei taipa ja langevad müsteeriumi lahen-
damise keerisesse. Tänu suhtekorralda-
jale on ta retooriliselt niivõrd võimekas,
et konverentside jagu inimesi on pimes-
tatult võlutud; välja arvatud juhul, kui
süžee nõuab mõnd dramaatilist pinge-
hetke – siis ei suuda Elton end selgelt ja

järjepidevalt väljendada. Eltoni kaastööline ja silmarõõm
Meelike on üsna iseloomutu karakter, selline kena ja korra-
lik, vaikne ja häbelik müürilill. Sarnaselt Eltoniga on ta läbi-
nägelik geenius, ent armust ja kergeusklikkusest pimesta-
tud. Armukolmnurga lõpetab vastuoluline (suhte)ajakirjanik
Julia, kes ühel hetkel (õigustatult) hakkab gobonis kahtlema.
Vandenõumõtte ilmub kompositsiooni veidi mehaaniliselt –
siis, kui narratiivi lahtuvat pinget on tarvis ülal hoida või
veidi juurde tekitada. Üldiselt tegutsevad rollitäitjad oma
käitumises ja otsustustes üsna järjepidevalt, liikudes „ker-
gema vastupanu” teel (sõltumata sellest, et tegemist on

arukate, mõtleivate, analüüsivate inimestega). See tähendab, et nad jõuavad lihtsate järeldusteni, välja arvatud juhul, kui see peaks süžee pingelaengut lõhestama. Näiteks kui Julia üritab lahendada Eltoni ja Meelikese suhteid, ei tule tal hetkekski pähe, et tegemist võiks olla isikliku konfliktiga. Occami pardel lakkab kehtimast, Julia järeldused ei lange kokku tema senise kehtestatud mõtteviisiga.

Kui romaan on oma sisu kohta üleliia pikk, veniv ning (alguses mainitud viisil) etteaimatav, siis lõpuleheküljed lähevad niivõrd totraks, et vähemalt saab sellest kummatusest omalaadse elamuse. Lugu muutub hüplikumaks, grotesk süveneb ning etteaimatavus tõmbub koomale, on jõutud piisavalt sügavale absurdi tuuma. Kahjuks lõpeb romaan, jõudmata eriti kuhugi. Kokkuvõtvalt on „Tõeline jumalasaake” turvaline ning mugav, üsna keskpärane meelelahutus. Lihtne, jälgitav ja kiiresti läbitav, soovitaks vaid mõningaid esmasammude vigu edaspidi vältida. Kompositsiooni ja stilistilise-poeetilise nõrkuse tõttu kaldub igavusse, kuid kindlasti on lugejaid igasuguseid ning teistele võib see kõik sobida. Kas aasta parim debüüt? Eks igaüks otsustab ise. Enda kogemuse pealt võin öelda, et juba need vähesed debüüdid, mis juhtumisi lugemisgraafikusse mahtusid, tundusid sisukamad, stiilsemad ja vaimukamad.

KIIRE PILK HAIGET SAANUD MAJAELANIKELE

Andra Teede

Dagmar Lamp

„Kortermaja”

AS Ajakirjade Kirjastus, 2014

Ajakirjaniku ja blogija Dagmar Lambi „Kortermaja” on kontseptsiooniraamat ehk väga kindla vormiga jutukogu, mille sotsiaalne suunitlus on kaugele näha. Iga jutt – tegevuskohaks järjekordne korter ja tegelasteks selle järjekordsed elanikud – on omaette teemaga, millest võiks sama hästi sotsiaalseid artikleid kirjutada. Raamat kulgeb lineaarselt hilissuvest esimese lume ja talve hakuni.

Kohe esimene korter, number viis, mille tegelased on Liina ja Meelis, laotab meie ette loo pühendumisprobleemidega paarikese düsfunktsionaalsest suhtest. *Liina kükitab köögisaare all, näost punane, ning tunneb end üheaegselt naeruväärse ja hirmununa* (lk 8) on avalause, mis lugejatest külalised kortermajja sisse laseb. Paari lehekülje pärast teame juba, et Liina on köögis peidus, sest Meelise ema ei tea nende *casual*-suhtest midagi ja kuigi tüdruk tahaks rohkemat, teab ta, *et Meelisele pole mõtet midagi ette heita, teda tuleb lihtsalt aktsepteerida täpselt sellisena, nagu ta on*. (lk 12). Kui kardetud ema on korterist välja saadud, vahe-tavad noored mõned laused ja kümnekond minutit pärast loo algust on see juba unustatud, andes just parajal määral aimu y-generatsiooni pühendumisprobleemidest.

Uks järgmisse korterisse number kolmteist avatakse, kui koju saabub pereisa Mattias koos oma lasteaiaelise lapse Alexiga. Samal ajal on end vannituppa lukustanud paanika-hoogude käes vaevlev depressiivikust ema Lee, kes nutab nii kaua vannis, kuni isa lapsega sööb ja tegeleb. Lamp visandab mõne leheküljega piinava suhte tõsiasju – pärast lapse sünni suutis ema last vaid imetada, hiljem peitis end nädalateks pimedasse vannituppa, tema kõrval on heroiliselt kõike enda õlul kandev isa, kes *ei osanud ettegi kujutada, mida enda sidumine sellise diagnoosiga naisega temale tähendab* (lk 20). Lõpuks jõuab kätte selle nukra perekonna järjekordne tavaline õhtu: laps läheb magama, Mattias veenab Lee vannitoast väljuma ja mõtleb, et räägib järgmisel päeval naise arstiga, pigistades samal ajal toetavalt oma kaasa kätt. Jääb küll veidi segaseks, kas selle jutu lõpulauseks on meelega valitud kultusromaanis „Tuulest viidud” viimane lause ja mida selle tähendusväli kolmeteistkümnenda korteri jutule juurde annab, kuid sellest küsitavusest hoolimata

on tegemist väga liigutava stseeniga, mis paneb mõtlema noorte emade raskele elule ja depressiooni diagnoosiga inimeste riskidele pere loomisel.

Järgmine lugu ja korter tutvustab meile hemorroidide käes vaevlevat vanahärrat Evestust, kes jalutab maja ees oma kaelarihma rakendatud kassiga. Mees on vana ja üksik, kannab kaabut ja tekitab lugejas mõõdukalt kaastunnet. Sealt edasi jõuame üheöösuhtest ärkava noormeheni korteris number 11, kuhu Mirelli-nimeline tüdruk baaridest korjatud tüüpe lukustab. Siis kirjeldatakse teismelist poissi, kes saab teada, et tema ema on lesbi. Sellele järgneb üksik naine, kelle abikaasa on teinud hiljuti enesetapu, rikaste välismaa meeste poolt prostitutsioonilõksu püütud tüdrukud ning keskealine pereisa, kellega tema bioloogiline ema aastakümnete pärast ühendust võtab.

Nii need peatükid lähevad, igaühel kanda üks väga kindel, enamasti sotsiaalselt terav teema, mida avatakse kergelt ja vaevata. „Kortermaja” ongi meedias võrreldud luku-auguga¹, millest naabrite ellu kiire pilk heita, et siis kohe jälle oma asjadega edasi tegeleda.

Umbes poole raamatu peal, kuhu olemegi praeguse lugude loetlemisega jõudnud, tabab lugejat jõuetu soov paluda autoril see vägivaldne ja ülimalt korrektse vormi järgimine lõpetada. Iga kuue-seitsme lehekülje tagant uuesti, tundmatute tegelaste, ootamatu olukorra juurest alustamine on küllaltki väsitav ja tihti on järgmist juttu lugedes palju rohkem huvi selle vastu, mis eelmises edasi sai. Raamatus ei ole seda kirjas, aga tegelikult on need „Kortermajaks” kokku saanud Lambi tekstid varem ilmunud aastal 2013 ajakirja Naised järjejutuna ja loomulikult nõudis järjejutu vorm just sellist teksti, mis oleks piisavalt iseseisev, et ajakirja juhuostja saaks loost aru, ja samas ühtne, et tellija tajuks mingisugust tervikut. Lamp on varemgi oma järjejutud raamatuteks vormistanud („Õöd kollases autos”, Varrak, 2010; „Õun ära süüa”, Pegasus, 2007) ja talle sobib selline distsiplineeritus. Ometi ei tundu see olevat kõige sõbralikum vorm lugejale, kes loeb raamatut järjest ja kiindub mõne korteri elanikku rohkem kui teisesse. Sellisel juhul tekib lugejas soov saada teada, mis edasi saab.

Kõige olulisem romaan novellides, mis Eestis on ilmunud, on kindlasti August Gailiti „Toomas Nipernaadi”, mille autor on žanri juba alapealkirjas ära märkinud. See sõnapaar kõlab prestiižikalt, aga tegelikult tähendab ju vaid, et lühivormide kogumik moodustab kas korduvate tegelaste, tegevuskohtade või teemade tõttu tervikliku loo. Millegipärast tundub, et Lamp ei ole „Kortermaja” kirjutades just eriti palju Gailiti peale mõelnud ja lähtub pigem teatavast teleseriaali-loogikast. Lamp

1 Sander Silm. „„Kortermaja” kui lukuauk”. – Õhtuleht 29.06.2014.

on ajakirjanikuna kirjutanud näiteks uute sarjade tutvustusi², ta on oma kirjutistes mitu korda maininud, et peab sellisest meelelahutusvormist lugu ja seeläbi on talle kindlasti hakanud külge ka teatav õrritav, vaatajat õnge otsa püüdev stiil, mis edukal seriaalil olema peab. Ja kui võtta „Kortermaja” 27 peatükki seriaali osade kirjeldustena, on need päris head, kuigi kipuvad pigem pilootosa rolli mängima, jättes palju otsi lahti.

Lamp on ajakirjanikuna kirjutanud näiteks uute sarjade tutvustusi, ta on oma kirjutistes mitu korda maininud, et peab sellisest meelelahutusvormist lugu ja seeläbi on talle kindlasti hakanud külge ka teatav õrritav, vaatajat õnge otsa püüdev stiil, mis edukal seriaalil olema peab.

Samas ei saa öelda, et autor eelnevale üldse tagasi ei vaataks, sest raamatu lõpus on kaks peatükki, mis varasemaid jutte edasi avavad. Meile tutvustatakse vastasmaja korteris elavat Peetrit (lk 147), kes mingil põhjusel kortermaja tegelaste tegemisi jälgib, arhiveerib ja üles pildistab, ning esimese korteri vana naisterahvast Leilit (lk 178), kes koridoris hääli kuuldes majarahvaga rääkima läheb. Nendes peatükkides selgub, mis on saanud nii mõnestki tegelasest, näiteks Vaike, Virve ja Virge vanaldasest emast, keda heal järjel tütrede enda juurde võtta ei taha (lk 83)

ja kes oma loo viimases lauses *rõõmsalt ja itsitades nagu koolitüdruk* teatab, et tal on kavas käiku lasta *plaan B* (lk 89). Samas jätavad need kiired lahtiste otsade kokkusõlmimised raamatu lõpuosas ikkagi lugeja hinge kerge pettumuse, sest neis puudub enamik lubatud intriigidest ja põnevusest. Pigem on tunne, et autor on samuti märganud, et eelnevate juttude jätkuks on vaja veel mingit infot anda, aga korraliku ja lahti kirjutatud puändi aseainena kipuvad need veidi niruks jääma.

Sarnaselt V-täheliste tütardega hakkab ka mõnes teises loos silma teema, mis paistab Lambile eriti korda minevat. Selleks on perekonnaliikmete mahajätmine, mille erinevaid vorme mängitakse paljudes lugudes uuesti ja uuesti läbi. Lambil korduvad pidevalt stseenid, kuidas lapsed oma vanematest ilma jäävad või neist emotsionaalselt kaugenevad ning kuidas täiskasvanud üksteisele haiget teevad. Kõige teravamad jutud on vanast Kalmerist (lk 109), kes leinab isadepäeval viina juues surnud suhet oma teismelise tütreaga, ja Tiinast (lk 122), kes kardab oma vägivaldse eksi naasmist ühisvaras korterisse. Loomulikult oskab Lamp ajakirjanikuna selliseid elulisi hetki ära kasutada, aga ometi jääb neid üksinduse, hirmu, kahetsuste, perevägivalla ja möödarääkimiste lugusid järjest lehitsedes tunne, et autor on väga palju haiget saanud. Et tegemist ei ole ainult meisterlikult hingedriipivaks

2 D. Lamp. „SUUR ÜLEVAADE: selle hooaja uued sarjad: mida võtta, mida jätta?”. – Öhtuleht 22.10.2014.

keeratud olukordadega, vaid seal aimub midagi kurvemat ja tähtsamat.

Delfi kolumnides³ ning pikaajalises ja väga isiklikus blogis⁴ on Lamp juba aastaid avalikult rääkinud oma võitlusest depressiooni, magamatuse, lahutuste, üksikemaks olemise ja rahanappusega. Autori isiku mõistmiseks annab koodi juba tema esimene, päevikuvormis raamat „daki.elab.siin”, mis ilmus perekonnanime Reintam alt. Ma tean küll, et õige oleks ilma igasuguste mööndusteta ilukirjandust ilukirjandusena käsitleda, aga mõndade autorite puhul on seda väga raske teha, eriti kui nad ise endale just vastupidist kuvandit loovad. *Alguses arvas Tiinagi, et tegu on naljaga. Mingi öudse naljaga, mida universum tema kulul mängib, muundades abi-kaasa, keda ta kunagi südamest armastas, mingiks ... loomaks, hullunud loomaks, kelle silmadest lööb tuld ja kes rapsib sarvedega kõikjale, peaasi, et Tiina pihta saaks. Peaasi, et Tiinal oleks valus* (lk 124). Nii kirjeldatakse eksabikaasat, keda naine hirmuga koju ootab. See hirm meenutab tekste, mida leiab Lambi blogis või artiklites – neis tõsisemates. Sama moodi on seda sidet lihtne leida näiteks loos, kus üksikemad kolivad rahapuuduse pärast kokku (lk 153). Igal juhul hakkab lugedes väga kahju nii Tiinast kui ka autorist, kes on olnud säärasele emotsioonidele piisavalt lähedal, et nendest kirjutada.

„Kortermaja” keel on märkimisväärselt eluline, kaasaegne ja rikas. Kaasaegsus tuleb loomulikult moodsate väljendite, kõnekeele ja slängi kasutamisest. Samuti on tegelaste otsekõnes palju inglise keelt, mille osakaalu üle võiks ju viriseda, kuid samas saab autori kaitseks öelda, et paratamatult on anglitsismid ja võõrkeelsed väljendid osa meie (noorte) sõnavarast ning kuigi see ei ole esteetiliselt eriti kaunis, rõhutab see tõepoolest teksti loomulikkust. Teine ohtlik asi on släng. Lambi tegelased *diilivad* eluga ja *händlivad* asju (lk 15), nad pakuvad tüdrukutele välja *ühe kiire blõuka* (lk 36) ja *tšekkavad kella* (lk 128) ning niisuguses vormis toimib see kõnekeelsus päris hästi. Lamp tunneb eeskujulikult praegusaja keelt, tema sõnalühendid ei tekita

võõrastust, kuid panevad mõtlema sellele, et näiteks kümne aasta pärast võib olla „Kortermaja” lugeda üpris piinlik sel lihtsal põhjusel, et släng vananeb kiiresti. Seevastu neutraalne keel võib üpris värselt mõjuda ka aastakümnete pärast, kuigi ta ei saavuta kunagi erilist meeldejäävust või isikupära.

Võib-olla ongi just see kõnekeelsus, autori stressivaba olek ja hästi tugevalt silma paistev pretensioonitus – ei anta hinnanguid, ei tsiteerita klassikuid, puudub igasugune autori üleolek

3 Vt. D. Lamp. „Dagmar Lamp: antidepressandid päästsid mu elu (ja võivad päästa ka sinu oma)”. – Delfi 26.02, 2013; <http://naistekas.delfi.ee/persoon/daki/dagmar-lamp-antidepressandid-paastsid-mu-elu-ja-voivad-paasta-ka-sinu-oma?id=65740950>.

4 D. Lamp. „depressioonirindelt”. – Dakiblogi 14.09.2011; <http://daki.tahvel.info/2011/09/14/depressioonirindeilt>

nii tegelastest kui ka lugejast – põhjuseks, miks Lambi „Kortermajast” ei saa kunagi ei Kultuurkapitali aastaauhindade nominent, tähtsate kultuuriväljaannete vaatlusobjekt ega, vabandan otsekohesuse pärast, tõsiseltvõetava eesti kirjanduse osa. Lamp on lihtsalt üks neist autoritest (ja ilmselt oleks samasugune ka siis, kui tema tegelased ei räägiks kõnekeeles), kelle teoseid kutsutakse halvas mõttes „naistekateks” või ajaviitekirjanduseks.

Lambil on potentsiaali saada täiesti arvestatavaks eesti romaanikirjanikuks, kui ta ainult võtaks pikema proosa ette, ei müüks oma tekste odavalt naisteajakirjade järjejuttudeks ja suudaks sealjuures säilitada oma mängulisuse, lõbususe, elulisuse ja ka selle hästi kurva ja vägivaldse fooni, millele kõik tema kõige tugevamad lood toetuvad.

Sama on juhtunud paljude väga heade kirjanikega, kes mingil põhjusel teatavat tunnetuslikku tõsiseltvõetavuse künnist ei ületa. Näiteks Marta Karu, kelle 2008. aasta „Umbes ülehomme” on äärmiselt tugev raamat, või Mae Lender, kelle 2011. aasta „Eleanor” kannatas täiesti väärimatult sama saatuse käes. Neid autoreid nagu polekski. Ja ma ei mõtle siinkohal seda, et mõlemad mainitud kirjanikud kasutavad pseudonüüme.

Eks Lamp teab ise ka, et kirjutades peamiselt väljaannetesse nagu Delfi, Õhtuleht või tema isiklik igapäevablogi, satub ta kirjanike hulka, keda Loomingud-Vikerkaared, rääkimata Eesti Kirjanike Liidust, ei tunnusta. Aga „Kortermajast” paistab välja eriline tundlikkus, mis just sellel autoril on ja mida „päris” või staažikatel kirjanikel tihti olema ei kipu. Lamp oskab karaktereid võluvalt välja joonistada ja muudab nad lugejale lähedaseks. Ajakirjandusliku vaistuga suudab ta leida ja välja pakkuda olulisi lugusid praeguses Eestis. Edukal romaanikirjanikul on vaja just neid oskusi.

Lamp on väga hea kirjanik, aga tema teosed saavad vastukaja peamiselt vaid Õhtulehes ja blogides ning ma ei usu, et isegi kui ta tahaks saada „päris” kirjanikuks, teda kuigi kergelt tõsisesse siseringi lubataks. Samas olen kindel, et Lambil on potentsiaali saada täiesti arvestatavaks eesti romaanikirjanikuks, kui ta ainult võtaks pikema proosa ette, ei müüks oma tekste odavalt naisteajakirjade järjejuttudeks ja suudaks sealjuures säilitada oma mängulisuse, lõbususe, elulisuse ja ka selle hästi kurva ja vägivaldse fooni, millele kõik tema kõige tugevamad lood toetuvad. Noortest naistest romaanikirjanikke on nagunii praeguses Eestis väga vähe ja üks krambivaba, jalgadega maa peal seisev lisandus neile on ainult tervitatav.

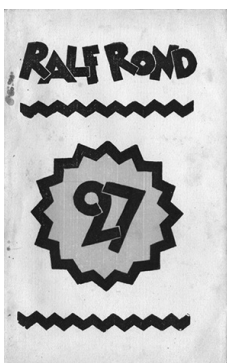
RONDI LUULE MORAAL

Tõnis Parksepp

Ralf Rond

„27”

Vironia, 1923

Kirjanduse ja moraali vahekord on inimesi alati paelunud. Tasub meenutada kuue aasta tagust ETV luulesaadet. Seal luges Maarja Kangro ette luuletuse, milles ta kujutas ebatsensuurse sõnaga liiklusmärgile joonistatud hobuse suguliiget¹. Muidugi tekitas see osas vaatajatest suure pahameeletormi. Ja kuigi järgnenud arutelu, mis on kunstis (ja Rahvusringhäälingus) lubatud, ei olnud oma olemuselt midagi uut ega kordumatut, on see siinkohal märkiline, sest tihti piisab ainuüksi ühest „valest” sõnast, nihutamaks vastuvõtja fookust luulelt moraalile. Keskseks kerkib küsimus luuletuse sobilikkuse, mitte selle olemuse kohta. Hindamiskriteeriumiks saab luuletuse terviku asemel selle üksik sündsusetu koht.

Sellised probleemid tõusid esile ka Siuru tulekuga eesti kirjandusmaastikule. Nimelt olid enamikule tollasest publikust Marie Underi ja Henrik Visnapuu avameelsemad värvid liiga erootilised või lausa ropud. Eks ikka seetõttu, et asi keerles nendes teadagi mille ümber: Visnapuu öhkas alasti naiste poole ja Under nõustus, et *riidetult on siiski kaunim naine*². Tänapäeval mõjuvad need üsna süütutena, aga kaasajal lõhkusid moraalinorme. Siuru tulekust ajendatuna kirjutas kunsti- ja kirjanduskriitik Rasmus Kangro-Pool 1921. aastal raamatu „Kunst ja moraal”. See oli esimene pikem eestikeelne käsitlus loomingu ja kõlbluse vahekorradest. Nagu arvata võib, lõppeb Kangro-Pooli arutluskäik, milles tuuakse muu hulgas hulk näiteid sarnasest kõlbluspiiri ületustest maailmakirjanduses, üsna tänapäevase arusaamaga – kunsti hindamisel tuleb lähtuda kunsti enese seisukohtadest³. Esmatähtis on, kuidas iga teos iseseisva süsteemina töötab, mitte selle vajadus vastata kunsti välisele normidele.

Eks seda imelikum ole Ralf Rondi juhtum. Vaid kaks aastat pärast Kangro-Pooli vihiku ilmumist algas Rondi esikluulekogu „27” (1923) üle pikk kohtuprotsess, mis neli aastat hiljem (1927) tipnes otsusega kogu arestitud tiraaž kõlblusevastase sisu tõttu hävitada. Kuigi see ei olnud eesti kirjanduselus viimane selline juhtum⁴, oli see

1 Vt <https://arhiiv.err.ee/vaata/luuletus-maarja-kangro-liiklusmark>.

2 Marie Under. „Ekstaas”. – Sonetid. Tallinn: Siuru, 1917, lk 22.

3 Rasmus Kangro-Pool. „Kunst ja moraal”. Tartu: Varrak, 1921, lk 66.

4 Aastal 1934, vaikival ajastul, hävitati pea kogu tiraaži ulatuses Edgari Hiiesaare romaan „Purjus väärjumalad” (1934). Tegemist oli noorsugu laostava ja riiklikku korda ohustava romaaniga. Vt Liivi Uuet. „Edgar Sein ja purjus väärjumalad”. – Tuna 2/2000, lk 90–94.

kindlasti üks markantsemaid. Luuletuste autor, kodaniku-nimega Jaan Kurn, oli elukutselt õpetaja ja maailmavaadetelt vasakpoolne⁵. Tegemist oli võrdlemisi tagasihoidliku mehega, kelle luulekogus esines küll naiste madaluse aadressil liialdatud kujundlikkust, kuid mis oma kanguselt ei olnud midagi seninägematut. Nagu kirjeldab Jaak Urmet, oli raamatu konfiskeerimise-hävitamise peamine põhjus hoopis mittekirjanduslik – Kurn ei saanud läbi kohalike poliitikutega⁶. Olgu kuidas on, aga protsessiga viidi tähelepanu lõpuks luulelt ikkagi moraali juurde. Ka tänapäeval tuntakse Rondi eelkõige teda saatnud poleemika kaudu ja vaid harva jõutakse luuletuste juurde.

Isegi kaasaegse kirjandusringkonna jaoks tõusis Rond orbiidile alles pärast kohtuvõimude käsku (09.10.1923) tema teos raamatukauplustest ära korjata. Kuid olenemata teose ümber käinud õhevil saginast⁷ suhtus kriitika „27sse” soovivalt, aga leigelt. Peamiselt toodi välja Rondi võlgnevus teistele eesti luuletajatele. Kõige enam osutati August Alle, Henrik Visnapuu ja Johannes Barbaruse mõjudele. Samuti Vladimir Majakovskile. Konks on siin muidugi selles, et kõikidele nendele autoritele on Rondi teoses üsna otsesed viited. Allest, Visnapuust, Barbarusest on „27s” olemas rohkem või vähem õnnestunud epigrammid. Majakovskilt on Rond oma värsikogusse tõlkinud viis luuletust. Järelikult mõnes mõttes lähtusid kriitikud ilmselgest, aga esitasid seda kui luuletaja puudust. Üsna üksmeelselt arvati, et tema värsid on algaja katsetus ega kujuta endast printsiipsaalselt uut nähtust⁸.

See lõi muidugi võimaluse teost kaitsta. Kohtuprotsessi ekspertkomisjongi arvas, et tegemist on algaja tööga, mis ei vääri hävitamist, sest ei kirjelda midagi enneolematut. Komisjoni esimeheks olnud Friedebert Tuglas võttis otsuse kokku nii: *Ralf Rondi „27” on keskmise kirjandusliku väärtusega teos. See on algaja töö, kelle sihiks kirjandusliku väärtuse taotlemine. Tema eeskujuks on olnud V. Majakovski. Sellega on ta püüdnud Eestisse tuua uut kirjanduslikku laadi. Kuid ühes sellega avaldub üldine robustne õhkkond, eriti Narva tööstuslinnas, mis autorit tema väljendustes on mõjutanud. Sellepärast võivad üksikud naturalistlikud laused lihtsameelseis lugejais võõrastust äratada. Kuid sellelaadilisi lauseid, kõnekäändusid ja sõnu leidub nii maailmakirjanduses kui ka eesti vanemas ning uuemas kirjanduses, näiteks ka Piiblis. Ralf Rondi raamatus mõjuvad nad aga silmatorkavalt just sellepärast, et on vähestele lehekülgedele kokku kuhjatud.*⁹

Rondi luulekogu pealkiri „27” viitab seal avaldatud luuletuste arvule. See kirjanduslik laad,

5 Täpsema eluloo leiab Jaak Urmeti koostatud Rondi valik-kogu „Naised kirkilised” põhjalikust järelsõnast. Vt Jaak Urmet. „Nüüd kiren häälel wastsel, too-re!”. Ralf Rondi avastamas”. – R. Rond. Naised kirkilised. Tallinn: Tänapäev, 2008, lk 104–110.

6 Samas, lk 109.

7 Tollases ajakirjanduses on kirjeldatud, kuidas suure huvi tõttu Rondi luulekogu lausa käsitsi paljundati. Vt Oskar Kruus. „Kuidas tuli Majakovski Eestisse”. – Keel ja Kirjandus 10/1965, lk 580.

8 Samas, lk 579.

9 Friedebert Tuglas. Valik kirju. – Loomingu Raamatukogu 1986, nr 1/2, lk 83.

mida ta propageeris, oli peamiselt naturalistliku sisuga (tihti eepiline) vabavärss, mille rohkamat olemust peab Urmet õigusega väärtuslikuks ja eesti luulepilti rikastavaks¹⁰. Temaatiliselt on suur osa tema luuletusi kantud luulemina pettumusest naistes ning usu kaotamisest kõrgemates instantsides (riigikord, jumal, tollane Siuru luuleparnass jt). Noorele luulele omaselt esineb seal ekspressiivseid ja jõulisi kujundeid koos vajadusega ennast manifesteerida. See

Luule mõistmiseks ei piisa ainult küsimustest selle sobilikkuse kohta. Seda enam, et kunst peaks ideaalis alati veidi piire nihutama.

provotseeriv lähtepunkt kinnistab aga osa lugejate tähelepanu (sarnaselt Kangro suguliikme kujutamisega) ainult luuletuste üksikosadele. Näiteks kui Rond kirjutab, et naine on *igal tutvustusel neitsi / ja jumalagajättel hoor* (lk 28), siis mõjub see väljakutsuvalt. Samuti on võõrastav naise võrdlus emakese maaga, kel *ükskõik, / kes, kuidas torgib katki ta kamara* (lk

25). Lisades siia juurde luuletaja ennast teistest eristava minakuvandi, võib tulemus olla üsna ülbe: *Nüüd kiren häälel wastsel, toorel, / kuis kohane on hommikkukel noorel. / Kuid issand, anna tarka mõistust, / meelt, / et oskaks õigel ajal panna lõõga / keelt – et kui wanaks saan, / halliks lään, / arust jään, / ma ei todiseks, / podiseks / nagu Under, Suits, Grünthal ja / Wisnapuu / waid kui mõistlik wanake suluks oma / hambutu suu* (lk 63). Ent luule mõistmiseks ei piisa ainult küsimustest selle sobilikkuse kohta. Seda enam, et kunst peaks ideaalis alati veidi piire nihutama.

Pole alust öelda, et seesuguses kujundlikus liikumises (ironiast hüperboolini), mis „27st” võib leida, puuduks oma võlu. Kõigepealt lööb Rond sarnaselt paljude teiste noorte autoritega platsi puhtaks¹¹. Oma osa on siin küll noorte (mees)luuletajate sümptomaatilises eitamises, et nemad ei olegi esimesed, kes ühel või teisel teemal sõna võtavad. Selle illustratsiooniks sobiks siinkohal Alle epi gramm „Egoeenius”: *Eestis egogeeniust / noorelt põevad poeedid. / Trummid, fanfarid, trompeedid – / nii võib muusat teeni just! // Pisut Liivi juubeldust, / mikro-, makro-, nekroloogid / ja proloogid, kohvid, koogid, / ripatspiitsa liputust*.¹² Rondi puhul ei ole muidugi päris täpne öelda, et ta varasemat luulelugu ei teaks või ainult eitaks. Näiteks Alle puhul toob ta esile just sellesama „Carmina Barbata”, mis muu rämpsus seest vääriks Noa laevale päästmist (lk 48). Kuid küsimus ei olegi selles, kas Rond oli varasema eesti luulega kursis või mitte, vaid selles, mida uut ta enda luuletustega olemasolevasse kirjandus konteksti juurde tõi. Ja kuigi tema iroonilised pilgud

10 Täpsema eluloo leiab Jaak Urmeti koostatud Rondi valikkogu „Naised kirglised” põhjalikust järelsõnast. Vt Jaak Urmet. „„Nüüd kiren häälel wastsel, toorel”. Ralf Rondi avastamas”. – R. Rond. Naised kirglised. Tallinn: Tänapäev, 2008, lk 104–110.

11 Osutades muidugi „27” alguses, et *prohv et ei ole ma* (lk 9).

12 August Alle. Carmina Barbata. Tartu: Odamehe Kirjastus, 1921, lk 41.

todisevatele / podisevatele eelkäijatele on päris tabavad, ei olnud need Alle epigrammide tõttu eesti lugejate jaoks midagi ennenägematut.

Nagu märgitud, keerleb Rondi luule üsna otsekohe- sel viisil naiste madaluse ümber¹³. Muidugi äratas see tol- lal palju tähelepanu ja tekitas võõrastust. Aga samas oli kaasaegsetel kriitikutel üsna lihtne osutada, et Visnapuu on seda kõike juba teinud. Tuletades siinkohal meelde kas või Visnapuu obstsöönset *jalge vahe limu*¹⁴, saab öelda, et vähemalt šokeerimise mõttes oli Rond eesti kirjandusruumi hilinenud. See kogemus oli lugejatel juba olemas. Ometi ei saanud ei tollal ega saa ka nüüd hinnata luulet ainuüksi selle järgi, kes on asju vängemalt sõnastanud.

Ühelt poolt peitub Rondi väärtus kindlasti tema rohma- kas vabavärsis, mis tollases Noor-Eesti järeltuules mõjus kui stilistiline viga ega saanudki talle suurt poolehoidu teki- tada. Teiselt poolt võib märgata üht kujundlikku mustrit, mis Rondi luuletustes ikka ja jälle kordub. Tema luuletuste nurgakiviks on poeetiline liialdus ehk hüperbool. Näiteks üks tugevamaid „27” luuletusi „Sõja päevil” kerib lugeja ees võimendatud pilte sõjakoledest: *Ülewal õhu seen / ujusid pommid kui haugid ween / ja seurasid, kuidas ragi- nal / kuulipildujad purelid all, / kuidas, tabaden roomajaid meeste / kette, / pilluti wallidelt teraskonfette, / kuidas, tuge- den liiwasse purustet / päid, / paljud külmalt, ükskõiksest päält waa- / tama jäid / hullu nalja*. (lk 39). Kuigi luuletusest on võimalik välja tuua mitmeid erinevaid üksiktroope (võrdlus *pommid kui haugid vees*; personifitseerimine *purelev kuuli- pilduja*; metafoor *meeste kett, teraskonfett* jne), loovad nad üksteise otsa kuhjatuna ekspressiivse ja sarkastilise (*hull nali*) pildi sõjakoledest. Luuletus on oma toonilt midagi väga sarnast Johannes Barbaruse „Katastroofidega”¹⁵, ent

sarnaselt oma eelkäijaga keerab see sealt edasi vaid vinti peale¹⁶ ega paku enam erilisi pöördeid või muutusi. Lõpustroof *Rahulikult / magawad noored naised ainult. / Nende roosa liha / ti- neks tallatu, / kaagutab trööstiden edew, wallatu: „Muneme uusi”*. (lk 42) mõjub uue temaatilise tasandi (naiseteema) asemel hoopis järjekordse liialdusena. Hüperbool saab tühjendatud, aga luuletuste peatoon ei paku variatsioone.

See muidugi ei tähenda, et „Sõja päevil” oleks halb luuletus, otse vastupidi. Või Rondi luulekogu mõjuks tervikuna ebaõnnestunud, seda kindlasti mitte. Pigem väärib Rond tunnus- tust. Kuid vaadates värsikogu kujundlikku kallu- tatust hüperbooli suunas, tuleb tõdeda, et mingi kunstiline tasand jääb Rondil siiski saavutamata.

13 Seda kinnitab ka tema järgmine luulekogu. Vt. R. Rond. Naine. Narva: Er-ku-la, 1926.

14 Henrik Visnapuu. Hõbedased kul- jused. Tallinn: Varrak, 1920, lk 20.

15 Johannes Barbarus. „Katastroofid”. Tallinn: Auringo, 1920.

16 Siinkohal peab küll mainima, et Barbaruse „Katastroofide” pühen- dus Minu naisele / armastuses (lk 5) loob võõristava kontrasti terve luulekogu sisuga, mis vaatab aja verist nägu – tapmisbakhanaali (lk 7). Selline kujundlik paradoks jääb Rondi luulekogu ühesuunali- ses sidususes saavutamata.

Ekspressiivsus ja jõulisus on omal kohal, ent olles ainsaks kujundikeeleks, hakkavad nad ennast mingist hetkest alates tühistama. Kuigi Rondi luule väärib mäletamist ka ilma „27t” saatnud skandaali taagata, ei mõju naiste ühesugune tallamistroom enam ühtäkki värskendava kunstilise võttena, vaid väsitava kordusena. Mõeldes nüüd veel korra Ralf Rondi rollile eesti kirjanduskaanonis, tundub loo moraal olevat – tasakaalukamalt jõuab kaugemale.

AUTORID

Eda Ahi (25)

on sedapuhku õnnelikus
vahendajarollis.

Janar Ala (35):

„Õppinud olen Tartu Ülikoolis ajakirjandust ja semiootikat. Ametikäik on olnud järgmine: raamatupood, vabakutseline, Aktuaalse Kaamera kultuuriuudised, Postimehe kultuuritoimetaja. Sügisel ilmus mult miniatuuridekogu „Ekraanirituaalid“, millel läks täitsa hästi. Võimalik, et proovin kunagi veel midagi kirjutada. Lemmiktegevused on linnade äärtes kolamine ja kodus elamine. Meeldib, kui saab ka nalja.”

Guido Catalano (44)

sündis Torinos ja on endiselt elus. On avaldanud kuus luulekogu, raamatust „Ma armastan sind, kuid võin seletada“ („Ti amo ma posso spiegarti“, 2013) on pärit ka käesolevad tõlked. Igale aastal jõuab ta jalustrabavalt esineda üle saja korra. Kui mõtlema hakata, on see ju täitsa hullumeelne. Rikkaks pole ta veel saanud ja see on veelgi hullumeelsem. Aga nagu öeldud, kõige hullumeelsem on ikkagi see, et ta on veel elus.

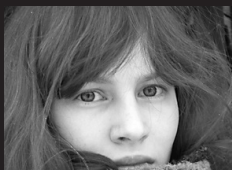
Piret Jaaks (34)

tunneb kirge inimhinge anatoomia vastu, mida realiseerib artikleid, näidendeid ja lühijutte kirjutades.

Kristjan Haljak (24):

„Zveck! Zveck! Zveck!”

Hanna Kangro (28)

on olude sunnil triivunud luulest kaugemale, aga püüab siiski *comeback*'i teha.

Hanneleele Kaldmaa (22):

„Püüan kirjutada maailmast, nagu ta võiks olla, ja ei saa ega taha lootust jätta, et võib-olla selline ongi. Kus lood saavad aeg-ajalt tõeks.”

Berit Kaschan (29):

„Mulle meeldib mõelda, et kui ma kirjutan, siis muutun natuke paremaks inimeseks. Sest võtan siis aja maha ja suudan mingitesse nähtustesse rohkem süveneda. Ja noh, eks paberil on ikka julgem mõned vaatenurgad läbi proovida enne, kui nad päriselt omaks võtta. Eks näis siis.”

Maian Kärmas (36)

on raadiotoimetaja ja laulukirjutaja-laulja. 2014. aastal andis ta välja eesti luulele pühendatud plaadi „Sõnalõimijad“. Värskes Rõhus ilmus tema luulet eelmisel kevadel.

Heili Naat (22):

„Kõrg kirjutamise vastu on saatnud mind peaaegu terve elu. Leian, et kirjutamises peitub vabastav ja teraapiline mõju hingele ning aitab erinevaid mõtteid seada esteetiliselt nauditavasse vormi ja samuti avab see ukse piiritusse fantaasiamaailma, milles kõik on võimalik.”

Bernard Quiriny (36)

sündis Belgias. Ta õpetab Bourgogne'is õigusteadust ja teeb mitmetele ajalehtedele kaastööd. On avaldanud kaks romaani, kolm novellikogumikku ja essee kirjanik Henri de Régnier'st. Novell „Igavesti vintis” on pärit kogumikust „Lihasedõjad lood” („Contes carnivores”, 2008; raamat pälvis Victor-Rosseli, Marcel Thiry ja Style preemia). Äsja ilmus Quiriny uus novellikogu „Mõrvarlikud lood” („Histoires assassines”).

Ann Pajuväli (25):

Talking Heads - This Must Be the Place (Naive Melody)

Tõnis Parksepp (27):

„Vabal ajal loen või kirjutan, muidu toimetan.”

Triin Pitsi (30)

rajab teed fotograafia müstilises ja kõikvõimsas maailmas. Uudishimulik ringiuitaja, kes jäädvustab maju ja kohti, imelikku arhitektuuri, omamoodi objekte. Uurib tehiskeskonna suhet loodusliku ja vaimse sfääriga. Vahel eksperimenteerib ja moonutab reaalsust ka. Meeldib ajatu monokroomne fotokunst. Kõik algab filmirullist, foto on protsess ning analoog-fotograafia on mantra. Lisaks pildistamisele ka kirjutab ja lööb kaasa linnaruumiprojektides.

Märten Rattasepp (29):

„Enda juures meeldib mulle kõige rohkem see, et ma olen kõikidest parem,” praalis kass haigutades. „Ja siis veel see, mida teistel haruharva esineb, et ma olen veel ka väga ilus ja tark.” – Alo Paju, „Muinaslugu”

Vootele Ruusmaa (26)

on hingelt esteet, kes naudib vaikust ja üksindust. Tihti avastab end klaveri tagant muusikat tegemas. Tihti avastab end klaveri tagant luuletamas. Tihti avastab end klaveri tagant unistamas.

Andra Teede (26)

on luuletaja, kriitik ja stsenaarist. Õppinud dramaturgiat ja kirjandust.

Martin Vabat (33):

„Libe on. Aga lund sadas väheke juurde. Sellist ihnsat. Jalg käib iga lõdvema sammu korral alt. Õnneks näitab tee servas paljast külmunud maad. Seal saab kõndida. Kõndida saab tegelikult igal pool. Kui sammu pidada. Jah, libedust ju pole. On vaid jää ja lumi. Üks vesi kõik.”

Kelly Turk (22):

„Tahaks uut telo saaks paremaid *selfie*'si teha. Antud *selfie* on *resting bitch face* kategoorias. Uujee!”

Mirt Vissak (22)

elab ja õpib Tartus

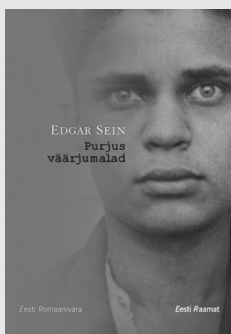
RAAMATU- TUTVUSTUSED

Marta Karu „Umbes ülehomme”

Varrak, 2008

Eesti Ekspressis aastaid kolumne kirjutanud autori romaani „Umbes ülehomme” on petlikult kerge lugeda. See räägib naisest, kes jätab maha mehe, poja ja koera, et kolida kokku oma ülinõudliku miljonärist ülemusega, aga jääb õnnelikust lõpust juba mõne aasta jooksul ilma. Äratuntavalt siin ja praegu Tallinnas toimuv lugu on emotsionaalselt mõjuv ja saab kiiresti lugejale omaks. Raske öelda, kas selle raamatu juures on kõige kurvem surnud koer, lootusetu eksmees või vähihaige naabripoiss. Lisatoonina saadab peategelast peen ja täpselt sõnastatud alandus, mis on justkui omaette karakter. Raamat väärib hoopis suuremat tähelepanu, kui ta seni on pälvinud.

Edgar Sein „Purjus väärjumalad”

Eesti Raamat, 2013

Kuigi Edgar Seina (Hiiesaare) taastulek eesti kirjandusse jäi mõnevõrra rahulikumaks kui tema minek, ei maksaks seda ühe romaani kirjutatud ajakirjanikku päris ära unustada. „Purjus väärjumalad” on teos, mis pärast ilmumist määrati hävitamisele ebamoraalse ja ühiskonnale ohtliku sisu tõttu. Aga tänu Eesti Romaanivara sarjale on see lugejatele taas, seekord keeluvabalt, kättesaadav. See on üpriski tüüpiline 1930ndate eesti romaan, mis annab ülevaate Tallinna seltskonnaelu hämaratest telgitagustest, mida juhivad raha ja lõbujaanu. Kohati päris vaimukas lugemine, mis olemata küll suur šedööver väärib mäletamist juba ainuüksi värvika ajastudokumentina. Eks iga lugeja ise otsustab, kas siin ilmamuna peal on midagi muutunud.

Hans Magnus Enzensberger „Intelligentsuse eksiaias. Idioodijuht”

Loomingu Raamatukogu 2/2015

Tlk Maarja Kangro

Loomingu Raamatukogu värskes kuues on ilmunud nüüdisaegse saksa kirjandusklassiku essee intelligentsuse kohta. Olgugi et esmapilgul võib tunduda, et intelligentsus on midagi üheselt mõistetavat, tõestab Enzensberger oma tabava arutluskäiguga otse vastupidist. Tema rännakud intelligentsuse etümoloogiasse, teaduslikku rakendamisse ja utopilistesse soovunelmatesse pakuvad nauditavat mõtlemisainet just praegu, kus kõik peaks olema testidega üheselt mõõdetav ja määratletav. See on essee, mis kutsub nutiseadmeid täis ajastul korraks mõtlema, milles üldse seisneb meie vaimuvaesus ja -rikkus. Rääkimata nutikusest.

Andra Teede ja Tõnis Parksepp

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Toimetajad: Tõnis Parksepp, Maarja Pärtna

Keeletoimetaja: Egle Pullerits

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule: maarja.partna@va.ee

Proosa ja tõlked: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: tonis.parksepp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid Ann Pajuväli

Fotod Triin Pitsi

Fotod lk 82–93: Janar Ala

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

Tel: 53 859 528

vr@va.ee

www.va.ee

Tellimine: www.tellimine.ee

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 41 (1/2015)

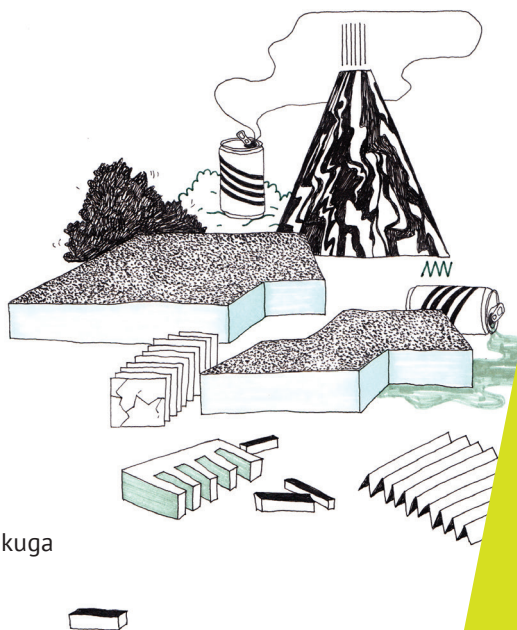
ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Hanneleele Kaldmaa
7	Piret Jaaks
15	Hanna Kangro
18	Bernard Quiriny
32	Intervjuu Kristjan Haljakuga
47	Vootele Ruusmaa
51	Berit Kaschan
56	Mirt Vissak
73	Martin Vabat
76	Maian Kärmas
80	Päevik: Janar Ala
93	Guido Catalano
102	Kelly Turk
110	Heili Naat
119	Märten Rattasepp Taavi Jakobsonist
126	Andra Teede Dagmar Lambist
131	Tõnis Parksepp Ralf Rondist
136	Autorid
138	Raamatututvustused

Hind 2.60 eurot

9 771736 295411